

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ BİLİM DALI**

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE FİİLİMSİLERİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülsüm KOŞCU DENİZ

**ÇANAKKALE
Nisan, 2017**

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilim Dalı

Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Fiilimsilerin İncelenmesi

Gülsüm KOŞCU DENİZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Fatih KANA

Çanakkale
Nisan, 2017

Taahhütname

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "*Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Fiilimsilerin İncelenmesi*"adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve ilkelere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/ 04/ 2017

Gülsüm KOŞCU DENİZ

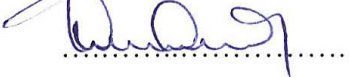
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Gülsüm KOŞCU DENİZ tarafından hazırlanan çalışma, 19/04/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No : 10122584

	Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza
Danışman	Yrd. Doç. Dr.	Fatih KANA	
Üye	Doç. Dr.	Yusuf AVCI	
Üye	Yrd. Doç. Dr	Ümit Özgür DEMİRCİ	

Tarih: 07/06/2017

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Özet

Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Fiilimsilerin İncelenmesi

Yabancı dil bilmenin zorunluluk haline geldiği günümüzde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sayısında hızla artış gözlenmektedir. Bu çerçevede yabancı dil olarak Türkçe öğretmek amacıyla açılan kurumlar ve hazırlanan ders kitaplarının sayısı da artmıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği bu kurumlarda gerek öğretmenlerin gerek yeni bir dil öğrenen yabancı öğrencilerin güçlüklerle karşılaştıkları dil bilgisi konularından birisi de fiilimsilerdir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu tez çalışmasında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında fiilimsilerin (sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil) öğretimi; Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER)'nde yabancılara Türkçe öğretilirken kullanılan "Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey)" ve "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bileşimi (B2-C1 Düzeyi)" ders kitapları temel alınarak incelenmiştir. Fiilimsilerin öğretiminde kullanılan dil bilgisi kitabındaki örneklerin, uygulamaların ve ders kitabındaki metinlerin dil öğretme amacına yönelik uygunlukları değerlendirilmiştir.

Abstract

Examination of Verbals in Turkish Education as Foreign Language

As it becomes a necessity to speak foreign language today, rapidly increasing number of people are learning Turkish as a foreign language. Together with this increase the number of institutes and textbooks prepared for teaching Turkish as a foreign language has also increased. In this institutions where Turkish is taught as a foreign language, one of the subjects which causes difficulty both for teachers and foreign students trying to learn a new language is verbals.

In this thesis study prepared for contributing to Turkish learning as a foreign language, teaching verbals under the scope of teaching Turkish to foreigners (verbal adjective, verbal adverb, verbal noun) by taking "Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey)" ve "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" (Turkish for foreigners - B2 medium level and Turkish grammar for foreigners - B2-C1 level) text books that are used in Gazi University Turkish Learning, Research and Application Center (TOMER) which are used for teaching Turkish to foreigners, into consideration. The compatibility of the examples and applications in grammar book and texts in textbook (used for teaching verbals) with language teaching purpose was evaluated.

Ön Söz

Teknolojinin hızla ilerlemesiyle bir yerden bir yere gitmek çok kolay hale gelmekte, bireyler çeşitli nedenlerden dolayı diğer bireylerin dillerini, kültürlerini öğrenmeye çalışmaktadırlar. Ülkemizin jeopolitik konumu sebebiyle Doğu ve Batı ülkeleri arasında köprü görevinde bulunması yabancıları Türkçe öğrenmeye daha da yöneltmektedir. Ayrıca son dönemde Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler Türkçe öğrenme konusundaki talebi daha da arttırmıştır. Talep fazlaştıkça, yabancıları Türkçe öğretmek adına açılan kurum ve kuruluşların sayısının da günden güne arttığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de üniversite sayısı Yükseköğretim Kurumu verilerine göre 183 tanedir. Bu üniversitelerin yaklaşık olarak yarısında TÖMER’lerin kurulduğu veya kurulma aşamasında olduğu söylenebilir.

Bu tez çalışması, Gazi TÖMER'in yayımlamış olduğu Yabancılar İçin Türkçe B2 Orta Düzey Dil Bilgisi kitabında filimsilerin öğretiminin incelenmesinden yola çıkılarak ortaya konmuştur. Örneklerin düzeye uygunluğu, uygulamaların yeterliliği ve işlevselliği ve metinlerin filimsilerin öğretime yönelik değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı, yabancıları Türkçe öğretimde filimsilerle ilgili yeterli araştırma bulunmadığı için bu alana katkıda bulunmaktır.

Bu çalışma sürecinde bilgi ve birikimleriyle bana yol gösteren, her daim yardıma hazır olduğunu belirterek değerli vaktini ayırmaktan çekinmeyen kıymetli Hocam Yrd. Doç. Dr. Fatih Kana'ya en derin teşekkürlerimi sunarım.

Çanakkale, 2017

Gülsüm KOŞCU DENİZ

İçindekiler

Taahhütname	i
Onay	ii
Özet	iii
Abstract	iv
Ön Söz	v
İçindekiler.....	vi
Kısaltma ve Özel İşaretler	viii
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu	3
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Sınırlıkları	5
Araştırmanın Varsayımları	5
Tanımlar	5
Alanyazın	6
Bölüm II: Kavramsal Çerçeve.....	8
Türkçenin Dil Bilgisinde Fiilimsilerin Yeri ve Fiilimsi Türleri	8
Sıfat-Fiil	8
Sıfat-Fiil Tanımları.....	8
Sıfat-Fiilin Sınıflandırılması	9
Sıfat-Fiilin Öğretimi.....	11
Zarf-Fiil	19
Zarf-Fiil Tanımları	19
Zarf-Fiilin Sınıflandırılması	20

Zarf-Fiilin Öğretimi	22
İsim-Fiil.....	35
İsim-Fiil Tanımları	35
İsim-Fiilin Sınıflandırılması	36
İsim-Fiilin Öğretimi	37
Gazi Üniversitesi TÖMER'de Türkçenin Yabancılar Öğretimi	42
Bölüm III : Yöntem	47
Araştırmanın Modeli	47
Evren ve Örneklem.....	48
Verilerin Toplanması.....	48
Veri Analizi	48
Bölüm IV: Bulgular ve Yorum.....	50
Bölüm V: Tartışma,Sonuç ve Öneriler.....	84
Tartışma ve Sonuç	84
Öneriler.....	85
Kaynakça	87
Ekler	90

Kısaltmalar ve Özel İşaretler

A : a, e

D : d, t

I : ı, i

X : ı, i, u, ü

-AsI : -ası, -esi

-DXkçA : -DXkça, -DXkçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe

vb. : ve benzeri

TÖMER : Türkçe Öğrenim, Araştırma ve Uygulama Merkezi

Bölüm I: Giriş

Dil kavramını pek çok araştırmacı farklı şekillerde tanımlamıştır. Aksan (2009, s. 11) dilin bir anda düşünölemeyecek kadar çok yönlü ve farklı açılardan bakıldığında bugün bile gizemini koruyan canlı bir varlık olduğunu, dilin bütün alanlarla ilgisi olduğunu birey ve toplumdan ayrı düşünölemeyeceğini ifade etmiştir.

"Dil, bir milletin varlığının, temel yapı taşlarından bir tanesidir. Toplumlar, dünya varolduğu sürece varlığını korumak ve sürdürmek ister. Bu amaçla dil, bir toplumun varlığını korumasının yegane yoludur (İşcan, Yağmur Şahin, Varışoğlu, Kana, Şengöl, 2012, s. 408)". Dilimizi yabancı dil olarak öğretmek ve dünya dili olması için çabalamak bu yüzden önemlidir. Ana dil eğitiminde olduğu gibi yabancılara Türkçe öğretiminde de dil bilgisi büyük önem taşımaktadır. "Dil bilgisi; doğru düşünme, doğru konuşma ve yazmaya yardımcı bir çalışma alanıdır." (Özbay, 2011, s. 139). Her ikisi de Türkçe öğretimi olarak benzer görünse de aslında farklı uzmanlık alanlarıdır. Dolayısıyla öğretimleri farklıdır. Gün geçtikçe Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyenlerin sayısının artması Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanında yapılan çalışmaların da artması ve hızlanması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Ders kitapları, eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden bir, hatta birçok durumda tek öğretim materyali olarak belirtilmektedir (Halis, 2002, s. 51). Bu noktadan hareketle araştırmada Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim, Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin (TÖMER) yayımladığı Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi) kitabı fiilimsilerin öğretimi yönünden incelenmiştir. Bu tezde bütün fiilimsi ekleri yerine sadece kitapta öğretilen fiilimsi eklerine değinilmiştir. Dil bilgisi kitabında ele alınan fiilimsiler ile ilgili verilen örneklerin ve alıştırmaların uygunluğu ile ders kitabından seçilen metinlerde geçen fiilimsilerin sıklığı incelenmiştir. Ekte yer alan metinlerde dikkat çekici olması bakımından fiilimsiler eğik ve altı çizili olarak tarafımdan

değiştirilmiştir. Metnin aslında böyle bir yazım yoktur. Metinler ile birlikte metnin sonundaki sorulara da yer verilmiştir. Bu incelemelerden yola çıkarak fiilimsilerin öğretimine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

İncelenen dil bilgisi kitabında fiilimsi eklerinin özellikle de zarf-fiil eklerinin tümüne yer verilmediği görülmüştür. Verilen eklerde ise isim-fiil dışında sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinin öğretiminde çoğu işleve değinilmediği görülmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öğrencinin eki kavrayıp günlük hayatında kullanabilmesi için derste ekin farklı işlevlerine tam anlamıyla değinilmelidir. Göze çarpan diğer bir nokta ise fiilimsi eklerinin birlikte kullanıldığı bazı dil bilgisi yapılarının öğretilmemiş olmasına rağmen örneklerde yer almış olmasıdır. Özellikle edatlar ve edilgen yapı ile kullanımı oldukça fazla olan bazı fiilimsi ekleri öğretilirken öğrenci oldukça zorlanacaktır. Kitapta "fiilimsiler" B2 düzeyinin (Orta Düzey) ilk konusu iken "edilgenlik eki" B2 düzeyinin son konularında yer almakta, "edatlar" konusu ise C1 düzeyinin (İleri Düzey) ilk konusunda anlatılmaktadır.

Bir dili öğrenirken ana dilini öğrenen kişi ile o dili yabancı dil olarak öğrenen kişinin dikkatini çeken şeyler çok farklıdır. Çoğu zaman ana dili konuşucusunun fark edemediğini o dili yabancı dil olarak öğrenen kişi fark eder. Ana dili konuşucusunun farkına varmadan, sorgulamadan kabul ettiği bir kullanımı yabancı dil konuşucusu sorgular ve kendi dili ile karşılaştırıp anlamaya çalışır. Özellikle ana dili eklemeli bir dil ailesinden olmayan öğrenciler fiilimsileri öğrenirken zorlanmakta, kendi dilindeki karşılığını bulmaya çalışmaktadır. Fakat fiilimsilerin pek çok dilde karşılığı yoktur ya da farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bu konuya değinilmesinin sebebi ana dili konuşucusu olan öğretmenin farkına varamayacağı bu noktalara dikkat çekmek, öğrencinin karşılaşacağı sorunları önceden görebilmesini sağlamaktır. Kısacası bu tez çalışmasıyla fiilimsilerin biçimsel yönünden çok işlevsel yönüne öğrencilerin daha çok ihtiyacı olacağına dikkat çekerek oluşmuş/oluşabilecek sorunları gidermeye çalışılmaktadır.

Çalışmada fiilimsiler ile ilgili verilen bilgiler sadece öğrenciye yönelik değildir. Örnek cümleler öğrencilere yönelik iken, eklerin öğretimi ile ilgili genel bilgiler hem öğrenci hem öğretmene yöneliktir. Öğrenci düzeyinin ve sınıfın durumunun göz önünde bulundurularak hangi bilginin, hangi örneğin öğrenciye uygun olduğu kararını en iyi öğretmenin vereceği düşünüldüğünden, bu konuda çalışmada verilen bilgilerde bir sınırlama yapılmamıştır.

Problem Durumu

Dil öğretiminde dört temel dil becerisinin etkili bir şekilde geliştirilebilmesi için dil bilgisi öğretiminin yeri oldukça önemlidir. Ana dilde Türkçe öğretimi ile yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi birbirinden farklı alanlardır. Uluslararası öğrenciler, dil öğreniminde oldukça zorlanmaktadır. Dil bilgisi konularında bu zorluk bir derece daha fazladır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi yeni sayılabilecek bir alan olduğundan, ana dil olarak öğretiminde olduğu kadar bilimsel araştırmaları bulunmamaktadır. Fiilimsiler konusu ile ilgili alan taraması yapıldığında bilimsel çalışmaların çoğunlukla ana dil öğretiminde ele alındığını görülmüştür. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine yönelik fiilimsiler konusunun yeterince ele alınmamış olması çalışmanın çıkış noktası olmuştur.

Araştırmanın Amacı

Dil bilgisi öğretimi çalışmaları ana dil eğitiminde yaygın olarak yapılmaktadır. Ana dil öğretiminde yapılandırmacı eğitim anlayışı doğrultusunda sezdirmeye dayalı bir yaklaşım kullanılmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde fiilimsiler konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde bu alan üzerine çok çalışmanın yer almadığı görülecektir. Ana dil eğitiminde önemli bir yere sahip olan fiilimsiler, yabancılara Türkçe öğretiminde de oldukça önemli bir yere sahiptir ve bu konu üzerinde yabancılara Türkçe öğretiminde nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durulmalı, çalışmalar artırılmalıdır.

Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde ders kitaplarında yer alan fiilimsileri incelemektir. Çalışmada öncelikle fiilimsilerin Türkçedeki

yeri ve önemine değinilmiş, sonrasında yabancılara Türkçe öğreten Gazi TÖMER'in yayımlamış olduğu "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" kitabında fiilimsilerin öğretimi, verilen örnekler ve uygulamalar incelenmiş; aynı düzey öğrencilerinin diğer derslerde kullandığı "Yabancılar İçin Türkçe (B2 Düzeyi)" ders kitabındaki metinlerde geçen fiilimsiler belirlenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Türk dili, bu özelliği ile kelime köklerine gelen yapım ekleriyle yeni kelimeler türetebilmektedir. Bu nedenle bir ekin birden fazla işlevi vardır. Ana dili eklemeli bir dil ailesinden olmayan bir öğrenci için bu durum oldukça karışıktır. Fiilimsiler de bu anlamda öğrencinin pek kolay kavrayamadığı konulardandır.

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde fiilimsiler gerek çok kapsamlı bir konu olması gerek bazı fiilimsi eklerinin birden fazla işlevlerinin olması nedeniyle hem öğreten hem öğrenen açısından zorlanılan dil bilgisi konularındandır. Fiil köküne gelen belirli eklerle isimleşen, sıfatlaşan ve zarflaşan bu dil bilgisi yapısı öğrencilere karmaşık gelebilmekte; anlaşılması güç olabilmektedir. Üç grupta sınıflandırılan fiilimsilerin öğretiminde biçimsel yönden çok, anlamsal yön üzerinde durulması gerekmektedir. Birkaç fiilimsi ekinin öğretiminden sonra öğrenci fiilimsilerin biçimsel yapısını anlayacak, fiilimsilerin fiil kök veya gövdesine getirilen bazı yapım ekleriyle yapıldığını kavrayacaktır. Üzerinde durulması gereken asıl nokta fiilimsilerin anlamsal yönüdür. Biçimsel yönünü çabuk kavrayacak olan öğrencinin anlamsal farklılıklarını yakalayabilmesi için derste bol bol örnekler verilmesi, alıştırmaların yapılması ve okuma/dinleme metinleri içinde fiilimsiler ile karşılaşması gerekmektedir.

Yabancılara Türkçe öğretiminde fiilimsiler öğretilirken fiilimsilerin biçimsel özellikleri yerine anlamsal özelliklerinin üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir.

Çalışmada verilen örneklerde bu durum göz önünde bulundurulmuş, öğrencilerin fiilimsilerin cümleye kattığı anlamları kavramasını kolaylaştırmayı amaçlamıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada öncelikle, yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi ile ilgili yazılan tez, makale, kitap ve dergilerden bilgiler toplanmış; daha sonra araştırmanın örneklemine oluşturan Gazi Üniversitesi TÖMER'in yayımlamış olduğu "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" ve "Yabancılar İçin Türkçe (B2 Düzeyi)" ders kitabı ile incelenecek kitaplar sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

- Fiilimsilerin önceden öğretilmemiş olması,
- B2 düzeyi için verilmesi gereken fiilimsi eklerinin örneklem grubunu oluşturan dil bilgisi kitabındaki fiilimsi ekleriyle aynı olmasıdır.

Terimler

Yöntem: "Yabancılar dil öğretiminde yöntem, belirlenen hedeflere ulaşmada öğretim tekniklerini ve araçlarını kullanarak bir dilin nasıl öğretileceğini ortaya koyan işlemler bütünüdür" (Demirel, 2007, s. 61).

Dil: "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir" (Ergin, 2007, s. 3).

Dil Bilgisi: "Eski Yunanlılar, Eski Hintlilerden beri insanlar doğru yazıp okumak amacı ile dillerinin bağlı olduğu kuralları tespit etmeye çalışmışlardır. Bu kuralların meydana getirdiği bilgi koluna gramer, dil bilgisi (grammaire) denmiştir" (Banguoğlu, 2011, s. 18).

Yabancı Dil: "Ana dilin dışında olan dillerden her biri" (TDK, 2005).

Filimsi (Eylemsi): "Eylemden türeyen ancak eylemin bütün özelliklerini göstermeyen sözcüklerdir" (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 262).

Alanyazın

Arslantürk (2012), "Türkçe Kelime Gruplarının Yabancılara Türkçe Öğretimindeki Önemi Hakkında Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinde öncelikle yabancı dil öğretim yöntemlerinden bahsetmiş, daha sonra kelime gruplarının Türkçe öğretimindeki önemine değinerek Gazi Üniversitesi TÖMER'in "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi" ve Ankara Üniversitesi TÖMER'in "Yeni HİTİT 1-2-3" kitaplarını kelime gruplarının öğretimi bakımından incelemiştir.

Şimşek (2011), "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Okuma Metinleri ve Yardımcı Okuma Kitapları Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinde okuma metinlerinin ve yardımcı okuma kitaplarının yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki önemini ve etkisini araştırmış, bu metinlerde bulunması gereken nitelikleri belirlemiştir. Bu sonuçlara Ankara TÖMER ve Gazi TÖMER ders kitaplarını inceleyerek ve bu merkezlerde öğrenim görmekte olan öğrencilere yapılan anketlerle ulaşmıştır.

Pirinç (2010), "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncelenmesi ve Öğretimi" adlı yüksek lisans tezinde kategorisel, anlamsal ve işlevsel yönden ele aldığı ortaçları Ankara Üniversitesi TÖMER'in derslerinde kullandığı Yeni HİTİT Orta 2 kitabında incelemiştir. Yazar, kitabı incelerken ortaçlarla ilgili verilen örneklerin ve alıştırmaların Orta düzey öğrencilerinin seviyelerine uygunluğuna göre değerlendirmiş, ortaçların yabancı dil olarak Türkçede nasıl öğretileceğine dair önerilerde bulunmuştur.

Özel (2010), "Yabancılara Türkçe Öğreten Resmî Kurumlarda Dil Bilgisi Öğretimi" adlı yüksek lisans tezinde Türkçe Öğretim Merkezlerinde kullanılan kitapların dil bilgisine verdikleri önem, seçilen kitaplardaki dil bilgisi konularının sıralanışı, bunların benzerlik ve farklılıkları, dil bilgisi konularının öğretiminin nasıl yapıldığına değinmiştir. Yazarın ele

aldığı kitaplar Ankara Üniversitesi TÖMER'in Yeni HİTİT 1-2-3 ders kitapları, Gazi Üniversitesi TÖMER'in Yabancılar İçin Türkçe 1-2 ders kitapları, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan Okuyorum - Öğreniyorum adlı ders kitaplarıdır.

Erol (2008), "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bildirme ve Tasarlama Kiplerinin Öğretimi ve Sıralaması" adlı yüksek lisans tezinde incelediği ders kitaplarında zamanların öğretiminin farklı sıralamalarla yapıldığını belirtmiştir. Yazar, bu soruna çözüm önerileri sunmuş ve örnek bir ders planını tezine eklemiştir.

Koşucu (2007), "Türkçenin Yabancılar Öğretiminde Ulaçların Düzeylere Göre İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde ulaçlar konusunu Ankara Üniversitesi TÖMER'de kullanılan HİTİT 1-2-3 kitaplarını temel alarak incelemiştir. Temel, Orta ve Yüksek düzeyde ele alınan ulaç eklerinin yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde öğrenci düzeyine ne derecede uygun olduğunu kitaptaki örnekler, araştırmalar ve metinleri irdelerek değerlendirmiştir.

Gedik (2009), "Yabancılar Türkçe Öğretimi" isimli yüksek lisans tezinde Ankara Üniversitesi TÖMER ve Gazi Üniversitesi TÖMER'de gözlemlediği derslerden yola çıkarak yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde hangi yöntemlerin kullanıldığını ve bunların öğrenci başarısında ne derecede etkili olduğunu açıklamıştır.

Kıvırcık (2004), "Türkçedeki Bazı Birleşik Yapıların (İsim-Fiil, Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil) Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" adlı yüksek lisans çalışmasında yabancı öğrencilerin birleşik yapıları kullanırken hatalar yapmasının öğrencilerin ekleri kullanmamaları ya da yanlış kullanmalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu hataların Üretimsel Dönüşümlü Dil Bilgisi yöntemiyle giderilebileceğini söyleyip çalışmasında örnekler vermiştir.

Bölüm II: Kavramsal Çerçeve

Türkçe Dil Bilgisinde Fiilimsilerin Yeri ve Fiilimsi Türleri

Türk dili, Ural-Altay dil grubunun Altay koluna bağlı bir dildir. Türk dili; köklerin değişmediği, türeme ve çekimlerin kelime köklerine geldiği sondan eklemeli bir dildir. Türk dili sondan eklemeli oluşuyla bir köke, bir veya birden fazla yapım eki getirilerek yeni kelimeler türetmeyi ya da çekim eki getirilerek kelimelerin anlamını değiştirmeyip bulundukları cümle içinde anlamlı hale gelmesini sağlamaktadır. Bu nedenle Türk dilinde pek çok ek bulunmaktadır.

Fiilimsiler yan cümleler kurarak birkaç duygu ve düşüncüyü bir cümle içinde anlatmayı sağlamaktadırlar. "Fiilimsiler; çoğu zaman bağlaç kullanmadan, anlatımı bölmeden yan cümle, böylelikle birleşik ve girişik cümleler kurmayı sağlar." (Bayraktar, 2007, s.6). Böylece başka dillerdeki gibi bağlaçlarla uzun uzun cümleler kurulmak zorunda kalınmaz. Dolayısıyla fiilimsiler anlatıma kolaylık kazandırmaktadır diyebiliriz.

Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede fiilimsiler, fiile gelen fiilimsi ekleri ile türetilerek yapılmaktadır. "Fiilimsiler, eylemlerden türemelerine karşın eylemin bütün özelliklerini göstermeyen dil bilgisel yapılardır. Olumsuzluk eki, iyelik eki, çatı eki alabilirler ancak eylem çekimine girmedikleri için eylemlerden ayrılırlar. Sıfat-fiiller dışındaki fiilimsilerde zaman kavramı da yoktur." (Bayraktar, 2004, s. 3).

Fiilimsiler, fiillere eklenen farklı ekler ve cümledeki farklı görevlerinden dolayı sıfat-fiiller, zarf-fiiller ve isim fiiller olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Sıfat-Fiil

Sıfat-Fiil Tanımları

Sıfat-fiillere İngilizcede participle; Almancada partizip, participium; Fransızcada participe; Osmanlıcada fer'i fiil gibi karşılıkların verildiği belirtilmiştir (Bayraktar, 2004).

Sıfat-fiil konusu ile ilgili yapılan araştırmalarda sıfat-fiil kavramı çeşitli kaynaklarda sıfat-fiil (sıfat eylem), ortaç gibi farklı terimlerle de karşılanmıştır.

Sıfat-fiil, Aksan'ın yönetiminde hazırlanan "Sözcük Türleri" adlı eserde eylemsilerin, ad ve çoğunlukla sıfat olarak kullanılan bölümü olarak tanımlanmaktadır (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 266). Banguoğlu'nun "Türkçenin Grameri" adlı eserinde sıfat-fiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şekli olarak ifade edilmektedir (2011, s. 422). Sıfat-fiiller, kendisinden sonra gelen adları niteledikleri için sıfat; bir eylem anlamı taşıdıkları, özne, nesne, tümleç olarak yancümlecik kurdukları için eylem sayılan sözcüklerdir (Demir, 2006, s. 460). Sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne, tümleç oldukları için fiil olan kelimelerdir (Edisgun, 1985, s. 247). Ergin, "Türk Dil Bilgisi" adlı eserinde sıfat-fiillerden bahsederken "partisipler" terimini kullanmıştır. Sıfat fiiller, nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir (2007, s. 333). Gencan ise eserinde sıfat-fiillerden bahsederken "sıfateylem" ve "ortaç" terimini birlikte kullanmıştır. Sıfat fiili varlıkları niteledikleri ya da belirttikleri için sıfat; özne, nesne, tümleç olarak yan önerme kurdukları için de eylem olarak tanımlamaktadır (2001, s. 415). Hengirmen, "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinde sıfat-fiilleri eylemin sıfat olarak kullanılması olarak tanımlamakta ve sıfat fiillerin çatı eklerini aldığını, olumsuz ve edilgen biçimleri yapıldığını ve zaman kavramı taşıdığını belirtmektedir (2007, s. 249). Koç "Önad gibi kullanılabilen eylemsilere ortaç (Alm. Partizip, Participium; Fr. Participe; İng. Participle) denilir." tanımını yapmaktadır (1990, s. 309). Korkmaz sıfat-fiili, sıfat gibi kullanılan fiil şekilleri olarak tanımlamaktadır (2014, s. 784). Bütün tanımlar incelendiğinde sıfat-fiillerin farklı tanımları olduğu, farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirildiği görülmektedir.

Sıfat-Fiilin Sınıflandırılması

Sıfat-fiil ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar aşağıda belirtilmiştir:

Aksan yönetimindeki "Sözcük Türleri" adlı eserde sıfat-fiillerin; geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman ortaçıları olarak üçe ayrıldığı görülmektedir (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 271).

Banguoğlu sıfat-fiilleri zaman anlatımına göre geçmiş sıfat-fiilleri, hal sıfat-fiilleri ve gelecek sıfat-fiilleri olarak üçe ayırarak sınıflandırmaktadır (2004, s. 423).

Bayraktar sıfat-fiilleri Geçmiş zaman sıfat-fiilleri: -DXk, -mXş, -yUk; Geniş zaman sıfat-fiilleri: -mAz, -(X)r, -GAn, -(I)gma, -(I)glI, -dI, -GICI; Gelecek zaman sıfat-fiilleri: -GI, -sIk -DAçI, -AcAk, -AsI, -mAIU, -CI olarak üç şekilde sınıflandırmaktadır (2004, s. 46).

Demir sıfat-fiilleri zaman anlamlarına göre Geçmiş zaman ortacı: -DXk, -mXş; Gelecek zaman ortacı: -AcAk, -AsI; Geniş zaman ortacı: -An, -(X)r, -mAz ekleriyle olan şeklinde üç başlıkta sınıflandırmaktadır (2006, s. 460).

Edisgun, sıfat-fiilleri -An yapılı sıfat-filler, -(X)r yapılı sıfat-fiiller, -AcAk ve -AsI yapılı sıfat-filler, -mXş yapılı sıfat-fiiller, -DXk yapılı sıfat-fiiller ve -mA yapılı isim-filler, olarak altı başlık etrafında sınıflandırmaktadır (1985, s. 247).

Gencan'a göre sıfat-fiiller, -An Ekiyle Türemiş Ortaçlar, -(X)r ve olumsuz -mAz Ekiyle Türemiş Ortaçlar, -AcAk Ekiyle Türemiş Ortaçlar, -mXş Ekiyle Türemiş Ortaçlar, -DXk Ekiyle Türemiş Ortaçlar ve -AsI Yapılı Ortaçlar olarak beş şekilde sınıflandırılmaktadır (2001, s. 415).

Hengirmen'in sıfat-fiilleri bağlı oldukları zamana göre Geniş zaman ortacı: -ar (-er, -ır, -ir, -ur, -ür), -an (-en), -ıcı (-ici, -ucu, -ücü); Gelecek zaman ortacı: -acak (-ecek), Geçmiş zaman ortacı: -dık (-dik, -duk, -dük), -mış (-miş, -muş, -müş) olmak üzere üç şekilde sınıflandırdığı görülmektedir (2007, s. 249).

Koç, sıfat-fiilleri zaman kavramı taşıyanlar ve durum bildiren ortaçlar diye iki genel başlık altında topladıktan sonra sınıflandırmıştır. Zaman kavramı taşıyan ortaçlar; geniş

zaman ortacı, -r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür), gelecek zaman ortacı, -acak (-ecek), -ası (-esi) ve geçmiş zaman ortacı, -dık (-dik, -duk, -dük), -mış (-miş, -muş, -müş) olarak üçe ayrılmaktadır. Durum bildiren ortaclar ise -an (-en) ve -maz (-mez) olarak ikiye ayrılmaktadır (1990, s. 309).

Sıfat-Fiilin Öğretimi

1. Fiil + -An

"-An ekiyle kurulan ortaclar, geniş zaman kavramı taşımakla birlikte daha çok durum belirtir." (Koç, 1990, s. 314).

Örnek Cümleler:

Çiçek satan kadın sürekli gülümsüyor.

Dışarıda havlayan köpekler beni uyutmadı.

İşleyen demir pas tutmaz. (Atasözü)

Kendi düşen ağlamaz. (Atasözü)

"-An yapıları ortaca kesin bir şimdiki zaman anlamı kazandırılmak istenirse o, **-mAktA olan** diye söylenir." (Edisgun, 1985, s. 250).

Örnek Cümleler:

İçeriye girmekte **olan** benim babam.

Ufukta görünmekte **olan** gemi beni çok mutlu etti.

Öğretmeni dinlemekte **olan** çocuk birden ağladı.

Genç kız beklemekte **olan** arabaya bindi.

"-An'lı sıfat-fiil, kendisinden sonraki adları, zaman bakımından gerçekleşmiş, tamamlanmış olan bir hareketle vasıflandırırken, genellikle "-mXş, -mXş olan" anlamını taşımaktadır." (Korkmaz, 2014, s. 807).

Örnek Cümleler:

Azar işiten **en** çocuk oradan hızla uzaklaştı.

Dün evlenen **en** komşumuz tatile gitmiş.

Kesilenen parmağına pansuman yaptık.

Ahmet bozulan arabasını yolun ortasında bıraktı.

"Fiile dayalı bütün grupta olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır." (Karahan, 2005, s. 53).

Örnek Cümleler:

Yaşanan olay herkesi üzdü. (Özne)

Sınıfa yeni gelen arkadaşımı çok sevdim. (Nesne)

Öğretmen ödevini yapmayan öğrencilere kızdı. (Yer Tamlayıcısı)

"Yalın durumundaki -An'lı geçici ad, bir kimseyi veya bir nesneyi temsil eder ve cümlede o kimsenin, o nesnenin yerini tutar." (Korkmaz, 2014, s. 810).

Örnek Cümleler:

Konuyu anlayan kaç kişi var?

İlanı duyan kapıya geliyor.

Durakta durmayan şoförü şikayet etti.

Yeni taşınan komşumuzu ziyaret ettik.

"Ad tamlamalarına giren -An'lı adlar, tamlamanın hem tamlanan hem de tamlayan ögesini oluştururlar." (Korkmaz, 2014, s. 811).

Örnek Cümleler:

Sevenlerin gözleri bir başka bakar.

Fabrikanın çalışanı olmaktan mutluydu.

Patron, çalışanların maaşını zamanında verdi.

Babam beni arayanın adını sordu.

2. Fiil + -DXk

"-DXk yapılı sıfat-fiiller, geçmiş zaman anlamıyla birlikte geçici nitelikler bildirirler."

(Edisgun, 1985, s. 251).

Örnek Cümleler:

Koca şehirde tanıdık bir yüz aradım.

Bildik sözler duymak istemiyorum.

Bilindik şiirler okumazdı.

"-DXk yapılı ortaçların olumsuz biçimi daha çok kullanılır." (Demir, 2006, s. 460).

Örnek Cümleler:

Okunmadık kitap bırakmamış.

Olmadık zamanda karşıma çıktı.

Restoranda beklenmedik bir durumla karşılaştık.

Bodrum'da gezmedik sokak bırakmadın.

"Bu ortaç iyelik ekini alarak ad öbeği kurar." (Koç, 1990, s. 313).

Örnek Cümleler:

En sevdiğim çiçek papatyadır.

Taşdığı yük artık ağır geliyor.

Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı!

Hayatımda izlediğim en güzel filmi.

"Ad durum eklerini aldığında ortaç olmaktan çıkarak adlaşır." (Koç, 1990, s. 313).

Örnek Cümleler:

Sana anlattığın biliyorum.

Ülkesine döndüğüne inanmadım.

Beni tanıdığına eminim.

İşte çok çalıştığından yorgunsun.

3. Fiil + -AcAk

"Gelecek zaman anlamıyla birlikte geçici bir nitelik bildirirler." (Demir, 2006, s. 461).

Örnek Cümleler:

Derdini anlatacak birini arıyor.

Yaşanacak güzel günler bizi bekliyor.

Bizi güldürecek bir film bulmalıyız.

Yarın yapılacak işlerim var.

"Bu gelecek zaman ortacının olumsuzluğu -mA ekiyle yapılır." (Koç, 1990, s. 311).

Örnek Cümleler:

Bu durum karşısında ağlamayacak kadar güçlü biriyim.

Bana unutulmayacak bir sürpriz yaptı.

Gelinlikle inanılmayacak kadar güzel olmuşsun.

Olmayacak işlerle uğraşma.

"-AcAk yapıları ortaçlar iyelik eklerini alırlar ve çekimlenirler." (Demir, 2006, s. 461).

Örnek Cümleler:

Yapacağım konuşmayı herkes merak etti.

Başvuracağınız işe sizi kabul etmezler.

Büşra okuyacağım kitabın sonunu biliyor.

Sana söyledim, bitirmeyeceğin işe başlama.

"-AcAk ekiyle kurulan sıfat-fiil, bir hareketi bir fiile gelecek zamanda gerçekleşecek bir vasıf halinde yükler ve birleştiği ad ile bir sıfat tamlaması oluşturarak tamlamanın cümledeki görevine katılır." (Korkmaz, 2014, s. 828).

Örnek Cümleler:

Sana verilecek hesabım yok.

Kimseyi görecek halim kalmadı.

Öğretmen sınavda uygulanacak kuralları okudu.

Sabah erkenden yapılacak araştırmalar var.

"Sıfat tamlamasındaki -AcAk sıfatı, bir iyelik eki de almış olabilir." (Korkmaz, 2014, s. 828).

Örnek Cümleler:

Yanına okuyacağı kitabı aldı.

Tamirde kullanacağı malzemeleri evde unutmuş.

Dikeceğim elbise sana çok yakışacak.

Başka anlatacağın hikaye kaldı mı?

"Bu ortaç ad durum eki aldığında ortaç olmaktan çıkar, adlaşır." (Koç, 1990, s. 311).

Örnek Cümleler:

Önce beni dinleyeceğini düşündüm.

Dersine çalışmayacağına emindi.

Bu işin olmayacağını biliyorsun.

Seni bırakmayacağıma söz veriyorum.

"Dilimizde -AcAk yapılı ortaçların birtakımı isimleşmiştir; onları ortaç olarak benimseyemeyiz: **Giyecek - yakacak - yiyecek - içecek - gelecek** (=istikbal) - **çেকেcek** (=ayakkabıyı kolay giymede kullanıla alet)" (Edisgun, 1985, s. 251).

Örnek Cümleler:

Teyzem, oğlunun geleceği için para biriktiriyor.

Bayramda giyecek yeni bir kıyafet alalım.

Dolaptaki yiyecekler bozulmuş.

Kordonda serin serin içeceklerimizi yudumladık.

4. Fiil + -mXş

"-mXş yapılı sıfat-fiiller, geçmiş zaman anlamıyla birlikte geçici nitelikler bildirirler: Yaşanmış yıllar - sarsılmış inanç - gezilmemiş yerler... vb." (Edisgun, 1985, s. 251).

Örnek Cümleler

Verilmiş sözler mazide kaldı.

Komşumuz okumuş oğlu ile övünüyor.

Çiftçi ekilmiş tarlasını uzun uzun seyretti.

"Dilimizde -mXş ekinin, olumsuz fiillerle oluşturduğu sıfat-fiiller de boldur." (Korkmaz, 2014, s. 798).

Örnek Cümleler:

Kütüphanede hiç okunmamış kitaplar vardı.

Annem bitmemiş işlerini tamamladı.

Babaannem bize duyulmamış masallar anlatır.

"Dilimizde -mXş yapılı ortaçların kimisi isimleşmiştir; onları ortaç olarak benimseyemeyiz: Ermiş (=kendini Tanrı'ya vermiş kimse), dolmuş, geçmiş (=mazi) ... vb." (Edisgun, 1985, s. 251).

Örnek Cümleler:

Buradan dolmuş geçmez.

Geçmişte onunla arkadaşlık.

5. Fiil + -AsI

"-AsI yapılı sıfat-fiiller, gelecek zaman anlamıyla birlikte geçici bir nitelik bildirirler ya da o niteliği dilerler." (Edisgun, 1985, s. 251).

Örnek Cümleler:

Annem eli öpülesi bir kadındır.

Oralar görülesi güzelliklere sahipmiş.

Eli kırılası adam, karısını dövüyor.

Kör olası çocuk, kediye eziyet ediyor.

"Bu ortaç, ad durum eklerini almaz. Ad durumu ekine yalnızca bu sözcükte rastlanır: veresiye." (Koç, 1990, s. 312).

Örnek Cümleler:

Bakkal veresiye satış yapmıyor.

-*AsI* ekiyle kurulan sıfat-fiiller iyelik ekleri alabilir.

Örnek Cümleler:

Tatilden dönesim yoktu.

Derste arkadaşına gülesim geliyor.

Sevinçten ağlayası gelmiş.

Denizden çıkası gelmedi.

6. Fiil + -(X)r

"-(X)r ile türemiş sözcükler, tümce içinde bir adı niteleyerek, yani adın sıfatı olarak yan önerme kurarsa ortaç olur." (Gencan, 2001, s. 416).

Örnek Cümleler:

Otobüste okur insanlar ile karşılaştım.

Seninki de çekilir çile değil.

Kavgada utanılır sözler duydum.

Bunlar anlaşılır şey değil.

"-(X)r yapılı sıfat-fiiller, geniş zaman anlamıyla birlikte sürekli birer nitelik bildirirler." (Edisgun, 1985, s. 250).

Örnek Cümleler:

Hırsız mahalleden koşar adım uzaklaştı.

Komşumuz bizi güler yüzle karşıladı.

Bu, anlaşıl^{ır} bir durum değildi.

İşitil^{ir} bir ses ile konuştu.

"-(X)r ekleri ile kurulan sıfat-fiillerden bir kısmı sıfat tamlaması kalıbında birleşik adlar oluşturmuştur: *bakar kör, çalar saat, çıkar yol, yanardağ, yazar kasa* gibi. (Korkmaz, 2014, s. 816).

Örnek Cümleler:

Sabahları çalar saat ile uyanırım.

Bilir kişi olay yerini inceledi.

Ülkemizde pek çok akarsu var.

Gider ayak bana yalan söyledin.

7. Fiil + -mAz

"Bu ekle kurulan ortaç geniş zaman kavramıyla birlikte durum belirtir. (Koç, 1990, s. 314).

Örnek Cümleler:

Annem perdeleri solmaz kumaş aldı.

Bu yaz dayanılmaz günler geçirdik.

Şoför yanlışlıkla çıkmaz sokağa girmiş.

"-mAz'lı sıfat-fiildeki süreklilik bildirme işlevini daha da güçlendirmek için bazen aynı veya zıt anlamlı iki şekil ikilemeli olarak yan yana kullanılmıştır." (Korkmaz, 2014, s. 821).

Örnek Cümleler:

Çocuğun bitmez tükenmez istekleri vardı.

Düşmez kalkmaz bir Allah!

Okulum gidilmez gelinmez bir uzaklıktaydı.

Zarf-Fiil

Zarf-Fiil Tanımları

İngilizcede Gerund; Almancada Konverbum, Konverb, Gerundiv, Gerundium; Fransızcada g erondif, converbe gibi karşılıkların verildiği zarf-fiil kavramı çeşitli kaynaklarda gerundif,  ahıssız kip, ulak, bağ fiil (bağ eylem), ula , ula -fiil, gerundium, zarf-fiil gibi terimlerle kar ılanmı tır (Bayraktar, 2004, s. 137). Zarf-fiil ile ilgili dil bilgisi eserlerinde yapılan tanımlar  oyleidir:

"Türkiye Türkçesinde, eylemden türeyen, ancak tümce içinde çoğunlukla belirteç görevini yapan sözcüklere ula  denir."(Atabay, Kutluk,  zel, 1983, s. 273). "Zarf-fiiller fiilin zarf-fiil i leyi ine girmek üzere aldığı özel  ekillerdir."(Banguoğlu, 2011, s. 427). " Zarf-fiiller, kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlenin ya da yan cümlenin yüklemini niteleyen, cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir."(Bayraktar, 2004, s. 137). " zne, nesne, tümleç olarak yan cümlecik kurdukları için eylem, kurdukları yanc mleciği çeşitli anlam ilgileriyle temel cümleye bağladıkları için bağlaç sayılan sözcüklere ula  (bağeylem) denir."(Demir, 2006, s. 466). "Bağ-fiiller, bir yandan bileşik cümlede iki c mleciciği bağladıkları için bağlaç, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir." (Ediskun, 1985, s. 252). "Gerundiumlar şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hali kar ılırlar. Hal ve durum karşılayan kelimelere zarf diyoruz.  u halde gerundiumlar fiillerin zarf  ekilleridir."(Ergin, 2007, s. 338). Hengirmen zarf-fiilleri "Eylemden türeyen ve belirteç görevini yapan sözcüklere ula  denir." diye tanımlar (2007, s. 252). "Belirteç gibi kullanılan eylemsilere ula  ya da bağ-eylem (Alm. Gerundium; Fr. G erondif;  ng. Gerund) denir."(Koç, 1990, s. 316). "Zarf-fiiller, bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını kar ılırlar; zarf yönleriyle de bir olu  ve kılı ın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler. Bu nedenle cümlede, şahsa ve zamana bağlı bir yargı bildirmeyen; ancak

yargı bildiren fiiller yanında, onlardaki oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yüklenirler. Daha kestirme bir anlatımla, zarf-fiiller, fiillerin zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimli hale dönüşmeleri mümkün değildir."(Korkmaz, 2014, s. 983).

Zarf-Fiillerin Sınıflandırılması

Zarf-fiilleri altı grupta inceleyen **Banguoğlu**'nun "Türkçenin Grameri" adlı eserinde yaptığı sınıflandırma şöyledir:

1. Ulama zarffiilleri: -(X)p/ -ArAk
2. Hal zarffiilleri: -A/ -ArAk/ -ken
3. Karşıtlama zarffiilleri: -mAdAn/ -mAksIzIn/ -AcAğInA/ mAktAnsA / -AcAk yerde/ -DXğX halde/ -mAklA birlikte/ -mAsInA rağmen
4. Zaman zarffiilleri: yedi gruptur.
 - a) İzleme zarffiilleri: -XncA/ -dI mI/ -(X)r -mAz
 - b) Vakitleme zarffiilleri: -DXkçA
 - c) Eş zaman zarffiilleri: -DIğIndA/ -DXğX zaman/ -DXğX sırada
 - ç) Başlangıç zarffiilleri: -AlI/ -DXğXndAn beri
 - d) Bitim zarffiilleri: -AnA kadar/ -XncAyA kadar/ -AsIyA kadar
 - e) Öncelik zarffiilleri: -mAdAn önce
 - f) Sonralık zarffiilleri: -DXktAn sonra
5. Sebep zarffiilleri: -mAklA/ -DXğXndAn / -AcAğIndAn/ -DXğX için/ -AcAğI için
6. Karşılaştırma zarffiilleri: -DIğI kadar/ -AcAğI kadar/ -DIğI gibi/ -AcAğI gibi/ -cAsInA/ -AsIyA / -DXğX boyda/ -DXğX ölçüde/ -DXğX tarzda (Banguoğlu, 2011, s. 428).

Edisgun; "Türk Dilbilgisi" adlı kitabında zarf-fiilleri şöyle sınıflandırmıştır:

1. Bağlama Ulaçları: -(X)p, -ArAk.
2. Durum Ulaçları: -ArAk, -A -A, iken (-ken), -mAdAn, -DXğX halde, -DXğX takdirde, olmak üzere, -mAksIzIn.

3. Zaman Ulaçları: -XncA, -(X)r, -mAz mİ?, -mİyor mu?, -di mi?, -dimi -di?, -XncAyA kadar (dek, değin), -All, -All beri, -AllndAn beri, -di, -eli, -DXkçA, -DXktA, -DIğİ ve -AcAğİ (zaman), -DXktAn sonra... vb.

4. Kıyaslama Ulaçları: -DXğX gibi, -DXğX üzere, -DXktan başka, -AcAğİ gibi, -AcAkmış gibi, -DXğX kadar, -AcAğİ kadar, -mAktAn ise, -AcAğİnA, -AcAk yerde, -DXktAn başka.

5. Sebep Ulaçları: -mAklA, -DXğXndAn, -AcAğİndAn, -mAktAn, -mAk için (üzere), -DXğX, -AcAğİ, -DXğX için, -AcAğİ için. (Edisgun, 1985, s. 252).

Ergin ise herhangi bir sınıflandırma yapmamış ve "Türk Dil Bilgisi"adlı eserinde ekleri tek tek incelemiştir. Eserinde yer alan ekler şunlardır: -A/ -I/ -(X)p/ -ArAk/ -XncA/ -All/ -AcAğİz/ -UbAn/ -gaA/ -(X)şIn/ -ken / -DXkçA/ -mAdAn (Ergin, 1983, s. 339).

Koç "Yeni Dilbilgisi" kitabında fiilimsileri sınıflandırmamış, ekleri tek tek incelemiştir. Koç eklerin incelenmesine geçmeden önce zarf-fiilleri görevleriyle birlikte verdiği çizelgede göstermiştir. Ele aldığı zarf-fiil ekleri; "-A, -A -A, -AcAğİnA,-AcAğı yerde, -AcAğİndAn, -All, -All beri, -(I)r ... -mAz, -AndA, -ArAk, -AsIyA, -cAsInA, -DX... -All, -DIğİnA... -AcAğİnA, -DXğX biçimde, -DXğX halde, -DXğX sırada, -DXğX zaman, -DXğXndA, -DXğXncA, -DXğXndAn, -DX... mX, -DXkçA, -DXktAn sonra, -XncA, -(X)p, -ken, -mAdAn, -mAdAn önce, -mAksİzIn, -mAktAn, -mAktAnsA"(Koç, 1990, s. 317).

Korkmaz Türkiye Türkçesi Grameri adlı eserinde zarf-fiilleri yapı bakımından ve işlev bakımından sınıflandırmalarda bulunmuştur. Yapı bakımından zarf-fiilleri üçe ayırmıştır:

1. Gerçek Zarf-fiiller: -(y)A, -(y)I , -(y)Arak, -(y)Ip, -(y)XncA, -(y)All, -mAdAn, -(y)In, -ken,

2. Ad Fiil ve Sıfat-fiillerle Kurulan Zarf-fiiller: -mAksİzIn, -mAklA, -mAsIylA , -DXkçA, -cAsInA, -mAcAsInA, -DXğXndAn, -mAktAnsA, -DığİndA, -XşXndA, -AcAğİndA, -AcAğİnA,

3. Değişik Yapıdaki Zarf-fiiller: -Xr... -mAz, -DX –mAdI, -DX mX, -sA

İşlevleri bakımından ise ikiye ayırmıştır. Bunlar:

1. Tarz Bildiren Zarf-fiiller

2. Zaman Bildiren Zarf-fiiller (Korkmaz, 2014, s. 841).

Zarf-Fiilin Öğretimi

1. Fiil + -(X)p

Cümle sıralayıcı zarf-fiil eki olan -(X)p zarf-fiil eki sıkça kullanılan zarf-fiil eklerindendir. Fiil kök veya gövdelerinden -(X)p ekiyle türetilen zarf-fiil kendi fiilini bir başka fiile bağlar. Genellikle bağlandığı fiilin kip ve kişisi ile kendi kip ve kişisi aynı olur.

Örnek Cümleler:

Erken kalktık. Kahvaltı yaptık.

Erken kalkıp kahvaltı yaptık.

Yanıma geldi. Teşekkür etti.

Yanıma gelip teşekkür etti.

Uzandım. Televizyon seyrettim.

Uzanıp televizyon seyrettim.

Yolda durduk. Dinlendik.

Yolda durup dinlendik.

"Seyrek hallerde, zarf-fiilin bağlı bulunduğu özne ile esas fiilin öznesi farklı olur. Bu durum daha çok edilgen çatılı fiillerde ve araya başka bir zarf-fiilin girmesi hallerinde görülür." (Korkmaz, 2014, s. 854).

Örnek Cümleler:

Sen arayıp sormadıkça ben çok üzülüyorum.

Bayramda sınıflar süslen^{ip} hazırlanınca hepimiz heyecanlandık.

Yaz gel^{ip} havalar ısındıkça tatil planlıyoruz.

Eğer -(X)p zarf-fiil eki olumluyken bağlandığı fiil olumsuzsa zarf-fiile yüklenen anlam da olumsuz olur.

Örnek Cümleler:

Bir türlü vakit bul^{up} seni arayamadım. (bulamadım, arayamadım)

Habere gül^{üp} sevinemedi. (gülemedi, sevinemedi)

Şu işi bitir^{ip} dinlenemedik. (bitiremedik, dinlenemedik)

-(X)p zarf-fiil eki art arda tekrarlanarak da kullanılır. Bu bazen aynı fiilin tekrarı bazen de eş veya zıt anlamlı fiillerin tekrarı ile yapılır.

Örnek Cümleler:

Yeni evini anlatıp anlatıp duruyordu.
(Aynı fiilin tekrarı ile)

Aynaya bakıp bakıp kendini beğeniyordu.
(Aynı fiilin tekrarı ile)

Çocuk ağlayıp sızlayıp oynucağı aldırıldı.
(Yakın anlamlı fiilin tekrarı ile)

Ablam yatıp kalkıp aynı hayali kuruyor.
(Zıt anlamlı fiilin tekrarı ile)

-(X)p zarf-fiil eki cümledeki fiil ve fiilimsinin eş zamanda yapıldığı durumlarda -ArAk zarf-fiil ekinin işlevini görür.

Örnek Cümleler:

Yanıma gel^{ip} benden borç para istedi. (gelerek)

Hırsız yakalay^{ıp} polise teslim etti. (yakalayarak)

Küçük kız dudak bük^{üp} ağlıyor. (bükerek)

-(X)p zarf-fiilden sonra başka bir zarf-fiil gelirse -(X)p'lı zarf-fiil artık ikinci kez gelen zarf-fiilin işlevini görür.

Örnek Cümleler:

Soruya düşün^{üp} taşın^{madan} cevap vermiş. (düşünmeden, taşınmadan)

Beni dinley^{ip} konuşmadıkça hak vermezsin. (dinlemedikçe, konuşmadıkça)

Ağlay^{ıp} sızladıkça içim parçalandı. (ağladıkça, sızladıkça)

"Cümlede olumlu ve olumsuzluk açısından şüphe ve kararsızlık bildiren sürekli bir durum söz konusu olduğunda, olumlu zarf-fiili, aynı kök veya gövdeden yapılmış olumsuz bir fiil izler." (Korkmaz, 2014, s. 857).

Örnek Cümleler:

Bizimle gel^{ip} gelmeyeceği belli değil.

Daha önce tanış^{ıp} tanışmadığımızı hatırlamıyorum.

Yurt dışından dön^{üp} dönmediğini biliyor musun?

2. Fiil + -ArAk

-ArAk yapıları zarf-fiiller cümlede kendisinden sonra gelen fiillerin yapıları tarzını gösteren durum zarfı olurlar. Eklendiği fiil yüklemine nasıl, ne tarzda yapıldığı açıklar.

Çok çalış^{arak} Türkçeyi öğrendi. (Nasıl?)

Ağlay^{arak} kendini affettirdi. (Nasıl?)

El elin eşeğini türkü çağır^{arak} arar. (Nasıl?)

Sorunu konuş^{arak} çözdük. (Nasıl?)

Kardeşini öp^{erek} uyandırdı. (Nasıl?)

-ArAk yapıları zarf-fiiller bazen yüklemde az önce yapılan hareketi bildirir. Bu iki hareket arasında birbirine bağılılık ve art ardalık söz konusudur.

Otobüsten in^{erek} çocukları azarladı.

Masaya tutun^{arak} yerinden kalktı.

Defterini yırt^{arak} sınıftan çıktı.

Erikleri paylaştı^{arak} arkadaşlarına dağıttı.

"-ArAk yapılı ulaçlar -ArAktAn biçiminde de kullanılırlar." (Demir, 2006, s. 468).

Bunları seni düşünerekten yaptım.

Otobüs tozu dumana kataraktan gitti.

Söylediklerime gülerekten bana baktı.

"-(y)ArAk eki belirli birkaç fiilde, anlam kaymasına uğrayarak kalıplaşmış edat ve zarflar da oluşturmuştur: bakarak (göre, nazaran), giderek (yavaş yavaş, gittikçe, nihayet), olarak (vasfı ile, biçiminde) vb." (Korkmaz, 2014, s. 853) .

Alışveriş merkezlerine bakarak pazarlar daha ucuzdur.

Müdür olarak hepimizi uyarmıştı.

Yağmur giderek yavaşladı.

-ArAk zarf-fiil ekinin olumsuzluğu, kendisinden önce -mA olumsuzluk eki almasıyla olur.

Yanıma gelmeverek beni çok üzdü.

Sağlıklı beslenmeverek hasta oldu.

Arkadaşına güvenmeverek hata yaptı.

Derslerine çalışmavarak sınıfta kaldı.

-ArAk zarf-fiil ekinin olumsuzluğu, bazı durumlarda "-mAdAn ve -mAksİzIn" zarf-fiillerinin yerini tutar.

Seni istemmeverek kırdım. (istemeden)

İşini sevmeverek yapıyor. (sevmeden)

Öğretmenini dinlemeverek sözünü kesti. (dinlemeksizin)

3. Fiil + -A Fiil + -A

-A zarf-fiil eki, eklendiği fiil kök veya gövdelerindeki ünlü uyumuna göre ulanır. Bulunduğu cümledeki yüklem durumunu belirten zarf-fiillerdendir.

Örnek Cümleler:

Şarkı söyleye söyleye pikniğe gittik.

Sora sora okulun yolunu buldum.

Ona bak a bak a resmini çizdim.

Senin için bu işi seve seve yaparım.

Arkasına bak a bak a köpekten kaçtı.

-A yapılı aynı zarf-fiilin art arda tekrarı ile kurulabildiği gibi yakın veya zıt anlamlı iki zarf-fiilin tekrarı şeklinde de kurulabilir. Bu durumda -ArAk zarf-fiil ekinin görevini üstlenmiş olur.

Örnek Cümleler:

Düş e kalk a bu yolları aşarsın.

Yağmurda çamura bata çıka yürüdük.

Kırlarda güle oynaya dolaştık.

Bu yolları gide gele öğrenmiş.

Annesi Emre'yi evire çevire dövüyor.

-A yapılı zarf-fiillerin olumsuz çekiminde fiile -mA olumsuzluk ekini ekleriz. Bu durumda -A yapılı zarf-fiil "-mAdAn, -mAksIzIn" anlamlarını kazanmış olur.

Örnek Cümleler:

Emine iste meye iste meye o adamla evlendi.
(istemeden)

Bahçedeki araba çalış maya çalış maya bozuldu.

Babasını dinle meye dinle meye bu hale geldi.

Su deposu kullan maya kullan maya paslanmış.

"Zamanla kalıplaşarak edat göreviyle kullanılan örnekler de vardır." (Güneş, 2009, s. 242). -A zarf-fiil eki *demek* fiil köküne gelerek *diye* şeklinde kalıplaşmıştır. Bu kalıplaşmış şekliyle birçok kullanımı vardır. Fakat bu çalışmada yabancılara Türkçe öğretimi yönünden

diye zarf-fiilinin yükleme sebep-sonuç ve amaç-sonuç ilişkisi ile bağlanılan formu verilecektir.

Örnek Cümleler:

Kız arkadaşının yanında diye telefonunu açmadı. (sebep-sonuç)

Hatasını anlasın diye onunla konuşmadı. (sebep-sonuç)

Annesi hasta diye okula gelmedi. (sebep-sonuç)

İyi bir liseye gitsin diye çok çalıştı. (amaç-sonuç)

Maratonda birinci olayım diye akşama kadar koşuyorum. (amaç-sonuç)

Yeni bir bilgisayar alacak diye para biriktirdi. (amaç-sonuç)

4. Fiil + -XncA

-XncA yapılı zarf-fiil, zaman bildiren bir zarf-fiildir. Cümledeki başlıca işlevi yüklemenin ne zaman yapıldığını belirtmektir.

Örnek Cümleler:

Yangını görünce itfaiyeyi aradı.
(Ne zaman?)

Hastaneye gidince hemen iyileşmiş.

Salıncak kopunca çocuk yere düştü.

Engeller karşısında durunca pes etti.

Gerçekleri duyunca kulaklarına inanamadı.

-XncA yapılı zarf-fiil cümlelerinde yan cümlecik ile temel cümlelerin öznesi ortak da farklı da olabilir.

Örnek Cümleler:

Ortak özneli zarf-fiil cümleleri:

İçkiyi fazla kaçırınca sarhoş oldu.

Bütün gün ağlayınca gözleri kızarmış.

Yorulunca dinlenirsin.

Farklı özneli zarf-fiil cümleleri:

Örnek Cümleler:

Annem pazara gidince kardeşime ben baktım.

Öğretmen öğrenciye vurunca müdür öğretmeni uyardı.

Adam kaza yapınca insanlar yardıma koştu.

-XncA yapıllı zarf-fiil "dek" ve "kadar" edatlarıyla birlikte kullanıldığında "o zamana kadar" anlamını vermektedir.

Örnek Cümleler:

Ödevini yapıncaya kadar yoruldu.

Ben evi temizleyinceye kadar annem geldi.

İyileşinceye kadar annesi başında bekledi.

Derse başlayıncaya kadar zil çaldı.

Havaalanına gidinceye kadar uçak kalkmış.

-XncA zarf-fiilinin olumsuz şekli, ekleneceği fiile -mA olumsuzluk eki getirilerek yapılır. Bu durumda bazen "-mAdAn" bazen de sebep-sonuç ifade eden "-DXğX için" anlamlarını karşılar.

Örnek Cümleler:

Can çıkmayınca huy çıkmaz. (çıkmadan)

Yaşı on sekiz olmayınca gece dışarı çıkamaz. (olmadan)

Beni tanımayınca çok üzüldüm. (tanımadığı için)

Sen elbiseni ödünç vermeyince Esra baloya gitmemiş. (ödünç vermediği için)

Adam istediklerini yapmayınca hayallerinden vazgeçti. (yapmadığı için)

5. Fiil + -(X)r..... Fiil + -mAz

"Bu ulaca da artçıl ulaç denir. Geniş zaman kipinin 3. tekil kişinin olumlu ve olumsuzlarına art arda -(X)r, -mAz getirilerek yapılır." (Demir, 2006, s. 472). Eklendiği fiile tezlik anlamı katar.

Örnek Cümleler:

İşini bitirir bitirmez eve geldi.

Hırsız, polisi görür görmez kaçtı.

Akşam eve gelir gelmez yattı.

Mektubunu alır almaz aradım.

Hastaneye girer girmez bayıldı.

Çoğunlukla tezlik ifade eden bu fiilimsi ekinin nadir bir kullanımı daha vardır:

Sözlerini isterer istemez duydum. (istesem de istemesem de)

Gerçekleri bilirir bilmez anlattı. (bilse de bilme de)

6. Fiil + -ken

Kelime olarak "iken" ya da ek olarak "-ken" şeklinde kullanılır. Ek olarak kullanıldığında ulandığı sözcük ünlü ile bitmişse "y" kaynaştırma harfini alır. "Ayrıca dil hafızasında ilk yapısından gelen nicelik özelliğini koruduğundan yazı dilinde dil benzeşmesine de girmemiştir." (Korkmaz, 2014, s. 864).

Örnek Cümleler:

Gün doğarken yola çıktık.

Kitap okurken not almayı severim.

Ben okuldayken sen neredeydin?

Bu kazak yeniyken çok giydim.

-ken zarf-fiil eki, eklendiği sözcüğe durum ve zaman anlamı katar. Geniş zaman, şimdiki zaman, -mXş'lı geçmiş zaman ve gelecek zamanların üçüncü tekil veya üçüncü çoğul kişilerine ulanır.

- **Fiil + geniş zaman + -ken**

Örnek Cümleler:

Hırsız kaçarken görmüşsün.

Evi temizlerken misafir geldi.

İp atlarken düştüm.

Eve gelirken gazete al.

Ediskun, geniş zamanın üçüncü tekil ya da çoğul kişilerinden yapılmış olan -ken'li zarf-fiilin bazen kendinden sonraki eylemin kendi eylemine zıt olduğunu gösterdiğini belirtmiştir (Ediskun, 1985).

Örnek Cümleler:

Her sabah spor yaparken bu sabah uyuyakaldım.

Önceden çayı şekerli içerken şimdi şekersiz içiyorum.

Özür dilemeyi bilmezken artık öğrendim.

Eskiden karanlıktan korkarken şimdi korkmuyorum.

- **Fiil + şimdiki zaman + -ken**

-ken zarf-fiil eki şimdiki zaman ile ulandığında geniş zamanla ulanmış -ken zarf-fiilin verdiği anlamı verir. Günümüzde -yorken'li zarf-fiilden daha çok, yabancılara sürekli şimdiki zaman ifadesi ile öğretilen -mAktA yapısıyla birlikte, -mAktAyken biçiminde kullanılır.

Örnek Cümleler:

Ders dinliyorken konuşma.

Onu seviyorken başkasıyla evlendi.

Ben Türkçe öğrenmekteyken arkadaşım İngilizce kursuna gidiyordu.

Diyet yapmaktayken pasta yedi.

- **Fiil + -mXş'lı geçmiş zaman + -ken**

-ken zarf-fiil ekinin bu kullanımı, planlanan bir işin yanında başka bir işin de yapılması anlamını verir.

Örnek Cümleler:

Buraya gelmişken birkaç gün kalın.

İşler bitmişken biraz dinleneyim.

Maaşını almışken borcunu ödesin.

Dışarı çıkmışken marketten alışveriş yapalım.

- **Fiil + gelecek zaman + -ken**

Genellikle planlanan, niyetlenen bir eylem dışında başka bir eylemin gerçekleştiğini anlatır.

Örnek Cümleler:

Tam uyuyacakken işten çağırdılar.

Televizyonda film seyredecekken elektrikler kesildi.

Bu yaz evlenecekken nişanlısından ayrılmış.

Bana yardım edecekken vazgeçti.

- **İsim + -ken**

-ken zarf-fiil eki fiil soylu sözcüklere gelebildiği gibi isim kök veya gövdelerine de gelebilir.

Örnek Cümleler:

Ben çocukken bale kursuna gittim.

Hastayken hiçbir şey yapmak istemiyorum.

Annem mutfaktayken korkunç bir ses duydum.

Hava sıcakken tatile çıkalım.

Bu kullanımların dışında "derken" sözcüğü -ken zarf-fiil ekiyle kalıplaşmış bir sözcüktür.

Örnek Cümleler:

Kaş yapayım **derken** göz çıkardın.

Zayıflayacağım **derken** hasta oldu.

7. Fiil + -mAdAn

-mAdAn yapılı zarf-fiil eylemin durumunu belirtir. "Kendi eyleminin yapılması gerektiği halde yapılmadığını; kendisinden sonraki eyleminin, eylemin nasıl yapıldığını; kendisinden sonra gelen eyleminin, eylemin yapılması için kendi eyleminin yapılmasının koşul olduğunu bildirir." (Demir, 2006, s. 470).

Örnek Cümleler:

Soruyu düşünmedim. Cevapladım.

Soruyu düşün**meden** cevapladım.

Annesine sormadı. Dışarı çıktı.

Annesine sor**madan** dışarı çıktı.

Yaz gelmedi. Biz tatile gittik.

Yaz gel**meden** tatile gittik.

-mAdAn zarf-fiil ekiyle kurulan fiilimsi cümleye olumsuzluk anlamı verir. Cümlede bulunan yüklem olumlu ya da olumsuz olabilir.

Örnek Cümleler:

Türkçeyi öğren**meden** ülkesine **dönmedi**. (Yüklem olumsuz)

Türkçeyi öğren**meden** ülkesine **döndü**. (Yüklem olumlu)

Ödevlerini yap**madan** **uyumamış**. (Yüklem olumsuz)

Ödevlerini yapmadan uyumuş. (Yüklem olumlu)

Ben çağırmadan gelmedin. (Yüklem olumsuz)

Ben çağırmadan geldin. (Yüklem olumlu)

-*mAdAn* yapılı zarf-fiilin cümleye zaman anlamı kattığı da olur. Bu durumda "önce, evvel" edatları kullanılır.

Örnek Cümleler:

Diyet yapmadan önce çok şişmandı.

Yemek yemeden önce ellerini yıkamalısın.

Aşık olmadan önce hiç şiir yazmamış.

Yola çıkmadan önce beni ara.

8. Fiil + -All

"-(y)*All eki*, başlangıcı geçmişe dayanan ve devamı asıl fiille bütünleştiği için "bir zamandan beri" anlamıyla, zamanda süreklilik gösteren zarf-fiiller türetir." (Korkmaz, 2014, s. 861).

Örnek Cümleler:

O kızı tanıyalı çok olmadı.

İşe başlayalı kimseye görüşmedi.

Ders çalışalı başarısı arttı.

Alarmı kuralı çok olmadı.

Bu ekten sonra **beri**, **-dAn beri** de getirilebilir.

Örnek Cümleler:

Saçını kestireliden beri evden çıkmıyor.

Onunla tanışalıdan beri hiç küsmedik.

Yurt dışına gideliden beri dönmedi.

Okula başlayalıdan beri daha düzenli oldu.

"Bu yapı -All ekinin kendinden önceki görülen geçmiş zamanda çekimlenmiş bir fiile getirilmesiyle bir çeşit ikileme yapılarak oluşturulduğu üzerinde durulmalıdır." (Arslan, 2010, s. 127).

Örnek Cümleler:

Buraya geldik geleli iki sene oldu.

Ameliyat oldu olalı yatıyormuş.

Bu elbiseyi giydim giyeli bana şans getirdi.

Haberi duydum duyalı huzurum kalmadı.

9. Fiil + -DXkçA

Bu zarf-fiil cümlede eylemin sürekliliğini gösterir. "Kendilerinden sonra gelen eylemin ya da eylemsinin hangi zamanda yapıldığını veya yapılacağını; kendi eylemi ne kadar sürerse sonraki eylemin ya da eylemsinin o kadar süreceğini belirtir." (Demir, 2006, s. 474).

Örnek Cümleler:

Seni tanıdıkça sevdik.

Çocuk ağladıkça gözleri şişiyor.

Zamanım oldukça ararım.

Dedem yaşlandıkça kimseyi hatırlamıyor.

10. Fiil + -mADIkçA

-DXkçA zarf-fiil eki, -mA olumsuzluk ekini aldığı anda şarta bağlılık gösterir ve temel cümlelerin yüklemi de olumsuz olur.

Örnek Cümleler:

Yanıma gelmedikçe seni affetmeyeceğim.

Hava açılmadıkça pikniğe gidemeyiz.

Temizlik bitmedikçe dışarı çıkamazsın.

Arayıp sormadıkça senden haber alamıyoruz.

İsim-Fiil

İncelenen "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi" kitabında fiilimsiler ile ilgili ele alınan son başlık isim-fiildir. Genellikle Türkçe dil bilgisi kitaplarında ve yabancılar için Türkçe dil bilgisi kitaplarında -mAk, -mA, -(X)ş ekleri isim-fiil ekleri olarak anlatılır.

Ergin; -mAk, -mA, -(X)ş eklerini fiilden isim yapım eki olarak kabul etmiştir. Ona göre fiil kök ve gövdelerine gelen -mAk yapım ekinin işlevi fiillerin hareket isimlerini yapmaktır: aç-mak, ara-mak, düşün-mek gibi. -mAk hareket isimleri yapmasına karşılık -mA yapım ekinin işlevi iş isimleri yapmaktır: oku-ma, yaz-ma, git-me, gel-me gibi. -mA eki, hareket ifade etmediği için -mAk ekinden daha güçlü fiilden isim yapma ekidir. -(X)ş yapım ekinin işlevleri de -mA gibi iş ifade eden fiil isimleri yapmaktır: al-ış, gel-ış, otur-uş gibi. Ergin bu üç ekin, diğer fiilden isim yapma eklerinden farklı olduğunu belirtir. Diğer fiilden isim yapma ekleri nesne isimleri yaparken bu üç ek fiilden fiil ismi yapan eklerdir. (Ergin, 2007, s. 185-187).

-mAk, -mA, -(X)ş ekleri bazı dil bilgisi kitaplarında fiilden isim yapım eki olarak kabul edilse de bazılarında isim-fiil olarak kabul edilmektedir. Buradan yola çıkarak araştırmacıların bu ekleri hangi kategori içerisinde değerlendireceklerini kararlaştıramadıkları söylenebilir.

İsim-Fiil Tanımları

İsim-fiillere İngilizcede infinitive; Almancada Infinitivum, Infinitiv; Fransızcada infinitif; Osmanlıcada ism-i mast(d)ar, mast(d)ar gibi karşılıkların verildiği Korkmaz'ın kitabında belirtilmiştir (Korkmaz, 2014). İsim-fiil konusu ile ilgili yapılan araştırmalarda isim-fiil kavramı çeşitli kaynaklarda adeylem, mastar, eylemlilik gibi farklı terimlerle de karşılanmıştır.

"Eylemlerin belli eklerle oluşarak ad görevinde kullanılan biçimlerine *eylemlilik* diyoruz."(Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 263). Banguoğlu isim-fiili "Adfiil fiilin ad şekli, yani

bir kılış, bir durum veya bir oluşun adıdır." şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu, 2011, s. 420). "Hem bir oluş, kılış, veya durumun adı olan hem de özne, nesne, tümleç olarak yancümlecik kuran sözcüklere adeylem denir. (Bu sözcüklere, isimfiil, eylemlilik, mastar da denilmektedir.)" şeklinde vermiştir (Demir, 2006, s. 457). "İsim-fiiller, bir yandan eylem adı oldukları için isim, öbür yandan da özne, nesne, tümleç oldukları için fiil olan kelimelerdir. İsim-fiillere mastar da denilir." (Edisgun, 1985, s. 247). "Hem ad hem de eylem görevinde bulunan sözcüğe Adeylem denir." şeklinde tanımlamıştır (Gencan, 2001, s. 413). "Eylemlerin adını bildiren, tümleç olan ve ad gibi kullanılan sözcüklere eylemlilik (mastar) denir. Eylemlilikler sözcük kök ya da gövdelerine -mak, -ma, -(X)ş ekleri getirilerek türetilir." şeklindedir (Hengirmen, 2007, s. 247). "Eylem kök ve gövdelerine -mak (-mek), -ma (-me), -(X)ş (- (X)ş, -uş, -üş) ekleri getirilerek türetilen sözcüklere eylemlilik (Alm. Infinitiv; Fr. Infinitif; İng. Infinitive) denir." diye tanımlamıştır (Koç, 1990, s. 306). "Ad-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Daha açık bir anlatımla, bunlar, fiildeki oluş, kılış ve durumların adlarını bildirirler. Fiilleri, ad-fiil (mastar) ekleri getirerek adlandırırız." (Korkmaz, 2014, s. 747).

İsim-Fiillerin Sınıflandırılması

İsim-fiillerin sınıflandırılması konusunda yapılan araştırmalarda sıfat-fiil ve zarf-fiillerde olduğu gibi fikir ayrılığına rastlanmamıştır. Yapılan araştırmaların her birinde isim-fiiller üçe ayrılmıştır:

1. -(X)ş Yapılı İsim-Fiiller
2. -mA Yapılı İsim-Fiiller
3. -mAk Yapılı İsim-Fiiller

İsim-Fiilin Öğretimi

1. Fiil + -mAk

"Fiil kök veya gövdelerine -mAk isim-fiil eki getirilerek türetilen bu tür sözcüklere *ağır eylemlilik* de denilmektedir." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983).

-mAk isim-fiil ekinin asıl görevi fiil kök ve gövdelerine eklenerek fiili adlandırmaktır. *al-mak, aldır-mak, gör-mek, iste-mek, sev-mek, sevil-mek, yaşa-mak, teşekkür et-mek...*

"Yalın durumdaki -mAk'lı ad-fiil, kendinden önce gelen ad niteliğindeki kelimelerle birleşerek bir birleşik ad-fiil oluşturabilir: *akıl almak, ders vermek, doğru söylemek, derin düşünmek* gibi." (Korkmaz, 2014, s. 748).

Örnek Cümleler:

Teklifimi geri çevirmek istemedi.

Bütün zorlukları göze almak zorundayız.

Kimseye hesap vermek zorunda değilmiş.

"Genel olarak çoğul eki almazlar: ancak adeyleme aşırılık anlamı verilmek istendiğinde çoğul eki alırlar." (Demir, 2006, s. 458).

Örnek Cümleler:

Bu gülmekler, sırtmaklar da ne oluyor!

"Tümcede adlar gibi özne, tümleç ve -*dlr* ekiyle birlikte kullanılarak yüklem olurlar." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 264).

Örnek Cümleler:

Düşünmek insanlara özgü bir yetenektir. (Özne)

Buraya seni görmek için geldim. (Tümleç)

Tek istediğim yanında olmaktı. (Yüklem)

"Bu sözcükler de adlar gibi ilgeçlerle ilgeçli tamlama oluşturur: bakmak için, yaşamak gibi, görmekle... gibi." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 264).

Örnek Cümleler:

El öpmekle dudak aşınmaz.

Doğru karar verebilmek için çok düşündüm.

Annesini aramak gibi bir niyeti yok.

"-mAk yapıları adestemler belirtili ad tamlamalarına girmezler; yalnız belirtisiz tamlamalarda tamlayan olurlar." (Demir, 2006, s. 458).

Örnek Cümleler:

Hastanın yaşamak isteği doktoru mutlu etti.

Sınıfta kalmak düşüncesi onu çok korkutmuş.

Gencin çalışmak arzusunu herkes biliyor.

"-mAk'lı ad-fiilin bulunma, yönelme ve çıkma durumu ekleriyle geliştirilmesi yaygındır. -tA bulunma eki alan -mAk'lı ad-fiil; yalın olarak, tamlama veya grup halinde, fiilin hareket bildiren tamamlayıcısı durumundadır." (Korkmaz, 2014, s. 751).

Örnek Cümleler:

Sözlerimi anlamakta zorlandı.

Odana çekilmekte haklısın.

Sürprizleri planlamakta çok başarılıyım.

2. Fiil + -mA

"-mAk'lı ad-fiilleri fiilin gösterdiği hareketin, -mA'lı ad-fiiller ise fiilin gösterdiği işin adlarıdır. Bundan dolayı bunlara *kılış adı (nomen actoris)* da denebilir." (Korkmaz, 2014, s. 762).

"Ada dönüşen fiillere eylemsi (filimsi) ya da ad-fiil diyorduk. Bu tür eylemsiler, öznelere ile bir tamlama ilişkisi kurarlar. Yani tüm önerme bir ad öbeğine dönüşür ve önermenin içindeki özne-yüklem ilişkisi de bir tamlama yapısı ile kurulur." (Erkman-Akerson, 2008, s. 173).

"Eylemden iş ve eylem bildiren adlar yapan *-mA* ekiyle kurulan eylemlilikler de diğerleri gibi adların bütün özelliklerini gösterirler: alma, dolma, sarma, kapma, bilme, görme, dinleme gibi. Bunlara hafif eylemlilik de denilmektedir." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 265).

Örnek Cümleler:

Arkadaşımın kapı dinleme alışkanlığı vardı.

Bu aralar bol bol okuma yapmalısın.

Dedem görme duyusunu yavaş yavaş kaybediyor.

"Cümlede özne görevi yüklenmiş olan bu ad-fiilin *+lAr* çokluk eki ile genişletilmiş türleri bir hareketin art arda tekrarlandığını, üstelendiğini gösteren kılış adları yapar." (Korkmaz, 2014, s. 763).

Örnek Cümleler:

Gülüşmeler sokağın öbür ucundan duyuluyordu.

Bizim evdeki koşuşmalar hiç bitmez.

Tatilde gezmelere devam ettik.

"Yalın durumdaki *-mA*'lı ad-fiil; *basma kitap, dolma kalem, gömme dolap, takma diş, taşıma su, süzme bal, şişirme yatak, uydurma söz* örneklerinde görüldüğü gibi, adların önünde sıfat işlevi yüklenen sıfat tamlamaları da oluşturur." (Korkmaz, 2014, s. 765).

Örnek Cümleler:

Dedem takma dişlerine alışamadı.

Öğretmenime dolma kalem hediye ettim.

Bu uydurma sözlere inanmam.

"*-mA*'lı ad-fiil, yer yer *+cA, +cI, +cIk, +II, +Ilk, -sInA* ve *-cAsInA* ekleriyle birleşerek birtakım ad, sıfat ve zarflar da türetmiştir: *bilme-ce, tartışma-cı, işletme+li, döşeme+li, yapma+cık, kurtulma+lık, durma-maca, oturmama-casına vb.*" (Korkmaz, 2014, s. 773).

Örnek Cümleler:

Onun yapmacık tavırlarını sevmedim.

Okulda bazı dersler uygulamamalı oluyor.

Ben arkadaşlarıma bazen bilmece sorarım.

"-mA ekiyle yapılmış eylemler de tümcede özne, tümleç ve pek sık olmamakla birlikte, yüklem de olurlar." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 265).

Örnek Cümleler:

En büyük zaafım insanlara çabuk inanmamdır. (Yüklem)

Zeynep piyano çalmayı biliyor. (Nesne)

Vedalaşma bana göre değil. (Özne)

"Fiil isimleri, sonuçta fiilin isim şekli olduğu için, bir isim gibi çokluk, iyelik ve hal ekleri alabilirler, çekim edatlarıyla kullanılabilirler." (Karaağaç, 2012, s.172).

Örnek Cümleler:

Anıtkabir'i görmeyi çok isterdim.

Babam konuşmayı pek sevmez.

Öğretmen çalışmamı yeterli bulmamış.

Babam benim geziye gitmeme izin vermez.

"Belirtili ve belirtisiz isim takımlarında hem belirten hem de belirtilen olabilirler." (Edisgun, 1985, s. 247).

Örnek Cümleler:

Artık uyanma vakti gelmişti.

Delikanlı okumanın faydasını çok geç anladı.

Yol çalışması kazaya sebep oldu.

Köpeğin havlaması çocuğu korkuttu.

3. Fiil + -(X)ş

"Bu eylemlilikler de iş, oluş, davranış, devinim biçimi bildirmek üzere eylem kök ve gövdesinden türetilir. Diğer eylemlilikler gibi adların görevlerini yapabilirler: *açılış, satış, çekiliş, iniş, giriş, uçuş, dönüş* gibi." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 265).

Örnek Cümleler:

Otoparka giriş ücretsizdir.

Mağaza açılış için süslenmiş.

Amcam çekilişte araba kazandı.

"Ad tamlamalarının her türünde hem tamlayan hem de tamlanan olurlar." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 265).

Örnek Cümleler:

Kütüphanenin açılışına kardeşimle gittik.

Lütfen çıkış kapısına ilerleyiniz!

Ali'nin yürüyüşünü her zaman tanırım.

"Bu eylemlilikler de ad durumu, iyelik ve çoğul eklerini alırlar. Ayrıca tümcede özne, tümleç ve nesne olurlar." (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 266).

Örnek Cümleler:

Yürüyüş sağlık için çok faydalıdır. (Özne)

Bugünlerde yeni buluşlara hayranım. (Tümleç)

Onun yalvarışlarını dinlemedi. (Nesne)

"-(X)ş ekiyle kurulan eylemlilikler ikileme de oluştururlar: *gidiş geliş, bakış görüş, iniş, çıkış, değiş tokuş* gibi. (Atabay, Kutluk, Özel, 1983, s. 266).

Örnek Cümleler:

Pazarda meyveler kapış kapış satıldı.

Satıcılar değiş tokuşa izin vermiyor.

Burada oturuşuna kalkışına dikkat et.

"-*la* vasıta durumu ile birleşen yalın veya tamlama durumundaki -(y)*Iş* ad-fiilleri, yükleme "birliktelik" veya "vasıtasıyla, vasıta olma" ifadesiyle bağlanmış birer zarf görevi yüklenirler." (Korkmaz, 2014, s. 781).

Örnek Cümleler:

Bu gidişle ehliyeti alamayacaksın.

Bir bakışla herkesi susturdu.

Adamın bağırışla küçük kız uyandı.

"-(y)*Iş*'lı ad-fiil, her ad gibi sıfat tamlamaları da oluşturur." (Korkmaz, 2014, s. 778).

Örnek Cümleler:

Çocuğun masum bakışla hepimizi etkiledi.

Evden sert çıkışla bizi şaşırttı.

Heyecanlı bekleyiş sonunda bitti.

Gazi Üniversitesi TÖMER'de Türkçenin Yabancılar Öğretimi

Gazi Üniversitesi TÖMER (Türkçe Öğretim, Uygulama ve Araştırma Merkezi) 22.02.1994 tarihinde faaliyete geçmiştir. Kuruluş amacı öncelikle yurt dışında ve yurt içinde Türkiye Türkçesini ve Türk kültürünü, Türk devlet ve topluluklarından gelen öğrenciler ile diğer isteklilere öğretmektir. Amaçlarından bir diğeri de Türkiye Türkçesi ile ilgili yayınlar ve bilimsel çalışmalar ile alana katkıda bulunmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmalarına devam etmekte olan Gazi TÖMER, ülkemizdeki yabancılar Türkçe öğretim merkezleri arasında gerek köklü bir geçmişe sahip olmasıyla gerek yabancılar Türkçe öğretimi alanına olan katkısıyla ilk sıralarda yer almaktadır.

Gazi TÖMER'in verdiği hizmet ile günümüze kadar dört bini aşkın öğrenciye dilimizi öğretmiş olması bunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca kurum; Türkiye Türkçesi dışında 2010

yılından itibaren Osmanlı Türkçesi kursu ve İngilizce, Fransızca, Rusça, Arapça, Farsça ve Çince olmak üzere yabancı dil kursları da vermektedir.

Gazi Üniversitesi TÖMER'de yabancılara Türkçe öğretimi yapılırken okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri ile dil bilgisine yönelik dersler düzenlenmektedir. Her bir becerinin farklı saatlerde işlendiği bu ders ve etkinliklere farklı öğretim elemanları girmektedir. Aylık dönemlerde yapılan sınavlar ile seviye sınıfları oluşturulmakta ve öğrenciler bu sınav sonuçlarına göre sınıflar arasında geçişler yapabilmektedir.

Gerek Gazi Üniversitesi TÖMER'de gerek yurt içi ve yurt dışındaki dil öğretim merkezlerinde kullanan "Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti"nde şu yayınlar bulunmaktadır:

- Yabancılar İçin Türkçe A1 Temel Düzey
- Yabancılar İçin Türkçe A2 Temel Düzey
- Yabancılar İçin Türkçe B1 Orta Düzey
- Yabancılar İçin Türkçe B2 Orta Düzey
- Yabancılar İçin Türkçe C1 İleri Düzey

Türkçe öğretim setine ilave olarak kullanılan diğer yayınlar da şunlardır:

- Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (A1-A2-B1)
- Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1)
- Yabancılar İçin Türkçe A1-A2 Ölçme ve Değerlendirme
- Yabancılar İçin Türkçe B1-B2-C1 Ölçme ve Değerlendirme
- Yabancılar İçin Türkçe A1-A2-B1 Öğretmen Kılavuz Kitabı
- Yabancılar İçin Türkçe B2-C1 Öğretmen Kılavuz Kitabı

Bu tez filimsilerin öğretimi üzerine olduğu için Gazi TÖMER'in yayımladığı bütün set incelenmemiş, filimsilerin öğretiminin yer aldığı kitaplar incelenmiştir. İncelenen kitaplar; "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1)" kitabı ile "Yabancılar İçin Türkçe B2

Orta Düzey" ders kitabıdır. Bu kitaplar TÖMER öğretim elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.

İncelen kitaplar hakkında genel bilgi verilecek olursa, her ikisinin de kapağında Gazi Üniversitesi TÖMER'in amblemi, kitabın adı, basıldığı yer ve tarihi bulunmaktadır. Kitaplarda ofset baskı tekniği kullanılmıştır ve kâğıt kalitesi yüksektir. Her iki kitabın kapağında kullanılan renk mor ağırlıklı iken kapak tasarımı farklıdır. Biçim özellikleri bakımından yabancılara Türkçe öğretimine uygundur.

İncelenen bu iki kitaptan en çok "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1)" kitabının üzerinde durulmuştur. Kitap 206 sayfadan oluşmakta, içerisinde görsel öğeler yer almamaktadır. Kitapta dil bilgisi konularının anlatımı, örnek cümleler ve alıştırmalar bulunmaktadır. Alıştırmalar konunun sonunda genel olarak verilmiştir. Örneğin fiilimsiler üç alt başlıkta ele alınmıştır (sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil). Bu alt başlıklar işlenirken konu anlatımı ve örneklerden hemen sonra, yani yeni bir alt başlığa geçilmeden alıştırmaların verilmesi beklenmiştir. Bu konuda öğrencilere alt başlıklarda konu bitiminden sonra alıştırmaların verilmesi konunun daha hızlı pekişmesine yardımcı olacaktır. Fakat kitap üç alt başlığın konu anlatımlarını bitirdikten sonra alıştırmaları karma bir şekilde vermiştir. Kitapta yer alan konular ana başlıklar halinde şu şekildedir:

B2 DÜZEYİ

1. Fiilimsiler (Fiilimsili Birleşik Cümleler)
2. Doğrudan-Dolaylı Anlatım
3. Birleşik Kipler
4. Kelime Yapımı

C1 DÜZEYİ

5. Edatlar
6. Bağlaçlar

7. Ünlemler
8. Fiillerde Anlam-Zaman Kayması
9. Anlam Bakımından ve Anlam İlişkileri Bakımından Kelimeler
10. Cümle ve Cümlelerin Öğeleri
11. Cümle Türleri
12. Anlatım Bozuklukları

Çalışmada ele alınan diğer kitap ise "Yabancılar İçin Türkçe B2 Orta Düzey" ders kitabıdır. Kitap 104 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta beş bölüm, her bölümde de dört metin olmak üzere toplamda 20 metin verilmiştir. Kitapta metinlerle uyumlu görseller de yer almaktadır. Kitabın bölümleri şu şekildedir:

1. BÖLÜM: UZMANINA SOR

1. Metin: Güzel Sanatlar
2. Metin: Faydalı ve Zararlı: GDO/ Faydasıyla Zararıyla GDO
3. Metin: Arkeoloji
4. Metin: Üstün Zekalıların Eğitimi

2. BÖLÜM: NE YAPMALI?

1. Metin: Doğru Mesleği Seçmek
2. Metin: Yeni Bir Başlangıç
3. Metin: İletişim Kurmak
4. Metin: Derinlerin Hakimi

3. BÖLÜM: KÜLTÜR SANAT

1. Metin: Ankara'da Kültür Sanat
2. Metin: Söyleşi: Sanat Durağı
3. Metin: Her Yazar Kendini mi Yazar?

4. Metin: Nuri Bilge Ceylan: Bir Doğa Fotoğrafçısı

4. BÖLÜM: BİLİMDEN DÜNYAMIZA

1. Metin: Bilime Adanmış Bir Ömür
2. Metin: Eskici
3. Metin: Karagöz ve Hacivat
4. Metin: Don Kişot ve Yardımcısı

5. BÖLÜM: SANATTAN BİLİME

1. Metin: Depremle Yaşamak
2. Metin: Işıkla Yazı Yazan Sanatçı
3. Metin: Simülasyon ve Tıp
4. Metin: Elektronik Eşyalarımızın Ömrü Ne Kadar?

Verilen metinler ile ilgili anlama soruları, metnin konusuyla bağlantılı olarak konuşma, yazma ve dinleme etkinlikleri eklenmiştir. Bu dört temel beceriyi geliştirmeye yönelik olan ders kitabında dil bilgisi öğretimi yer almamaktadır. Buna rağmen, fiilimsilerin öğretimini incelediğimiz bu çalışmada metinlerde geçen fiilimsiler de incelenmiştir. Çünkü biliyoruz ki bir dilin öğretimi dört temel dil becerisi ve dil bilgisi öğretimi bir bütün olduğunda tam anlamıyla gerçekleşir.

Bölüm III: Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi hakkında bilgiler verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Yabancı dil olarak Türkçede fiilimsilerin öğretimi üzerine yapılan bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Durum çalışması, görgül bir araştırma olup güncel örnek bir olayı ya da durumu derinlemesine, gerçek dünyasında incelemekle ilgilidir (Yin, 2014; akt. Akar, 2016, s. 118). Woodside (2010) durum çalışmalarını kuram oluşturma ve sınama; hikaye anlatımı veya resim çizme ve değerlendirme odaklı olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Araştırmada, değerlendirme odaklı durum çalışması kullanılmıştır. Değerlendirme odaklı durum çalışması, örnek olayların araştırmacılar tarafından dikkatlice analiz edildikten sonra bu durumlar hakkındaki değer yargılarının ilgili kurumlarla veya bireylerle paylaşımını gerektirmektedir (akt. Akar, 2016, s. 118).

Durum çalışması, kendi arasında tekli ve çoklu olmak üzere iki gruba ayrılır. Bu araştırmada tek durum olduğu için tek durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan Gazi Üniversitesi TÖMER'in "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" ve "Yabancılar İçin Türkçe (B2-Orta Düzey)" adlı bu iki kitabın incelenmesi de yine bu model ile yapılmıştır. Araştırmada ele alınan kitaplarda fiilimsilerin nasıl öğretildiği, fiilimsi eklerinin işlevlerine ne kadar yer verildiği, verilen örnek ve alıştırmaların ne derece uygun olduğu, ders kitabındaki metinlerin fiilimsilerin öğretimini destekleyip desteklemediğine dair sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Durum çalışması, nesnenin ya da bireyin doğrudan kendisini inceleyebileceği gibi, önceden tutulmuş çeşitli kayıtlara (yazılı belge ve istatistikler, resimler, ses ve görüntü kayıtları vb.) eski kalıntılar ve alandaki kaynak kişilere baş vurarak, elde edeceği

dağınık verileri, kendi gözlemleri ile, bir sistem içinde bütünleştirerek yorumlamak durumundadır. (Karasar, 2002, s. 77)

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni yabancılara Türkçe öğreten kurumlarda kullanılan ders kitaplarıdır. Örneklemi ise Gazi Üniversitesi TÖMER'in hazırlamış olduğu ve B2 düzeyi sınıflarında okutulan "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" kitabı ile "Yabancılar İçin Türkçe (B2-Orta Düzey)" ders kitabıdır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerini toplarken doküman incelemesi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187).

Araştırmada öncelikle yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine yönelik literatür taraması yapılmış; yazılan makaleler, tezler, kitaplar temin edilmiştir. "Doküman incelemesi, diğer yöntemlerin kullanıldığı durumlara ek bilgi kaynağı olarak ya da tek başına, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi şeklinde bir araştırma yöntemi olabilmektedir." (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Gazi TÖMER'in yayımladığı ve derslerinde kullandığı "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" kitabı fiilimsilerin öğretimi yönünden incelenmiştir. Buna ek olarak anlama, yazma ve dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve metne ilişkin soruların yer aldığı "Yabancılar İçin Türkçe B2 Orta Düzey" ders kitabı; fiilimsilerin öğretiminin yapıldığı B2 düzeyine denk geldiği için incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada ulaşılan verilerin analizi için betimsel analiz kullanılmıştır. "Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir.

Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır." (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224). Bu yöntemler doğrultusunda araştırmada takip edilen aşamalar şu şekildedir:

1. Tezin kavramsal çerçevesini oluşturmak için alanyazın taranmıştır.
2. İncelenen dil bilgisi kitabında ele alınan fiilimsiler ile ilgili yapılan öğretim, eklerin işlevleri, verilen örneklerin ve alıştırmaların öğrenci seviyelerine uygunluğu hakkında bulgulara ulaşılmıştır.
3. İncelenen ders kitabından seçilen metinlerde geçen fiilimsiler tespit edilmiştir.
4. İncelenen iki kitabın fiilimsilerin öğretimine yönelik değerlendirmeleri yapılmıştır.
5. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öğretmenlere, fiilimsilerin yabancılar öğretilmesi ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Bölüm IV: Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde Gazi TÖMER'in yayımladığı kitaplardan fiilimsilerin öğretimine yönelik elde edilen bulgulara ve bunların yorumlarına yer verilecektir.

Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi Kitabında Sıfat-Fiilin Öğretimi

-An Sıfat-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 13-15)

Spor yapan çocuklar daha çevik.

Pişen balıkları hemen yedik.

Ağrıyan bacağına doktora gösterdi.

Görevini yapmayan kişiler hangileri?

- Sıfat-fiiller edilgen (pasiv = öznesi belli değil) yapıda olabilir.

Konuşulan konuyu anladın mı?

Ali sevilmeyen bir çocukmuş.

Dolaba konmayan yemekler bozulmuş.

Ödenmeyen faturaları getir lütfen.

Ekilmeyen topraklarda hayvanlar otluyor.

- Sıfat-Fiili İsim Yapmak

Şu *oturanlardan* biri kardeşim, biri en iyi arkadaşım.

Çalışanlarımızdan pek çoğu izinli.

Başbakan bir çalışma ziyareti için Japonya'ya gidecek.

Hasta olana özen gösterin!

Kızaranları tavadan çıkart.

- Bu tip sıfatlar kalıp şeklinde de kullanılır:

Buralara *gelen giden* çok olur.

Geçen gün bir çocuk oyunu izledim.

Şu *atıp tutan* kişi kim?

Ali'nin başına dert açanlar kendi arkadaşları.

- Fiil+ -AnA kadar (dek/ değin) kalıbı

Ali *gelene kadar* şu bankta oturalım.

Annem *dönene değin* evi biraz toplayalım.

Bebek *uyuyana kadar* lütfen sessiz olunuz.

Film *başlayana dek* ben çay demleyeyim ve mısır patlatayım.

- Fiil+ -An için

Bu güzel binalar öksüz ve yetim olanlar için inşa edildi. (çocuklar)

Bu koltukları doktoru bekleyenler için yerleştirdik.

-An Sıfat-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-An sıfat-fiil eki Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi kitabında fiilimsilerin ilk konusu olan sıfat-fiilin öğretimindeki ilk ektir. Dolayısıyla öğrenci fiilimsilerle ilk kez -An ekinin öğretiminde karşılaşmaktadır. -An ekinin öğretimi ile ilgili örnekler incelendiğinde göze çarpan ilk şey edilgen yapının öğrenciye henüz öğretilmemiş olmasıdır. Ekte de görüleceği gibi edilgenlik eki kitabın ilk konusu olan fiilimsilerden birkaç konu sonra işlenmektedir. Üstelik verilen örnek cümleler de yetersiz bulunmuştur. Öğrencinin bilmediği ve öğrenme aşamasında olduğu bu iki yapıyı bu kadar az örnekle kavraması çok zor olacaktır. Bu durumda öğretmen de planlanan sürede bu yapıların öğretimini gerçekleştirirken zorlanacaktır.

-An ekinin öğretimi sırasında "Sıfat-Fiili İsim Yapmak" adlı başlığa yer verilmiştir. "Kızaranları tavadan çıkart." örneği, bu başlık altında verilen örneklerden biridir. Kitapta verilen bu örnekte sıfat-fiilin arkasındaki isim düşmüş, tamlanan öge durumundaki ismin ekleri sıfat-fiile geçmiştir (Kızaran balıkları → Kızaranları). Bu da sıfatın sıfat olma özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. Peki, sıfat-fiil özelliğini yitirip isim olmuşsa böyle bir başlığa gerek var mıdır?

Sıfatlar tek başlarına vasıf ve belirtme isimlerinden başka bir şey değildirler. Bu isimler, bu vasıf ve belirtme isimleri başka isimlerle birlikte kullanılıp onların bir vasfını veya bir hususiyetini ifade ettikleri zaman sıfat olur, sıfat ismini alırlar. Türkçede sıfatlar vasıflandırdıkları veya belirttikleri isimlerin önüne gelirler. Demek ki sıfat bir ismin başına gelip o ismi vasıflandıran veya belirten kelimedir. Fakat bu kelimeler tek başlarına ortak isimlerden başka bir şey değildirler (Ergin, 2007, s. 244).

Sıfat-fiilin arkasındaki isim düşmüşse, bir isim başka bir ismi niteleyip belirtmiyorsa, sıfat yapma görevi sona ermiş demektir. Dolayısıyla bunlar zaten isimdir ve böyle bir başlığın olmasına gerek yoktur.

Ekin öğretimi sırasında "Fiil+ -AnA kadar (dek/değin) kalıbı", "Fiil+ -An için kalıbı" ifadeleri kullanılmıştır. Bu ifade ediş biçimi yanlıştır. Türkçede kalıp diye bir şey yoktur. Bu tür yanlış ifadelerin verilmesi öğrenciyi ezbere yöneltmekten başka bir şey yapmayacaktır. Bu ezberci anlayış dili öğretmeye değil, öğretmemeye yöneliktir.

-DXk Sıfat-fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 17-20)

Dün *beğendiğim* ayakkabıları bugün alacağım.

Az önce *görüştüğünüz* kişi müdürümüzdü.

Kaldığım yurt o kadar huzurlu ki!

En *sevdiğim* şehir Ankara'dır.

Tedavi olduğundan beri daha iyi görünüyorsun.

Eve döndüğünden beri sessizce oturuyor.

Korku filmini izlediğimden beri uyuyamıyorum.

Duyduğuma göre bu kış daha soğuk geçecekmiş.

Anladığım kadarıyla bu ders beni zorlayacak.

Gördüğüm kadarıyla hâlinizden memnunsunuz.

Anladığıma göre bu bölgeyi park yapacaklar.

Gördüğüme göre herkes burada!

Tedavi devam ettiği sürece alkol kullanmayacaksınız.

Hayallerin için mücadele etmediğin sürece onlara ulaşamazsın.

Sorunu açıkça anlatmadığın sürece sana yardımcı olamam.

Eve döndüğümüz zaman şu fırını tamir edelim.

Üniversiteyi bitirdiğim zaman yirmi iki yaşındaydım.

-DXk Sıfat-fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Kitapta sıfat-fiil eklerinden en ayrıntılı verilen ek -DXk ekidir. Bunun da nedeni -DXk ekinin birçok edatla kullanımının olmasıdır. Örneklerin çoğu -DXk + edat şeklindedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir konu vardır. B2 düzeyine yani Orta Düzeye yeni geçmiş bir öğrencinin ilk konusu fiilimsilerdir. Edatlar ise C1 yani İleri Düzey konusudur ve öğrenci bu konuyu henüz görmemiştir. Orta düzey bir konu olan sıfat-fiilin öğretimi ile birlikte, İleri Düzey bir konu olan edatların verilmesi doğru bulunmamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi iki dil bilgisi yapısının aynı anda öğretilmesi hem öğrencinin hem öğretmenin işini zorlaştıracaktır. Buna ek olarak verilen örneklerde bilinmeyen kelimeler de olduğunda öğrencinin cümleyi anlaması daha da zorlaşacak, belki de motivasyonunun düşmesine sebep olacaktır. Demirel de eserinde bir seferde bir tek yapının sunulması gerektiğini belirtmiş ve şunları söylemiştir:

Sınıf-içi uygulamalarda, her seferinde bir tek sözcüğü, sorunu ya da cümle yapısını öğretmek temel ilke olmalıdır. Aynı anda birden çok sözcük ya da cümle kalıbı öğretmek hem etkili olmaz, hem de karışıklığa neden olabilir. Diğer bir deyişle tam öğrenme sağlanamaz. Bir sözcük ya da cümle kalıbı tam öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir. Bunun yanı sıra öğretmen de bildiklerinin hepsini aynı anda öğrencilere öğretmeye çalışmamalıdır. (Demirel, 1993, s. 25)

-AcAk Sıfat-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 21-22)

- (benim) fiil + -AcAk + (iyelik eki=özne işareti) + İSİM

Okuyacağım kitap masanın üstünde.

Göreceğimiz şehirler çok güzelmiş.

Kalacağım otelde koca bir havuz varmış.

İmzalayacağınız evrakları önce bir okuyunuz.

Kullanacağın eşyalar köşede duruyor.

Çalışacağımız kişileri çok merak ediyorum.

Kuracağınız fabrikada neler üreteceksiniz?

- ... fiil + edilgenlik eki + -AcAk + İSİM

Konuşulacak konular çok fazla.

Yenilecek yemekler dolapta.

Zaman, boş oturulacak zaman değil.

Bence bu, *çözülemeyecek* bir sıkıntı değil.

İnanılmayacak kadar soğuk bir hava var.

Bu *yapılacak* iş değil.

Siz kırılacak insan değilsiniz!

Okunacak kitapların listesini oraya astım.

- Sıfatı İsim Yapmak

Kullanmayacağın eşyaları ben alabilirim. *Kullanmayacaklarını* ben alabilirim.

Gazeteden okuyacağımız yazıları keselim. Gazeteden, okuyacaklarımızı keselim.

Duyacağınız haberlerden hoşlanacaksınız. Duyacaklarınızdan hoşlanacaksınız.

Öreceğim atkıyı hocama hediye edeceğim. Öreceğimi hocama hediye edeceğim.

Toplanacak limonlarla reçel yapalım. Toplanacaklarla reçel yapalım.

- Kalıcı İsimler

Gelecek : Bizim geleceğimiz çok parlak, seninki karanlık.

Yiyecek : Yiycekleri israf etmeyelim.

İçecek : İçecekler umarım soğuktur.

Giyecek : Giyeceklerime çok özen gösteririm.

Açacak : Gazoz açacağı nerede?

Silecek : Biri arabamın sileceğini kırmış!

Yakacak : Kömür, odun doğal gaz ve petrol başlıca yakacaklardır.

Alacak : Bizde ne kadar alacağınız var?

Verecek : Olay, bir alacak verecek meselesiymiş.

-AcAk Sıfat-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-AcAk ekinin öğretimi oldukça ayrıntılı verilmiştir. Örneklerin sayısı diğer eklerin öğretimine göre gayet yeterlidir. Konunun sonunda yer alan uygulamalar ile de pekiştirilmiş olacaktır. Fakat konu anlatımında bazı yanlışlar vardır. Bunlardan biri örneklerden önce açıklama olarak verilen "(benim) fiil + -AcAk + (iyelik eki=özne işareti) + İSİM" ifadesinde yer alan *iyelik eki=özne işareti* ifadesinin yanlışlığıdır. Cümlede geçen iyelik eki her zaman özneyi işaret etmez.

- Çalışacağımız kişileri çok merak ediyorum.

(Bizim çalışacağımız kişiler/Ben merak ediyorum)

- Çalışacağınız kişileri çok merak ediyorum.

(Sizin çalışacağınız kişiler/Ben merak ediyorum)

Bazı sıfat-fiil eklerinin olduğu gibi bu fiilimsi ekinin de edilgenlik ekiyle beraber kullanımı bulunmaktadır. Fakat -An sıfat-fiil ekinde de bahsettiğimiz gibi edilgenlik eki kitapta ileriki konular arasında yer almaktadır. Diğer olumsuz eleştirimiz de örneklerde henüz

işlenmemiş olmasına rağmen birleşik fiillerin yer almasıdır. Sıfat-fiiller B2 düzeyinin ilk konusu, birleşik fiiller ise son konusudur.

- Bence bu, çözülemeyecek bir sıkıntı değil.
- Kullanmayacağın eşyaları ben alabilirim.

Görüldüğü gibi örnek cümlede "*alabilirim*" ve "*çözülemeyecek*" birleşik fiilleri yer almaktadır. Üstelik "*çözülemeyecek*" birleşik fiilinde edilgen yapı da bulunmakta, öğrenciden hem -AcAk sıfat-fiil yapısını hem de hiç görmediği edilgen yapı ve birleşik fiil konusunu anlaması beklenmektedir. Dil bilgisi öğretiminde bu kadar zorlamaya gerek yoktur. Hedef konu olabildiğince basit alınmalıdır. Anlam karmaşıklığına yol açabilecek bu örnekler kitaptan çıkarılmalıdır.

"Sıfatı isim yapmak" başlığı altında verilen yanlış bilgi -AcAk ekinin öğretiminde tekrar karşımıza çıkmaktadır. -An ekinin öğretiminde bahsedildiği gibi nitelediği bir isim olmadığı için sıfat görevini yitiren bu kelimelerin türü zaten isimdir. Dolayısıyla bu başlık kitaptan kaldırılmalıdır.

-mXş Sıfat-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 23-24)

- ... fiil + -mXş + İSİM

Susamış hayvanlara su veriniz.

Olgunlaşmış meyveleri toplayalım.

Kirlenmiş tüm paspasları yıkayalım.

Hasar görmüş binaları belediye yıkacak.

Ölmüş kediciği bahçemize gömdük.

Kazada yaralanmış insanlara hemen müdahale ettik.

Donmuş meyveleri çöpe attım.

- -mXş ekli fiilimsi sıfatlar çoğunlukla kalıp şeklinde kullanılır.

O, bence yoldan çıkmış bir insan.

Alışmış kudurmuştan beterdir.

Görmemiş kadın, yaz günü kürk giymiş.

- -mXş ekli fiilimsi sıfatların edilgen (pasiv) kullanımına dikkat ediniz.

Kumsala atılmış çöpleri birlikte toplayalım.

Otobüslerde unutulmuş eşyalar, depolarda bir süre saklanır.

Maalesef bu daha önce görülmemiş bir hastalık.

Bu, daha önce iyi sonuçlar vermiş bir çözüm yöntemi.

1950 ila 70 arasında yazılmış şiir kitaplarını inceleyeceksin.

Tamir edilememiş makineleri hurdaya çıkardık.

Geçen yıl tedavi edilmiş hasta sayısı önceki yılın iki katıdır.

- -mXş ekli fiilimsi sıfatlar isim olarak yaygın şekilde kullanılır.

Çok bilmiş, gene başladı atmaya!

Ali Amca adeta bir ermiştir.

Yarım saattir dolmuş bekliyorum.

Olmuş ile ölmüşe çare yoktur.

-mXş Sıfat-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

"Susamış hayvan, ölmüş kedicik, donmuş meyveler, hasar görmüş bina..." gibi basit cümleler -mXş sıfat-fiil ekinin öğretimine girişte oldukça uygundur. Verilen ilk örnek cümlelerin fiilleri öğrencinin geçmişte öğrenmiş olduğu emir ve istek kipiyle çekimlenmiş olması sevindiricidir. Böylece öğrenci yeni bir dil bilgisi konusu öğrenirken geçmişte öğrendiklerini de pekiştirme fırsatı bulacaktır. Bu olumlu eleştirilerimizin yanında olumsuz eleştirilerimiz de bulunmaktadır. Bunlardan biri -mXş sıfat-fiil ekinin öğretiminde de henüz öğrencilerin bilmediği edilgen yapıyla kullanımının verilmesidir. Hep savunduğumuz gibi yeni bir dil bilgisi konusu içinde eski bilgileri pekiştirecek fırsatların tanınması en doğrusudur. Dolayısıyla da burada yapılması gereken edilgenlik ekinin öğretiminde -mXş

sıfat-fiil ekinin bu kullanımına yer verilmelidir. Bir diğer olumsuz eleştirimiz ise -An ekinin değerlendirmesinde bahsettiğimiz gibi "Sıfat-fiili isim yapmak" konusudur. Kitapta aynen geçen "-mXş ekli fiilimsi sıfatlar isim olarak yaygın şekilde kullanılır." ifadesi tamamen yanlıştır. Aslında birer niteleme ve belirtme ismi olan sıfatların sıfat görevini yerine getirebilmesi için başka bir ismin önüne gelmesi gerekmektedir. Başka bir ismin önüne gelmediğinde yani onu nitelemediği ve belirtmediğinde zaten isimdir. Dolayısıyla kitapta kullanılan bu ifade yanlıştır, kitaptan çıkarılmalıdır.

-AsI Sıfat-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 24-26)

Antalya'da gezilesi görülesi pek çok mekân vardır.

Burası yaşanası bir şehir olmaktan çıktı, çok kalabalık.

Bu yıkılası fabrikaya girmek istemiyorum.

Geberesi adam hayvana zulmetmiş.

- Eş Formlar

(edilgenlik + -AsI) = (-mAyA değer/ layık) = (-AcAk)

Okulumuz okumaya değer bir okuldur, çok kalitelidir.

Her anı yaşanmaya değer bir macera.

Bu sanatçı beklenmeye değer bir sanatçıdır.

Yatırım yapmaya değmez (değmeyecek) bir iş alanı, bu alan.

Selma evlenilmeye değer bir hanımdır bence, harikadır.

Bu müzede bir şey yok, gezmeye değmez.

- ... fiil + -AsI + iyelik eki + gel-

Çok komik, adama gülesim geldi.

Öyle bunaldık ki izin alıp tatile çıkasım geldi.

O kadar sıkıldım ki çığlık atasım geliyor.

Yemekler öyle nefis görünüyor ki diyeti bozasım geldi.

Şöyle demli bir çay içesim geldi.

- Bazen eklendiği sözcüğe ihtimal anlamı katar.

Olası kazalara karşı tüm önlemleri aldık. (Kaza ihtimaline karşı ...)

Olası mühendislik büroları ile görüştüm. (Muhtemel mühendislik ...)

- -AsI + iyelik + YOK / VAR

Hiç gidesim yok. (Gitmek istemiyorum.)

Uyuyasım yok. (Uyumak istemiyorum.)

Zıp zıp zıplayasım, hoplayasım var.

- -AsI + -yA + dek/ kadar/ değin

Ders başlayasıya kadar konuları gözden geçirelim.

Akşam olasıya değin tüm şehri dolaşırız.

Sen gelesiye dek biz hazırlıkları tamamladık bile.

-AsI Sıfat-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-AsI sıfat-fiil eki ile ilgili öğrencinin ihtiyaç duyacağı tüm işlevler verilmiştir.

Örnekler ne eksik ne de fazladır. Yapı bakımından zorlanmasa da anlam bakımından yabancı bir öğrencinin ekin karşılığını zihninde oturtması başlarda kolay olmayabilir. Bu yüzden de kitapta eş formlara yer vermeye ihtiyaç duyulmuştur. -AsI ekinin anlam olarak "-mAyA değer" ifadesiyle karşılanması doğrudur. Fakat -e değer edatını öğrencinin öğrenmemiş olması zihninde bulanıklığa neden olabilir.

-(X)r Sıfat-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 26)

Yıllık geliriniz ne kadar?

Bu akarsu tüm ovayı sulamakta.

Bu davranışların sana bir yararı yok.

-(X)r Sıfat-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-(X)r sıfat-fiil eki, öğrencilerin geniş zaman ekiyle karıştırılabileceği bir ektir. Dolayısıyla öğrenciye bu ek öğretilirken üzerinde en fazla durulması gereken nokta burasıdır. Bunun dışında öğrenci artık "fiil + fiilimsi eki" yapısını önceki eklerde kavramış olacağından dil bilgisi yapısını kurmakta zorlanmayacaktır. -(X)r sıfat-fiil ekinin farklı işlevleri de bulunmadığından öğretimi kolayca sağlanır. Fakat yine de verilen üç örnek kesinlikle yetersizdir. Örnekler sadece -(X)r sıfat-fiil ekinin isim olmuş haline yöneliktir (*gelir, akarsu, yarar*). Verilen örneklerin çoğaltılması ve sıfat tamlaması yaptığı cümlelere örnek verilmesi gerekmektedir.

-mAz Sıfat-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 27)

Devlete ait bazı taşınmazlar satışa çıkarılacak.

Dışarıda dayanılmaz bir sıcak var! Evden çıkmayın!

Bazı ülkelerde insanlar içilemez derecede kirli suları kullanmak zorunda.

-mAz Sıfat-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Kitap -mAz ekiyle ilgili örnekleri de -(X)r ekinde olduğu gibi çok kısa tutmuştur. Verilen örnek cümleler sadece üç tanedir. Bu cümlelerin hepsi de edilgen yapı ile birlikte kullanılmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi öğrenci henüz edilgenlik ekini öğrenmemiştir ve fiilimsilerden birkaç konu sonra öğrenecektir. Bu noktada öğrencinin konuyu kavramada zorlanacağı düşünülmektedir. Verilen örneklerin artırılması gerektiği gibi ikilemeli kullanımlarına da örnekler verilmelidir. Kitapta bu tip örneklerle rastlanmasa da aynı veya zıt anlamlı ikilemeli kullanımlar günlük hayatta sık karşılaştığımız kullanımlardır (*Çocuğun bitmez tükenmez istekleri vardı, vs.*).

Sıfat-Fiilin Öğretimine Yönelik Genel Değerlendirme

Fiilimsiler günlük hayatta çok sık kullanılan, dolayısıyla da öğrencinin hem sözlü hem yazılı anlatımda sık karşılaşacağı yapılardır. Bu nedenle öğretimi oldukça önemlidir. Gazi

Üniversitesi TÖMER'in yayımlamış ve derslerinde kullanmış olduğu Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi kitabında fiilimsilerin öğretimi ile ilgili ilk konu sıfat-fiildir. Fiilimsi yapısı ile ilk kez karşılaşan öğrencinin konu mantığını kavraması için hedef konu olabildiğince basit bir şekilde ele alınmalıdır. Fakat görüyoruz ki fiilimsi ile ilk kez karşılaşan öğrenci aynı zamanda edilgen yapı, edatlar gibi konularla da ilk kez burada karşılaşmaktadır. Bu da öğrencinin işini zorlaştıracaktır.

Öğrencinin öğrenmekte olduğu dil bilgisi konusunun içinde, yabancı olduğu yeni bir dil bilgisi konusu olmaması gerekmektedir. Edatlar ve edilgenlik ile oldukça iç içe olan bazı sıfat-fiil örneklerinin, ileriki konularda yer alan edatlar ve edilgenlik ekinin öğretiminde verilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Böylece edatlar/ edilgenlik yapıları öğretilirken önceden öğrenilmiş olan sıfat-fiil konusuna ek bilgiler verilip tekrar yapılmış olacak, öğrenci tek bir konu üzerinde yoğunlaşıp bilgilerde bulanıklık değil kalıcılık sağlayacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak konumuz ile direkt bağlantısı olmasa da edilgenlik eklerinin örnek cümlelerine baktığımızda sıfat-fiil ile birlikte kullanıldığı yapılara örnek verilmediği görülmüştür. Bu da bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Konu anlatımında geçen "Sıfat-Fiili İsim Yapmak" başlığı altında verilen bilgiler yanlıştır. Başka bir ismi niteleyip belirtmiyorsa sıfat yapma görevini yerine getirmemiş demektir. Bu durumda o kelimeye sıfat denilemez, "Sıfat-Fiili İsim Yapmak" başlığı kullanılamaz. Çünkü o zaten isimdir.

Türkçede kalıp diye bir şey yoktur. İncelenen bu kitapta bazı konu anlatımları sırasında "... kalıbı" şeklinde ifadelere yer verilmiştir. Ezberci anlayışa yönelten bu yanlış tutum dil öğretmekten çok öğretmemeye yöneliktir. Kitaptaki bu yanlışlar düzeltilmelidir.

Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi Kitabında Zarf-Fiilin Öğretimi

-(X)p Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 28)

Saatini sekize kurup uyudu.

Tüm soruları doğru yanıtlayıp yüz aldım.

Kitabı açıp şöyle bir göz gezdirdim.

Eti çok sever ama et yemeyip sebze tercih etti.

Özür dilemeyip bir de üstüne başka kabalıklar yaptı.

Ders çalışmayıp sinemaya gitti.

Bana yardım etmeyip Selma'ya yardım etmiş.

Olayı önce ailesine haber vermeyip arkadaşına haber vermiş.

-(X)p Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-(X)p eki günlük hayatta çok sık kullanılan eklerimizden bir tanesidir. -(X)p ekinin iki fiili birbirine bağlamak gibi basit kullanımının yanında karmaşık kullanımları da vardır. Orta Düzey Türkçe dersi alan bir öğrenci için bu karmaşık kullanımlarının hepsi olmasa da bir kısmı verilmelidir. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi hedef kitabın verdiği örnekler hem miktar bakımından hem de ekin kullanım biçimlerinin öğretimi bakımından Orta Düzey Türkçe öğrencisi için yetersizdir. En azından -(X)p zarf-fiil ekinin tekrarlı kullanımından bahsedilebilirdi.

-ArAk Zarf-fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 28-29)

Arkadaşlarım gülümseyerek bana baktı.

Kimisi dans ederek, kimisi sohbet ederek eğleniyor.

Bir hanım ağlayarak hastalığını anlatıyor.

Taraflar etraflıca konuşarak bazı konularda bir uzlaşma sağladılar.

Ali projede bize katılmayarak bizle ilgili tavrını belli etti.

Bana yardımcı olmayarak beni pek sevmediğini ispatladı.

Ameliyat olmayarak hayatını riske atıyorsun.

Bu dersi hafife alarak başarısızlığa davetiye çıkarıyorsun.

Bu kadar ince giyinerek bence yanlış yapıyorsun çünkü dışarı çok rüzgârlı.

O sabah odasını toplayarak annesini çok mutlu etti.

Deyimleri cümle içinde kullanarak daha kolay öğrenebilirsin.

Bir süre televizyon izleyerek rahatla. (özneler aynı= sen/sen)

Selma hep kopya çekerek ben deli gibi çalışarak okulu bitirdik. (özneler farklı = Selma/ben)

-ArAk Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Orta düzey öğrenciler için -ArAk eki durum bildiren kullanımlarda "Nasıl?" sorusuyla birlikte verilerek kolayca öğretilebilir. Verilen örneklerin hepsi de durum bildirme görevindedir. Konumuzla doğrudan ilgisi olmasa da örneklerdeki bazı kelime/kelime grupları doğru bulunmamıştır (etraflica, davetiye çıkarmak, hafife almak, deli gibi çalışmak vs.). Elbette ki kelime öğretiminin dil bilgisi öğretiminin içinde yapılabilir, belli bir oranda yapılmalıdır da. Fakat bu örnekleri bir yabancıya anlatılabilmesi için ileri düzey öğrencisi olması gerekir.

-A ... -A Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 29-30)

Sınavı düşününe düşününe başım ağrıdı.

Süt içe içe fidan gibi oldu.

Durakta servisi bekleye bekleye buz kestik.

Sabrede sabrede sonunda patladım.

Filme güle güle bayıldık.

Küçük uçak döne döne yere çakıldı.

Biz güle oynaya günü tükettik.

İnsan düşe kalka büyür.

Ali Bey bata çıka bu fabrikaya sahip oldu.

[diye] kelimesinin kullanımı

- Amaç cümlesi + *diye* + ana cümle

Ailem ben başarılı olayım diye tüm imkânları önüme serdi.

Bölge ormana dönüşün diye bölgeye her yıl yüzlerce fidan diktik.

Çabukça iyileşeyim diye doktorun her dediğini yaptım.

Temiz hava alabilelim diye tüm pencereleri açtık.

Köylüler yağmur yağsın diye yağmur duasına çıktı.

- Sebep cümlesi + *diye* + ana cümle

Arkadaşıma yardım etmedim diye vicdan azabı çekiyorum.

Telefonum kayboldu diye çok telaşlandım.

- Aktarım cümlesi + *diye* + ana cümle

Hocamız 'Artık eve dönüyoruz, otobüslere!' diye bağırdı.

Hostes 'Lütfen kemerlerinizi bağlayınız.' diye anons etti.

-A ... -A Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Kitapta diğer eklere nazaran bu ekin kullanım alanlarına daha fazla yer verilmiştir. Gerek -ArAk ekinin görevini karşılaması yönüyle gerekse sebep-sonuç, amaç-sonuç ve aktarım cümlelerinde *diye* kelimesi ile birlikte kullanımının verilmesi sevindiricidir. Ergin, *diye* zarf-fiili ile ilgili "Bugün tek olarak kullanılan *di-y-e* gerundiumu artık edat durumuna düşmüş gibidir: *böyledir diye, geldin diye...* misallerinde olduğu gibi." (Ergin, 2007, s. 339) açıklamada bulunmuştur. Günümüzde tekrarlı kullanımı ile bilinen bu zarf-fiil ekinin tek olarak kullanıldığı fiile kitapta yer verilmesi ve yeri gelmişken *diye* zarf-fiilinin cümlede farklı kullanımlarının gösterilmesi öğrenciler için faydalı olacaktır.

Öğrencinin karşılaşılabileceği her tür yapıya örnek verilmiştir. Fakat bu örnekler yetersizdir. Çoğaltılması ve olumsuzluk eki ile birlikte de örnekler verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Örneğin "Babasını dinlemeye dinlemeye bu hale geldi." cümlesindeki gibi kitapta ekin olumsuzluk ekiyle birlikte verildiği hiçbir örnek cümleye rastlanmamıştır. Bunun dışında dil bilgisi öğretiminde karmaşık cümleler değil basit cümleler kurulması gerekmektedir ki öğrencinin dikkati cümle yapısında olsun. Kitabın verdiği örnek cümlelerde

"buz kestik" yerine "donduk", "yere çakıldı" yerine "düştü", "önüme serdi" yerine "sundu", "günü tükettik" yerine "akşam oldu" ifadelerini seçmek daha uygun olabilirdi. Cümlelerin basitleştirilmesi yeni bir dil bilgisi konusunun anlaşılmasında daha çok yardımcı olacaktır.

-XncA Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 30-31)

Eve dönünce seni arayacağım. (Ne zaman arayacağım? Eve dönünce.)

Okulumu bitirince ülkeme döneceğim.

Sen gülünce çok şeker oluyorsun.

Siz mutlu olunca biz daha çok mutlu oluruz.

Yağmur başlayınca herkes bir yerlere sığındı.

Ders başlayınca herkes susar.

Güneş doğunca yola çıkacağız.

Yemek yiyince uyku geliyor.

Seni görünce çok heyecanlanıyorum.

Gözlük kullanmayınca gözlerim sulanıyor.

(Gözlük takmazsam gözlerim sulanıyor.)

Yeterince uyumayınca huzursuz oluyorum.

(Yeterince uyumazsam huzursuz oluyorum.)

Sen okuldan dönünceye kadar (dönene kadar) ben tüm evi boyarım.

Bu yıl bitinceye dek (bitene dek) ben İngilizce kursuna devam edeceğim.

Yağmur dininceye kadar (dinene kadar) saçağın altında bekleyelim.

Bebek uyuyuncaya dek (uyuyana dek) anne ninni söylüyor.

-XncA Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-XncA zarf-fiil eki zaman bildirme yönüyle öğretilmesi ve öğrenilmesi kolay eklerden biridir. Ekin olumlu kullanımı için verilen örnekler yeterlidir. Fakat olumsuz kullanımı için verilen iki örnek yeterli bulunmamıştır. Olumsuz kullanımı kalıp olarak sadece -mA

olumsuzluk ekinin gelmesiyle olsa da verdiği anlam bakımından yukarıda da bahsedildiği gibi "-mAdAn" veya "-DXğX için" anlamlarını kapsar. Bu farkı öğrenciye sezdirmek için verilen örneklerin çoğaltılması gerektiği düşünülmektedir.

-(X)r... -mAz Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 32)

Eve girer girmez televizyonu açtı. = Eve girdi *hemen* televizyonu açtı.

Okulunu bitirince bir iş buldu. (sonra)

Okulunu bitirir bitirmez bir iş buldu. (hemen, çok kısa sürede)

Güneş doğar doğmaz yola çıktılar.

Pencereyi açar açmaz temiz hava içeri doldu.

Kardeşini görür görmez sarılıp öptü.

İşlerimi bitirir bitirmez yanına geliyorum.

Araba fren yapar yapmaz bir çığlık duyuldu.

Hoca kâğıtları verir vermez sınav başladı.

Kedim yavrular yavrulamaz tüm mahalle bizim eve doldu.

-(X)r... -mAz Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-(X)r... -mAz eki orta düzey bir öğrencinin çabuk kavrayabileceği eklerdendir. Cümleye tezlik anlamı katan bu ek ile ilgili kitapta verilen örneklerden bazıları uygun bulunmamıştır. "Güneş doğar doğmaz yola çıktılar." Güneşin doğması bir süreçtir ve bu ek ile tezlik anlamına uygun düşmediği düşünülmüştür. Aynı şekilde "Kedim yavrular yavrulamaz tüm mahalle bizim eve doldu." cümlesinde de tezlik anlamı tam karşılanmadığı için öğrencide kafa karışıklığına sebep olabilir. Bunun dışında her -(X)r... -mAz ekinin tezlik anlamı vermediğini de öğrencilere belirtmek gerekmektedir. Yukarıda verilen örnekte de olduğu gibi özellikle "ister istemez" kalıbı günlük hayatta sık kullandığımız bir kalıptır ve tezlik bildirmemektedir.

-ken Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 33-36)

- İsim (durum) + -ken

Sen hastayken çok sinirli oluyorsun.

Dostlarım mutluyken ben de mutlu olurum.

Sen isteyken ben de tüm evi temizledim.

Herkes toplantıdayken şirkete ziyaretçi almadık.

Hava soğukken insanlar daha canlı olurlar.

- Geniş zaman + -ken

Sabahları spor yaparken müzik de dinlerim.

Siz konuşurken herkes sizi dikkatle dinler.

Yüzerken hep bacağıma kramp girer.

Ali, o karga sesi ile şarkı söylerken deli olurum.

Yağmur yağarken hep parkta dolaşırız.

- Şimdiki zaman + -ken

Yemek yapıyorken şarkılar söyledi bize.

Bebecik koşuyorken takılıp (koşarken) düştü.

Yemek yiyorken korkunç sesler çıkarıyorsun!

İnsanlar çalışırken lütfen biraz sessiz olmaya gayret edelim.

Haberleri dinliyorken babacığım koltukta uyuyup kalmış.

- Sürekli şimdiki zaman + -ken

Ben Adana'da yaşamaktayken Ali İzmir'de yaşıyordu.

Daha maç devam etmekteyken seyirciler stadyumu terk etti.

Tüm işçiler çalışmaktayken makineler birden stop etti.

Dünyada pek çok çocuk açlık çekmekteyken siz bu yemekleri beğenmiyorsunuz.

- Gelecek zaman + -ken

Tam uyuyacakken o kedi yüzünden uykum kaçtı.

Biz tam evlenecekken dedem hasta oldu.

Tam dönerimi ısıracakken, kardeşim dönerimi kaptı ve yedi.

Tam seni arayacakken çıkageldin sürpriz yaptın.

Biz yüzmeye gidecekken fırtına başlamasın mı! Artık biz de tv izledik.

Sınavı vardı, ders çalışacakken tiyatroya gitti.

Arkadaşımdan özür dileyecekken bir de ona vurdu.

Ali benimle evlenecekken Selma ile evlendi, şaşkıyım!

Diyet yaptım; zayıflayacakken daha da tonton oldum.

- Öğrenilen geçmiş zaman + -ken

İş için İstanbul'a gitmişken tüm müzeleri gezdim diyebilirim.

Mutfağa girmişken bir de çay demle!

Kendi odanı toplamışken kardeşinin odasını da toplasan çok makbule geçer!

Hazır dışarı çıkmışken şöyle biraz parkta oturalım.

Tam yeni eve girmişken elektrikler kesildi.

Tam ben kuaförden çıkmışken rüzgâr çıktı, saçlarım dağıldı.

Tam arabamı yıkatmışken sağanak yağmur başlamasın mı?

- Gereklilik kipi + -ken

Dinlenmeliyken hâlâ bilgisayarınla oynuyorsun.

Konuşmalıyken neden susuyor, konuşmuyorsun.

Beni beklemeliyken neden taksiye atlayıp gittin?

Araba hızlanmalıyken yavaşlıyor.

Sıcaktan bunalmalıyken donuyorum sanki!

Kar yağmalıyken güneş açıyor.

-ken Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-ken eki fiilimsiler konusunda en ayrıntılı eklerdendir. Birçok kullanımı vardır ve bu kullanımların hepsi de çok önemlidir. Kitap da bunu dikkate alarak olabildiğince tüm kullanımlarına değinmiştir. Verilen örnekler hem nicelik hem de nitelik olarak uygun bulunmuştur. Sadece iki örneğin değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunlardan birinde kelime uygun görülmemiştir. "Tüm işçiler çalışmaktayken makineler birden stop etti." cümlesinde *stop etmek* fiili yerine *durmak* fiili daha iyi olabilirdi. Bunun dışında bir diğer örnek olan "Tam seni arayacakken çıkageldin sürpriz yaptın." cümlesindeki *çıkageldin* fiili yerine *çıkıp geldin* fiili daha uygun olacaktır. Çünkü öğrenci daha sürerlilik fiilini öğrenmemiştir. Oysa -(X)p zarf-fiil ekini, -ken ekinin öğretiminden az önce öğrenmiştir ve bu şekildeki bir örnek öğrencinin önceki bilgisini pekiştirmesine yardımcı olacaktır.

-mAdAn Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 36-37)

İyice düşünmeden karar verme.

İyice düşünmeden karar verdi.

Ellerini yıkamadan sofraya oturdu.

Ellerini yıkamadan masaya oturmadı.

Seninle şakalaşmadan neşelenmem.

Ödevlerimi yapmadan asla yatmam.

Bir yaramazlık etmeden günü bitirmez.

Geceleri dua etmeden uyumam.

Dün gece dua etmeden uyumuşum.

Karar vermeden önce bir süre düşünmeliyiz.

Şirketi kurmadan önce gerekli izinleri aldık.

Bugün güneş doğmadan (önce) uyandım.

Arabayı çalıştırmadan önce emniyet kemerini takmalısın.

Ankara'da yaşamadan önce bu şehri pek sevmezdim şimdi çok seviyorum.

-mAdAn Zarf-fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-mAdAn eki birkaç noktaya dikkat çekildiği takdirde kolay öğretilebilen eklerdendir. Olumsuzluk ve durum bildiren bu zarf-fiil ekinin hem olumlu hem de olumsuz bir fiile bağlanabildiğini; fakat anlamda farklılık olacağını öğretmen öğrenciye iyi bir şekilde sezdirmesi gerekmektedir. Aynı cümle hem olumlu hem de olumsuz fiil ile verildiğinde öğrenci farkı görebilecektir. Kitapta bununla ilgili iki örnek verilmiştir, yetersizdir. Bu durumda öğretmen örnekleri kendi çoğaltmak zorunda kalacaktır. Bunun dışında "-mAdAn" ve "-mAdAn önce" yapılarında ana cümlenin yapılış sırası farklıdır. Bu noktada öğrenci biraz güçlük çekebilir. Bunu önlemek için yine aynı örnek üzerinden farkı gösterilebilirdi.

Örneğin " Ellerini yıkamadan masaya oturmadı."

" Masaya oturmadan önce ellerini yıkadı."

-All Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 37-38)

Kış geleli beri şükür hiç hasta olmadım.

Olimpiyatlar başlayalı (beri) evde bir heyecan fırtınası var.

Dedem ameliyat olalı (beri) daha rahat yürüyebiliyor.

Onunla arkadaş olalı (beri) farkında mısın, başın hep belada!

Ders başlayalı yirmi dakika oldu.

Bir ay sonra okula başlayalı bir yıl geçmiş (olmuş) olacak.

-All Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Fiilin başlangıç anına vurgu yapan -All eki için kitapta verilen en güzel örnek " Ders başlayalı yirmi dakika oldu." cümlesidir. Diğer örnek cümleler pek uygun bulunmamıştır. Özellikle son örnek cümle oldukça karmaşıktır. "Bir ay sonra okula başlayalı bir yıl geçmiş (olmuş) olacak." cümlesi yerine "Okula başlayalı bir yıl olacak." şeklinde sadeleştirilmiş bir

cümle, konunun kavranmasını daha da kolaylaştıracaktır. Böyle karmaşık cümleler, öğrenilmekte olan dil bilgisi yapısı içinde verilmektense metin içinde verilmelidir.

-DXkçA Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 38-39)

- Aşamalılık

Hava soğudukça sokaklar tenhalaştı.

Ali konuştuğça ben daha çok gerildim.

Vakit ilerledikçe caddeler kalabalıklaştı.

Ayşe Hanım! İnanın, yıllar geçtikçe daha da güzelleşiyorsunuz.

- Yineleme

İş için İstanbul'a geldikçe teyzemi de ziyaret ederim.

Ayşe'yi gördükçe hep okul yıllarımızı hatırlarım.

Yağmur yağdıkça bu caddeyi hep sel alır.

Bu şarkıyı dinledikçe her zaman neşeleniriz.

Bir kedicik gördükçe mutlaka sevmek isterim.

-DXkçA Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-DXkçA zarf-fiil eki örneklerinin "aşamalılık" ve "yineleme" işlevine göre verilmesi öğrenci için farkındalık yaratabilir. Bu açıdan örneklerin ayrımı olumlu bulunmuştur. Ancak verilen örnekler yetersizdir ve başka örneklerle desteklenmesi kaçınılmazdır.

-mADIkçA Zarf-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 39)

Senden özür dilemedikçe (dilemediği sürece) onunla konuşma bence.

Senden özür dilesin, aksi takdirde onunla konuşma bence.

Diyet yapmadıkça (yapmadığın sürece) problem yaşayacaksın.

Diyet yap aksi takdirde problem yaşayacaksın.

-mADIkça Zarf-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-mADIkça eki ile ilgili kitapta sadece iki örnek verilmiştir. Yapı bakımından *-DXkça* zarf-fiil ekinin olumsuzu olsa da anlam bakımından bu ekin farklı bir işlevi vardır. Yoksa/ aksi takdirde anlamını veren ek ile ilgili daha fazla örnek verilmesi gerekmektedir.

Zarf-Fiilin Öğretimine Yönelik Genel Değerlendirme

Zarf-fiil, fiilimsi türleri arasında en kapsamlı olanıdır. Türkçede yaklaşık altmış tane zarf-fiil eki bulunurken kitapta bunlardan en sık kullanılan on tanesine yer verilmiştir. Bunlar; *-(X)p*, *-ArAk*, *-XncA*, *-A...-A*, *-(X)r...-mAz*, *-ken*, *-mAdAn*, *-All*, *-DXkça*, *-mADIkça*" ekleridir. Verilen ekler öğrencilerin düzeyine uygun olduğu gibi günlük hayatta ihtiyaçlarını karşılamaya da yetecektir.

Zarf-fiil, öğrencilerin anlamakta zorlandığı fiilimsi türlerindendir. Eklerin birden çok işlevi vardır. Orta düzey öğrencisi için tüm işlevlerin verilmesi elbette doğru olamayacaktır ki çok fazla zarf-fiil eki, bu eklerin de çok fazla işlevleri bulunmaktadır. Kitapta da ele alınan zarf-fiil eklerinin işlevlerden bir kısmına değinilmiştir. Bunlardan bazıları oldukça karmaşıktır. Bu karmaşıklığı gidermek için öğrenciye bolca örnek cümleler verilmelidir. Bu anlamda kitaptaki örnek cümlelerin yetersiz olduğu söylenebilir.

Bazı eklerin ise olumsuz hallerine örnek verilmemiştir. *-mA* olumsuzluk ekinin getirilerek yapılacağını öğrencinin biliyor olacağı düşünülmüş olabilir. Fakat yine de anlam bakımından olumsuzluk eki ile kullanılan zarf-fiilin farklı işlevleri olabilmektedir. Bu nedenle olumsuz örneklerine de yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Örnek cümlelerde öğrencinin asıl konuyu kavramasını zorlaştıracak bazı kelime/ kelime gruplarının yer alması doğru bulunmamıştır. "yere çakılmak, davetiye çıkarmak, buz kesmek, günü tüketmek vb." mecazi ifadelerin ileri düzeyde yer alması daha iyi olabilirdi.

Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi Kitabında İsim-Fiilin Öğretimi

-mAk İsim-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 40-42)

- Genel ifadeler anlatır.

Sigara içmek zararlıdır.

Öğretmek de öğrenmek de zor bir iştir.

Çocuk yetiştirmek sadece annenin işi değildir.

Düşünmek ve konuşmak yalnızca insana mahsustur.

Yoktan var etmek yalnızca Tanrı'ya (Allah'a) özgüdür.

- Amaç cümlesi

... fiil+ -mAk için

Bu ülkeye üniversite okumak için geldik.

Selma uyumak için odasına çekildi.

Para çekmek için bankamatige gideceğim.

- Sebep cümlesi

... fiil+ -mAktAn (dolayı)

Çok okumaktan gözlerim bozulacak.

Aşırı yemek yemekten obez olacaksın.

Galiba düşünmekten saçlarım ağaracak.

Hep aynı işi yapmaktan dolayı mutsuz.

- İstek cümlesi

... fiil+ -mAk iste-

Çok iyi bir bürokrat olmak istiyorum.

Biz bu kanaldaki haberleri izlemek istiyoruz.

Tüm kaynakları taramak istiyorum.

Çok iyi bir şekilde Türkçe öğrenmek ve konuşmak istiyorum.

- Gereklilik cümlesi

... fiil+ -mAk gerek/lazım

Şimdi çok çalışmak lazım.

Bu projeyi biraz daha geliştirmek lazım.

Yaramazlık yaparsan sana ceza vermek gerekecek.

- Zarf cümlesi

Boş boş konuşmakla bu sıkıntı hâledilemez.

Ali Bey ofisini yeniletmek ile (yeniletmekle) meşgul.

Bu sanayi kompleksini kurmakla büyük bir iş başardınız.

Bu hayvan barınağını açmakla büyük bir hayır yapmış oldunuz.

- Seçeneksizlik cümlesi

... fiil+ -mAktAn başka

... fiil+ -mAk dışında

Yurda taşınmaktan başka bir çaremiz yok galiba! (Tek çaremiz yurda taşınmak.)

Yurda taşınmak dışında bir çaremiz yok galiba!

İyileşmek için ameliyat olmaktan başka bir çıkar yol yok.

İyileşmek için ameliyat olmak dışında bir çıkar yol yok.

- Tam tersine yapma cümlesi

... fiil+ -mAk yerine

Onlarla lak lak etmek yerine işini yapmalısın.

Sürekli şikâyet etmek yerine çözüm bulmaya çalış!

- Amaç/ yaklaşma

... fiil+ -mAk üzere

Bir meslek edinmek üzere bu kursa katıldım.(amaç)

Doktora yapmak üzere yurt dışına gitti.

Bebek doğmak üzereymiş. (yaklaşma)

Burada akşam olmak üzere.

Okula ulaşmak üzereyiz.

- Bunun yanında bu da...

... fiil+ -mAk kadar ... fiil+ -mAk dA

Okulu bitirmek kadar iyi bir iş kurmak da önemli.

Bir işe başlamak kadar onu bitirmek de gayret ister.

-mAk İsim-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-mAk isim-fiil ekinin öğretilmesi basit gibi görülebilir. Ancak cümle içinde farklı anlamlara gelebiliyor olması öğrencinin işini zorlaştırmaktadır. Kitapta verilen örneklerde de -mAk isim-fiil ekinin hemen hemen tüm işlevleri verilmiştir. B2 düzeyinde bir öğrenci için kitapta bu kadar çok işlevin verilmesi konunun olduğundan daha zoruş gibi algılanmasına sebep olabilir. Türkçede "seçeneksizlik cümlesi, tam tersine yapma cümlesi, bunun yanında bu da..." gibi dil bilgisi terimleri bulunmamaktadır. Bunların bu şekilde verilmesi sanki bir kuralmış düşüncesi yaratabilir, öğrenciyi ezbere yöneltebilir. Bunun yanında "istek cümlesi (-mAk iste-), gereklilik cümlesi (-mAk gerek)" işlevlerinin verilmesine gerek olmadığı düşünülmektedir. Zaten bu cümleler istemek ve gerek/lazım şeklinde bitirilmiştir ve öğrenci bunu anlayabilir. Bu nedenle -mAk, -mAktA, -mAktAn yapılarının öğretilip anlam farklılıklarını okuma ve dinleme metinleri ile verilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

-mA İsim-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 43-44)

Benim *okumam* çok düzgün.

Senin *dinlenmeni* istiyorum.

Onun *gelmesine* sevindim.

Bizim çalışmamızda bir sıkıntı mı var?

Sizin de bize *katılmanızdan* mutluluk duyarız.

Kural: -mA ekli isimler edatlarla yaygın şekilde kullanılır:

- Fiil+ -mA(m) için

Düşünmem için biraz zaman verin lütfen.

Başarılı olman için bir mucize lâzım.

- Fiil+ -mA(m)ın öncesinde/ sonrasında (ardından)

Konuşmamın öncesinde herkesi selamladım.

Problemi tespit etmemizin sonrasında (ardından) herkes rahatladı.

- Fiil+ -mA(m)la birlikte

Konserin bitmesiyle birlikte seyirciler sanatçıyı ayakta alkışlamaya başladı.

Evime girmemle birlikte sanki tüm sıkıntılar kapının dışında kaldı.

- Fiil+ -mA(m) üzerine/ konusunda/ hakkında

Vatandaşların başvurusu üzerine parka spor aletleri yerleştirilecek.

Ailemle yurt dışına gitmem konusunda konuşacağım.

- Fiil+ -mA(m) dolayısıyla/ sebebiyle

Başarım dolayısıyla herkes beni içtenlikle kutladı.

Aşırı yağmur yağması sebebiyle kimi semtlerde sıkıntılar yaşanmış.

- Fiil+ -mA(m) + -A + rağmen/ karşın

Bu sağlık tesisi bitirilmesine karşın bir türlü açılmadı.

Gece yeterince uyumama rağmen kendimi yorgun hissediyorum.

- Fiil+ -mA(m) + ile Fiil+ -mA(m)

Ali'nin sınava girmesi ile çıkması bir oldu.

Babamın yatağa uzanması ile uyuması bir oldu.

- Fiil+ -mA(m) kadar Fiil+ -mA(m) dA

Kelimeleri okuyabilmen kadar yazabilmen de çok önemli.

Hastalıkları tespit etmemiz kadar tedavi edebilmemiz de mutluluk verici.

- Fiil+ -mA(m) bile (dahi)

Yaş günümde beni araman bile çok önemli benim için.

O kafeye uğraman bile sakıncalı çünkü sen henüz çok küçüksün.

- Fiil+ -mA(m) +-dAn ötürü

Gönüllü çevre temizliği yapmamızdan ötürü belediyemiz bize plaket verdi.

- Fiil+ -mAyA yönelik (hedef / amaç)

Bu, iki ülke arasındaki ticareti artırmaya yönelik bir anlaşma.

Şu anki tedavi, hastalığın ilerlemesini durdurmaya yönelik.

- Fiil+ -mAyA değer/ (değmez)

Bu, ilgilenmeye değer bir teklif.

İstanbul yaşanmaya değer bir şehir.

Bu konu üzerinde durmaya değmez!

-mA İsim-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-mA eki ile ilgili kitaptaki ilk beş örnek ekin asıl işlevi ile ilgilidir. Yani fiilin gösterdiği işin adı olması işlevi ile ilgilidir. İlk beş örnekten sonraki örnek cümlelerde ise ekin edatlarla olan kullanımlarına örnekler verilmiştir. Bu örneklerde ekin on iki farklı edatla kullanımı verilmiştir. Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi Kitabı'nda "fiilimsiler" B2 konusu iken "edatlar" C1 konusudur. Yani edatlar konusu fiilimsiler konusundan sonra işlenmektedir. Bu yüzden verilen örnekler öğrenci için iki bilinmeyenli denklem gibidir. Verilen örneklerin edatlar konusu işlendikten sonra verilmesi iki konunun öğretimi de gerçekleşmiş olacağı için daha uygun olur. Bu yüzden edatlı örnekler çıkarılmalı, konumuzla ilgili ilk beş örnek gibi basit ve hedefe yönelik örnekler çoğaltılmalıdır.

-(X)ş İsim-Fiil Ekine İlişkin Örnekler (sayfa 45)

Selma'nın gülüşü eşsizdir. (Selma'ya özgü gülme biçimi)

Davranışınız takdire değer.

Bakışların tıpkı annenizin bakışlarına benziyor.

Bu liderin görüşlerini çok beğeniyorum.

Senin duyuşun, düşünüşün herkesten farklı.

Hepiniz çıkış kapısı önünde beni bekliyorsunuz!

-(X)ş İsim-Fiil Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Kitapta fiilimsilerin öğretimi ile ilgili en az bilgi ve örnek -(X)ş ekindedir. Kolay bir ektir. Verilen örnekler ile birlikte ekin okuma/dinleme metinlerinde geçmesi, alıştırmalarla pekiştirilmesi ve öğrenciden örnek cümleler istenmesi konunun daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır. Öğrenciler ekin görevini kavradıktan sonra eki fiile getirerek -Fiil+ -(X)ş- cümle içinde rahatlıkla kullanabilir.

İsim-Fiilin Öğretimine Yönelik Genel Değerlendirme

İsim-fiiller gerek ek bakımından az sayıda olması gerekse eklerin çok fazla işlevinin olmaması sebebiyle öğrencileri ve öğretmenleri pek zorlamayan fiilimsi türüdür. Yapılan bu araştırmada, yabancılara Türkçe öğretiminde isim-fiilin öğretimine yönelik neredeyse hiç bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Zarf-fiil ve isim-fiile yönelik az da olsa bilimsel çalışmalara rastlanırken isim-fiilde böyle bir çalışmaya rastlanılmaması da diğer fiilimsilere nazaran isim-fiilde bu çalışmalara pek ihtiyaç duyulmadığının göstergesidir denilebilir. Elbette ki isim-fiil eklerinin de farklı işlevleri olduğundan dikkat edilmesi gereken noktalar vardır.

Kitapta isim-fiilin öğretimi ile ilgili en çok dikkat çeken nokta ise kitabın çok fazla ezbere yönelttiğinin düşünülmesidir. Örneğin -mAk ekinin öğretiminde istemek ve gerekmek fiilleri ile kullanılmasına istek cümlesi, gereklilik cümlesi denmiştir. Öğrenci bunu fiillerle birlikte gördüğünde fiili bilmesee dahi sözlükten bakınca anlayacaktır. Kitaptaki bu açıklama gereksiz ve ezberci görülmüştür. -mA eki ile ilgili de -edatlar konusu işlenmemiş olmasına

rağmen- kullanılabilecek bütün edatlarla örnek verilmiş, bir kuralmış gibi düşünülmesine neden olmuştur.

Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1) Kitabında Fiilimsilerin Öğretimine Yönelik Uygulamalar ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde fiilimsilerin öğretimine yönelik kitapta yer alan uygulamalar verilmiştir. Kitapta yer alan uygulamalar ekte gösterilmiştir. "Kitaplardaki ölçme-değerlendirme bölümleri öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine fırsat vermeli, ne anladığını ve ne yapabildiğini keşfetmelerine ortam sunmalıdır." (Göçer, 2007, s.33). Kitapta sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil olmak üzere üç başlık altında ele alınan fiilimsiler ile ilgili uygulamalar, konunun tamamı bittikten sonra verilmiştir. "Uygulamalar - Fiilimsiler (1)" bölümünde ilk iki uygulama sıfat-fiil, üçüncü ve dördüncü uygulama zarf-fiil, beşinci ve altıncı uygulama isim-fiil, son iki uygulama olan yedinci ve sekizinci uygulama ise verilen cümlelerdeki fiilimsilerin bulunmasına yöneliktir. "Uygulamalar - Fiilimsiler (2)" ve "Uygulamalar - Fiilimsiler (3)" ise zarf-fiil ağırlıkta olmak üzere karışık uygulamaların verildiği bölümdür.

Kitapta verilen uygulamalar düzeye uygun ve oldukça yeterli sayıdadır. Fakat uygulamaların veriliş yeri, yani konunun tamamının bittikten sonra veriliş yeri uygun bulunmamıştır. Öğrenci, kitapta yer alan sınırlı sayıdaki örnekler ile yaklaşık yirmi tane fiilimsi ekini öğrendikten sonra uygulamalara geçilmiştir. Bu da öğretimin kalıcılığı açısından doğru bulunmamıştır. Sıfat-fiil eklerini öğrenen öğrencinin zarf-fiil konusuna geçmeden önce uygulamalar yapması o an kısa süreli belleğine aldığı bilgilerin pekiştirilerek kalıcı olmasına yardımcı olacaktır. Öğrencilerin yapıp söylediklerinin %90'ını hatırladıkları göz önüne alındığında öğrendiği konunun hemen ardından uygulamalar yapmasının oldukça faydası görülecektir.

Fiilimsilerin Öğretimine Yönelik Genel Değerlendirme

Gazi TÖMER'in hazırlamış olduğu bu kitaplar fiilimsilerin öğretimi açısından genel olarak yeterli olmakta ve yabancıların fiilimsilerin öğrenimine yönelik ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Ancak birtakım eksiklikler de bulunmaktadır. Yapılan incelemeler doğrultusunda değerlendirme şu şekilde özetlenebilir:

- Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi kitabında sadece dil bilgisi konuları yer almaktadır. Öncelikle konu anlatımı ve örnekler verilmekte, ardından uygulamalar başlığı altında konu ile ilgili alıştırmalar verilmektedir.
- Kitapta dil bilgisi öğretimi doğrudan yapılmakta, konular anlatıldıktan sonra ilgili alıştırmalar yer almaktadır. Bu da kitabın yapılandırmacılık anlayışından uzak olduğunu göstermektedir.
- Çalışmanın konusu olan fiilimsiler ile ilgili konu anlatımı ve örnekler genel olarak düzeye uygun bulunmuştur. Konu anlatımı yeterli bulunurken örneklerin geliştirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır.
- Fiilimsilerin öğretimi yapılırken bazı örnek cümlelerde B2 öğrencisinin seviyesine uygun olmayan sözcük ve sözcük gruplarına rastlanmıştır.
- Türkçede yaklaşık altmış tane zarf-fiil eki vardır. Gazi TÖMER'in dil bilgisi kitabında ise "-(X)p, -ArAk, -XncA, -A...-A, -(X)r...-mAz, -ken, -mAdAn, -All, -DXkçA, -mADIkçA" olmak üzere on tane zarf-fiil ekine yer verilmiştir. TÖMER bu ekleri seçerken kullanım sıklıklarına göre seçmiş olacaktır ki ele alınan bütün zarf-fiil ekleri günlük hayatımızda oldukça sık kullanılan eklerdir. B2 düzeyindeki bir öğrenci için de bu ekler uygun ve yeterlidir.
- Sondan eklemeli olan Türkçede eklerin çoğunun birden fazla işlevi vardır. Bu da Türk dilinin zenginliği ile açıklanabilir. Fiilimsi ekleri için de bu böyledir. Eklerin birden çok işlevi vardır. Yabancılar Türkçe öğretilirken bunların ne kadarına değinilmesi

gerektiği, hangi işlevlerinin öncelikli olarak verilmesi gerektiğine karar vermek öğretici için oldukça zordur. Kitapta eklerin öğretiminde bazı önemli görülen işlevlerin verilmediğine bazılarının ise çok erken verildiğine rastlanmıştır. Bunlardan en önemli ikisi aşağıdaki maddelerde açıklanmıştır.

- Kitapta konu anlatımı ile ilgili karşılaşılan en büyük eksiklik, bazı fiilimsi eklerinin edilgen yapı ile çok fazla kullanımının olması ve kitabın edilgen yapıyı fiilimsilerden sonra ele almasıdır. Hem konu anlatımındaki örneklerde hem de konu sonunda yer alan uygulamalarda öğrencilerden bilmedikleri bu yapıyı anlamaları beklenmektedir.
- Fiilimsilerin öğretimi sırasında yer verilen, bilinmeyen dil bilgisi yapılarından biri de edatlardır. Fiilimsilerin öğretimi B2 konusu iken edatlar C1 konusudur. Öğrenci henüz edatları öğrenmemiştir. Buna rağmen, özellikle -DXk sıfat-fiil ve -mA isim-fiil eklerinin öğretiminde edatlara çokça yer verilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu durum öğrenciye iki bilinmeyenli denklem gibi gelecektir. Oldukça zorlanılan bir konu olan fiilimsiler konusunu öğrenmekteyken bilmediği başka bir dil bilgisi konusuyla karşılaşması öğrenciyi çıkmaza sokacaktır. Bu durumun yaşanmaması için kitaptaki konu akışı değiştirilmeli veya fiilimsilerin edatlı kullanımları C1 düzeyine gelindiğinde verilmelidir.
- Kitapta verilen örneklerle nazaran uygulamalar kısmındaki alıştırmalar nicelik yönüyle daha yeterlidir. Fakat uygulamaların veriliş yeri uygun bulunmamıştır. Üç fiilimsi türünün öğretimi bittikten sonra verilmiştir. Öğretimin kalıcılığı açısından her ekten sonra uygulamalara yer verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.
- Sıfat-fiilin öğretimi sırasında sıfat-fiili isim yapma başlığına yer verilmiştir. Sıfat-fiilin sıfat görevini üstlendiğini öğrenen öğrenciler, bu başlık ile karşılaştıklarında anlam karmaşası yaşayacaklardır. Sıfat görevini yitiren sözcük zaten isimdir. Böyle bir başlığın bulunması yanlıştır ve kitaptan çıkarılmalıdır.

- İncelenen kitaplardan bir diğeri Yabancılar İçin Türkçe (B2 Düzeyi) ders kitabıdır. Bu kitapta ele alınan metinlerden bazıları fiilimsilerin öğretimini belirgin şekilde destekleyici niteliktedir. Bazılarında ise birkaç tane fiilimsi geçmekte, genelde de aynı fiilimsi ekinin tekrarından oluşmaktadır. Farklı fiilimsi eklerinin bir arada bulunduğu daha fazla metinlerle dersin desteklenmesi, öğretimin kalıcılığı için gereklidir.

Kitaplar için seçilen metinlerin içeriklerinin gündelik hayattan seçilmesi, dinleme etkinliklerinde normal ana dili konuşucularının olması, olay ve olguların geçtiği ortamların iyi yansıtılması gibi hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. İstanbul'da şehir hayatı sürececek olan bir yabancıya köy hayatı ile ilgili resimler, sesler, metinler verilmesi öğrencinin ilgilisi çekmeyecek, ihtiyacını gidermeyecektir. (Duru, 2014, s. 234)

- Metinlerin dikkat çekici olması öğrenci motivasyonu için önemlidir. Öğrencilerin ilgisini çekecek, okuma isteği uyandıracak metinlerin bulunması dersin eğlenceli olmasını sağlayacağı gibi öğretimin de verimli olmasını sağlar. Örneğin, kitapta ülkemize yerleşmek veya ülkemizde çalışmak amacıyla dilimizi öğrenen yabancıların dikkatini çekecek bir metin vardır: Yeni Bir Başlangıç. Bu metinde özgeçmiş hazırlama hakkında bilgiler verilirken isim-fiil oldukça sık kullanılmıştır. Öğrenci dili öğrenme amacı olan iş bulmak, özgeçmiş hazırlamak gibi ilgisini çeken bir metni çözümlerken fiilimsiyi eğlenceli bir şekilde öğrenmiş olacaktır. Kitapta buna benzer dikkat çekici metinler bulunmaktadır.
- Yabancı dil öğretiminde dört temel dil becerisinin geliştirilmesi ve dil bilgisi öğretimi kadar kültürün de önemli bir yeri vardır. Dil ve kültürün birbirinin ayrılmaz bir parçası olduğu düşünüldüğünde derslerde kültürel öğelere de yer verilmesi gerekmektedir. Koçer (2013) "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Hedef Kültürle Bütünleştirilmiş Dersler Sonrasında Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı makalesinde

hedef kültürle bütünleştirilmiş yabancı dil dersleri öğrencilerin öğreniyor oldukları dili ve o dili konuşan toplumu daha kapsamlı bir şekilde anlamalarını amaçladıklarından bahsetmiş; yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler için Türk kültürünü öğrenmelerinin gerekli bir aktivite olduğunu belirtmiştir. Bu görüşler ışığında hedef kitap incelendiğinde Türk kültürünü yansıtan metinlere çok az rastlanmıştır, bunların çoğaltılması gerekmektedir. Kitapta Türk kültürünü yansıtan en güzel örnek "Karagöz ve Hacivat" adlı metindir.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın son bölümünde Gazi Üniversitesi TÖMER'in yayımlamış olduğu "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" ve "Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey)" kitabının incelenmesi ile elde edilen bulgulara yönelik sonuçlara yer verilecek ve önerilerde bulunulacaktır.

Tartışma ve Sonuç

Bir dilin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisinin önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. Fiilimsiler, gerek ana dil gerek yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde dil bilgisi konuları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Yabancılar Türkçe öğretiminde fiilimsiler ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda Ankara Üniversitesi TÖMER'in yayımlamış olduğu HİTİT kitapları örneklem olarak seçilmiştir. Piriç (2010), "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncelenmesi ve Öğretimi" adlı çalışmasında Yeni HİTİT Orta 2 kitabında yer alan sıfat-fiiller konusunu kategorisel, anlamsal ve işlevsel yönden incelemiştir. Koşucu (2007), "Türkçenin Yabancılar Öğretiminde Ulaçların Düzeylere Göre İncelenmesi" adlı çalışmasında HİTİT 1-2-3 kitaplarındaki zarf-fiiller konusunu Temel, Orta ve Yüksek düzeye uygunluğu bakımından incelemiştir.

Bu çalışmada Gazi TÖMER'in hazırlamış olduğu Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi kitabı ve Yabancılar İçin Türkçe öğrenim setinden B2 düzeyi (Orta Düzey) için hazırlanan ders kitabı fiilimsilerin (sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil) öğretimi yönünden incelenmiştir. Konuyla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi kitabında üç fiilimsi türü de konu anlatımı ve örnekler bakımından eşit olarak ele alınmıştır. Uygulamalar kısmında ise isim-fiile yönelik alıştırmalara pek yer verilmemiş, zarf-fiile yönelik alıştırmaların ağırlıkta olduğu görülmüştür. Her ekin öğretimine yönelik konunun hemen ardından alıştırmalara yer verilmeyip tüm fiilimsi türlerine ait ekler öğretildikten sonra uygulamaların verilmesi eksiklik olarak görüls

de genel olarak bakıldığında uygulamalar kısmında alıştırmalar fiilimsilere yönelik kazanımları gerçekleştirecek nitelikte ve yararlı bulunmuştur.

Sonuç olarak incelenen bu kitapların, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere fiilimsiler konusunu öğretmekte -birkaç eksiklik dışında- başarılı oldukları kanaatine ulaşılmıştır.

Öneriler

- Yabancılar Türkçe dil bilgisini öğretilirken en dikkat edilmesi nokta, verilen örneklerde bilmediği tek şeyin hedef dil bilgisi yapısı olması gerektiğidir. Öğrenciye birden fazla bilmediği yapı aynı anda verilirse karışıklığa neden olacaktır. Kitapta fiilimsilerin öğretimi edatlar ve edilgenlik konusu ile birlikte verildiği bölümler oldukça fazladır. Bu konuları öğrenci henüz öğrenmemiş olduğu için çıkarılmalı, edatlar ve edilgenlik konusu işlenirken ilgili bölümler verilmelidir.
- Öğrencilerin derslerde bilmediği kelimelerle belli oranda karşılaşmasının kelime dağarcığının gelişmesine yardımcı olacağına inanıyor ve doğru buluyoruz. Fakat kitapta verilen bazı kelime/kelime gruplarını orta düzey öğrenci seviyesine uygun bulamadık. Bunlar öğrencinin anlamasının pek de kolay olmadığı deyimler ile ilgilidir. Öğrenciye fiilimsileri öğretmek amacıyla verilen örnek cümlede bir de anlamakta zorlanacağı bir deyim verilmesi işi daha da zorlaştıracaktır. Metin içinde pek sorun olmasa da dil bilgisi yapısını anlama çabası içinde olan bir yabancı için bu ciddi bir sorun haline gelebilir.
- Öğrenciler öğrenme sürecine aktif olarak katılmalıdır. Kitapta uygulamalar konunun sonunda verilmiş. Fiilimsiler konusu tamamen bittikten sonra öğrencilerden uygulamaların cevaplandırılması istenmiştir. Oldukça uzun bir konu olan fiilimsilerin öğretimi yapılırken öğrenci uzun süre pasif bir şekilde kalmaması için aralarda

öğrenciyi harekete geçirecek sorumluluklar verilmelidir. Uygulamalar konu içine dağıtılmalıdır.

- Dil bilgisi kitabında yer alan uygulamaların cevapları kitapta yer almamaktadır. Dolayısıyla öğrenci uygulamalarda verdiği cevapların doğruluğundan emin olamayacaktır. Bu nedenle öğretimin bireyselleştirilebilmesi için kitabın sonuna uygulamaların doğru cevaplarının yer aldığı bir bölüm eklenmelidir.
- Ders kitabında metni anlamaya dayalı soruların kimisi boşluk doldurmalı kimisi doğru-yanlış kimisi ise çoktan seçmelidir. Öğrenci soruları ders dışında cevapladığında cevapların doğruluğundan öğretmenden öğrenene kadar emin olamayacaktır. Dil bilgisi kitabında önerdiğimiz gibi ders kitabında da cevapların yer aldığı bir bölüm yer almalı veya ayrı bir kitapçık olarak öğrencilere verilmelidir.
- Ders kitaplarında metne yönelik uygulamaların yanında -az da olsa- dil bilgisi uygulamaları eklenmelidir. Örneğin araştırmamızın konusu olan filimsilerin metin içinde buldurulması öğrencinin dil bilgisi dersinde öğrendiklerine dikkat çekmiş olacaktır.

Kaynakça

- Akerson-Erkman, F. (2008). *Türkçe örneklerle dile genel bir bakış*. İstanbul: Multilingual.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil-ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Arslan, M. (2010). *Yabancılar Türkçe öğretim kılavuzu temel seviye*. Sarajevo.
- Arslantürk, H. (2012). *Türkçe kelime gruplarının yabancılar Türkçe öğretimindeki önemi hakkında bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atabay, N., Kutluk, İ., Özel, S. (1983). *Sözcük türleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede fiilimsiler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Demir, T. (2006). *Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Kitabevi.
- Demirel, Ö. (1993). *Yabancı dil öğretimi-ilkeler, yöntemler, teknikler*. Ankara: Usem Yayınları.
- Duru, H. (2014). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan soruların nitelik araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Ediskun, H. (1985). *Türk dilbilgisi: dil, sesbilgisi, biçimbilgisi, cümlebilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, M. (2007). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım.
- Erol, H. F. (2008). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bildirme ve tasarlama kiplerinin öğretimi ve sıralaması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gazi Üniversitesi TÖMER, (2014). *Yabancılar için Türkçe (B2 Orta Düzey)*. Ankara: Kalkan Matbaası.

- Gazi Üniversitesi TÖMER, (2015). *Yabancılar için Türkçe dil bilgisi (B2-C1 Düzeyi)*. Ankara: Kalkan Matbaası.
- Gedik, D. (2009). *Yabancılar Türkçe öğretimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Göçer, A. (2007). Türkçenin Yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Dil Dergisi*, 137, 30-48.
- Güneş, S. (2009). *Türk dili bilgisi*. İzmir.
- Halis, İ. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hengirmen, M. (2007). *Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İşcan, A., Yağmur Şahin, E., Varışoğlu, B., Kana, F., Şengül, K. (2012). Hindistan’da yabancı dil olarak Türkçe öğrenen genç-yetişkinlerin öğrenme geçmişlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Turkish Studies*, 7/4, 407-415.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin söz dizimi*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Karasar, N., (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi : kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kıvırcık, Ş. Y., (2004). *Türkçedeki bazı birleşik yapıların (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Koç, N. (1990). *Yeni dilbilgisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Koçer, Ö. (2013). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin hedef kültürle bütünleştirilmiş dersler sonrasında görüşlerinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(2), 25-35.

- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi şekil bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Koşucu, F. Z., (2007). *Türkçenin yabancılara öğretiminde ulaçların düzeylere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, M. (2011). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Özel, S. (2010). *Yabancılara Türkçe öğreten resmî kurumlarda dil bilgisi öğretimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pirinç, D. (2010). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ortaçların incelenmesi ve öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, P. (2011). *Yabancılara Türkçe öğretiminde okuma metinleri ve yardımcı okuma kitapları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Ekler

Ek-1

Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey) Ders Kitabından Sıfat-Fiilin Öğretimine Yönelik Metin Örnekleri

GÜZEL SANATLAR

(sayfa 6)

Sanat, bir duygunun, düşüncenin hayal gücü kullanılarak ifade edilmesi ve estetik açıdan yeniden yaratılmasıdır. Aslında bir iletişim biçimi olan sanat, kültürel ve eğitsel işlevlere, ulusal ve evrensel olma gibi özelliklere sahiptir.

İnsan var olduğu günden beri güzellik arayışı içindedir. Güzelliğin yeryüzünde ortak bir tanımı yoktur. Çünkü güzellik görecelidir, yani kişiden kişiye değişir. Kişi, güzeli kendi durumuna göre tanımlar. Güzellik üzerindeki fikirlerin farklı olmasında kişinin yaşadığı toplum ve bilgi düzeyi belirleyicidir. Bir dönemde güzel olarak nitelendirilen, başka bir dönemde güzel olarak kabul edilmeyebilir ya da bir toplumda güzel olan, başka bir toplumda güzel olmayabilir.

Güzel sanatlar; edebiyat, resim, müzik, heykel, mimari, tiyatro, dans gibi insanlarda estetik yönden coşku ve haz uyandıran sanatlara yeni verilen isimdir. Bu terim ilk defa Fransa’da resim, heykel, baskı gibi görsel sanatları tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Güzel sanatlar kendi içinde kullanılan malzemeler dikkate alınarak sınıflandırılır. Bu malzemeler fonetik ve plastik olarak ikiye ayrılır: sesle yapılan sanatlara fonetik sanatlar, görüntüyle yapılan sanatlara ise plastik sanatlar denir.

Güzel Sanat Dalları:

- Edebiyat: Dilin imkanlarıyla yapılan sanattır.
- Heykel: Doğada var olan ya da hayalde canlandırılan varlıkları taş, çamur, tahta, maden gibi maddeler kullanarak üç boyutlu yapma işidir.
- Mimarlık: İnsanın güzellik ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yapılar inşa etmektir.

- Tiyatro: Bir hikayenin sahnede oyuncular tarafından canlandırılmasıdır.
- Dans: Müziğe uygun yapılan ritmik hareketlerdir.
- Müzik: Sesleri melodili söylemektir.

Sanatçı; yaratıcı nitelikleri olan, sanat eserlerini yorumlayan, meydana çıkaran, uygulayan, yüzyıllar sonrasına seslenebilen kimsedir. Örneğin Süleymaniye, Selimiye gibi muhteşem camileri inşa eden Mimar Sinan; 16. yüzyıl Klasik Türk şiirinin en büyük ustalarından, Leyla ile Mecnun mesnevisinin şairi Fuzuli; 17. yüzyılda Segah Bayram Tekbiri'ni besteleyen büyük bestekar İtri...

Sonuç olarak güzel sanatlar insanlık var olduğu sürece devam edecek bir güce sahiptir. Çünkü güzel sanatlar kaynağını insandan alır.

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Sanat nedir? Sanatın ne gibi işlevleri vardır?

2. Güzellik nasıl belirlenir?

3. Güzeli sanat dalları nelerdir?

4. Güzeli sanatların hangi alanlarında, hangi malzemeler kullanılır?

5. Güzeli sanatlar kaynağını nereden alır?

B)

1. "Bir edebi ürünün ne anlattığından çok nasıl anlattığı önemlidir." **sözüyle asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**

a) Edebiyat eserlerinde kullanılan dil çok önemlidir.

- b) Bir yazarın sanatlı anlatımı, onun eserlerini değerli kılar.
- c) Edebiyat eserinin gerçek değerini konusu değil, konuyu işleme biçimi belirler.
- d) Edebiyat ürünlerinin önemi yazarın anlattıklarından ziyade verdiği mesajlarla ölçülebilir.

2. "Bir dönemde güzel olarak nitelendirilen, başka bir dönemde güzel olarak kabul edilmeyebilir."cümlesindeki altı çizili sözcüğün yerine aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- a) tanımlanmayabilir
- b) adlandırılmayabilir
- c) ifade edilmeyebilir
- d) okunmayabilir

3. "Bir toplumda güzel olan, başka bir toplumda güzel olmayabilir."cümlesi anlamca aşağıdaki cümlelerin hangisiyle çelişir?

- a) Güzel olan her şey, her yerde ve herkes için farklı olabilir.
- b) Benim için güzel olan bir başkası için güzel olmayabilir.
- c) Bütün toplumlarda güzellik arayışı aynıdır.
- d) Güzellik anlayışı toplumdan topluma, insandan insana değişebilir.

4. "Güzel sanatlar insanlık var olduğu sürece devam edecek bir güce sahiptir."cümlesi anlam bakımından aşağıdaki cümlelerin hangisiyle çelişir?

- a) Güzel sanatlar insanlarla birlikte var olmaya devam edecektir
- b) Güzel sanatlar gücünü ve enerjisini insanlıktan alır.
- c) Güzel sanatlar insanlıktan aldığı güçle devam edecektir.
- d) Güzel sanatların geleceği insanlığa bağlı değildir.

5. "Sanatçı, yüzyıllar sonrasına seslenebilir."ifadesinin karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Sanatçı, uzun yıllar eser verebilir.

- b) Sanatçı, sadece kendi yüzyılında anılır.
- c) Sanatçı geçmişten geleceğe seslenir.
- d) Sanatçının tek amacı uzun yıllar bilinmektir.

KONUŞMA

A) Aşağıdaki diyalogu okuyunuz ve sınıfta canlandırınız.

BİR KONU, BİR KONUK

Sunucu: "Bir Konu, Bir Konuk" programımız başlıyor. Bugünkü konuğumuz Güzel Sanatlar Profesörü Sayın Ülkü Şen, Hoş geldiniz Sayın Şen.

Şen: Hoş bulduk.

Sunucu: Nasılsınız?

Şen: Teşekkür ederim, iyiyim.

Sunucu: Hepimizin bildiği ve yaşadığı gibi hayatımızın her alanında strese maruz kalıyoruz. Size göre müziğin stresle başa çıkmada bir rolü var mıdır?

Şen: Elbette ki var. Konuya psikolojik açıdan bakacak olursak müziğin insanları rahatlatıcı bir etkisi vardır. Müzik, geçmişten günümüze ruhsal sorunların çözümünde önemli bir rol almıştır.

Sunucu: Yani müziğin psikolojik açıdan değerlendirilmesi yeni bir durum değildir, öyle mi?

Şen: Tabi ki değildir. Eski çağlarda da müziğin bu işlevini insanlar fark etmişlerdir. Günümüzde de yapılan bilimsel araştırmalara göre müzik dinlemek stresten kasılan kaslarımızı gevşetiyor, bizi sakinleştiriyor ve dahası mutlu olmamızı sağlıyor.

Sunucu: Sayın Şen, verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ediyoruz.

Şen: Ben de teşekkür ederim.

ARKEOLOJİ

(sayfa 14)

Geçmiş dönemlerde yaşamış insanların hayatları her zaman merak konusu olmuştur. Nasıl yaşarlardı, ne giyerlerdi, ne gibi aletler kullanırlardı? Dünyada yaygın olan görüş, yüzyıllar önce insanların ilkel şartlarda yaşadıkları yönündedir. Fakat yapılan araştırmalarda bulunan bazı eserler bugün hâlâ gizemini korumaktadır. Mesela Mısır piramitleri o günün şartlarında nasıl yapılmıştı? Güney Amerika'da İnkalalar dağların tepelerine tonlarca ağırlıktaki taşları nasıl çıkarmıştı? İnsanlar hangi teknolojiyle kayaları oyarak evler yapmıştı? Tüm bu sorulara cevap verebilmek için tarihi belgeleri ve bulguları iyi araştırmak gerekir. Özellikle medeniyetlere ait toprak altında kalmış eşya ve dokümanları ortaya çıkarmak yukarıdaki soruların cevabını verecektir.

Toprak altında kalan tarihi eserleri ortaya çıkarmak arkeoloji biliminin sahasına girmektedir. Yüzyıllar önce kullanılan evler, saraylar, tapınaklar doğa şartlarından veya savaşlardan etkilenerek yıkılmıştır. Arkeologlar, eskiden insanların yaşadığı varsayılan yerleşimleri gün yüze çıkarmak için çalışmalarını kazı yaparak yürütürler. Kazı çalışmaları, çok sabır gerektiren bir iştir. Ayrıca, bulunan tarihi eserlerin zarar görmemesi için çok hassas bir çalışma yürütülür. Arkeologlar ellerindeki ince fırçalarla aylar hatta yıllar süren çalışmalar yaparlar. Yıkılan bir kentin üstüne yenisi yapıldığından, eski kentler genellikle toprağın altında kalır ve üst üste kurulan yerleşmelerin mimari yıkıntıları zamanla bir tepe oluşturur. Bu tür tepelere Türkçede "höyük" denmektedir. Arkeologların yapması gereken en önemli işlerden biri, ulaştıkları buluntuların hangi dönemden kaldığını saptamaktır. Bu buluntular arasında ele geçen yazılı belgeler tarih bulma işini kolaylaştırır. Ama yazılı bir belge yoksa, örneğin binlerce yıl öncesinden kaldığı tahmin edilen bir eşyanın yapım tarihini belirlemek çok zordur. Bugün arkeologlar, bulunan bir eşyanın tarihini belirlemede çeşitli bilimsel yöntemler kullanmaktadır. Bunlardan biri olan "radyo karbonla tarihleme" yönteminin

bulunması, arkeolojide büyük bir gelişme sağladı. Bu yöntemle odunun, kömürün ve eski yerleşim bölgelerinde bulunan kemiklerin yaşlarını saptamak olanaklı hâle geldi. Her canlıda karbon bulunur ve bunun neredeyse tamamı karbon-12'dir. Belli bir oranda da radyoaktif içeren ve ağır karbon-14 vardır. Örneğin bir ağaç kesilince, artık yeni karbon-14 atomları alamaz ve var olan radyoaktif karbon atomları da belli bir hızla yok olmaya başlar. Böylece yaklaşık 5.500 yıl sonra bu atomların yarısı karbon-12 atomlarına dönüşür. Radyoaktif karbonun karbon-12'ye oranı ölçülerek, canlının ne kadar zaman önce öldüğü saptanabilmektedir. Ne var ki bu yöntem, tarihi belli olan Mısır buluntularına uygulandığında, saptanan tarihlerin çok kesin olmadığı anlaşılmıştır.

Bir başka tarihlendirme yöntemi de "ısıyla ısıldama"dır (ısı ısıldama). Bu yöntem yalnızca pişmiş kile uygulanabilmektedir. Kilde radyoaktif atomlar içeren elementler vardır. Kıl pişirilmeden önce bunlar çevrelerine ışık biçiminde parçacıklar saçarlar. Pişme işleminin sonunda, atomların saçtığı bu parçacıklar kristalleşmiş yapının içinde hapsolür. Isıyla ısıldama yönteminde çömlekten alınan bir örnek, parçaların yeniden serbest kalacağı noktaya kadar ısıtılır. Bu parçacıklar ışık biçiminde (ışıldayarak) açığa çıktıkları için "fotometre" aygıtıyla ölçülür. Çömlek ne kadar çok ışık verirse, o kadar eskidir.

Bir ağacın yaşının, gövdesindeki yıllık büyüme halkalarına göre saptanmasına "dendrokronoloji" denir. Ağaç gövdesinin kesitinde iç içe ince ve kalın halkalar görülür. Havaaların iyi gittiği yıllarda ağaç daha çabuk büyüyeceğinden halkaların kalınlığı artar. Bu yöntemle ağacın yaşadığı dönemdeki iklim koşulları bile anlaşılabilir. Bir çam türünün 4.000 yıl önceki ve günümüzde yaşamakta olan örnekleri bu yöntemle karşılaştırılmıştır.

Büyük çaplı ilk kazılar İtalya'da 18. yüzyılda başladı. Bu kazılar, M.S 79'da patlayan Vezüv Yanardağı'nın püskürttüğü lavların ve küllerin altında kalan eski Pompei ve Herkulaneum kentlerinde yapıldı. Bu kentlerin ortaya çıkarılması, Eski Roma kentleri tarihi hakkında yeni bilgilere ulaşmasını da sağladı. Bazı araştırmacılar, soyu tükenmiş hayvanların

kemiklerini bularak dünya tarihini aydınlatmışlardır. Dinozor, bu tarz çalışmalar sonucu bulunmuş bir türdür. Mısır'da bulunan mumyalar yüzyıllar önce insanların fiziksel özelliklerinin nasıl olduğunu ve insan genetiğinin zaman içinde nasıl değiştiğini göstermektedir. Arkeoloji bilimi, yeni keşifler yaparak insanoğlunun geçmişine ışık tutmaya devam ediyor.

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Arkeoloji nedir, neyi amaçlar?

2. Tarihlendirmede kullanılan bilimsel yöntemler nelerdir? Kısaca belirtiniz.

3. " Höyük"nedir?

4. Bir ağacın yaşı nasıl hesaplanır?

5. İnsanlar neden geçmişini araştırmak ister?

6. Eğer bir arkeolog olsaydınız, nerede kazı yapmak isterdiniz? Niçin ?

B) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. "Yapılan araştırmalarda bulunan eserler hala gizemini korumaktadır."cümlesindeki altı çizili ifadelerin yerine aşağıdakilerden hangisi kullanılabilir?

a) çözülememiştir

b) çıkartılmamıştır

c) beklemektedir

d) saklanmaktadır

2. "Tarihi eserleri incelemek arkeoloji biliminin sahasına girer."**cümlesindeki altı çizili ifadelerin yerine aşağıdakilerden hangisi kullanılabilir?**

- a) yoluna çıkar
- b) alanıdır
- c) yapılır
- d) seçeneğidir

3. "Arkeologlar kazı yaparak tarihi eserleri gün yüzüne çıkarmışlardır."**cümlesindeki altı çizili ifadelerin yerine aşağıdakilerden hangisi kullanılabilir?**

- a) müzeye
- b) kırıp
- c) gündüz
- d) ortaya

4. "Arkeoloji yeni keşifler yaparak insanoğlunun geçmişine ışık tutmaya devam ediyor."**cümlesinde geçen "ışık tutmak"deyimi hangi anlamda kullanılmıştır?**

- a) aydınlatmak
- b) anlatmak
- c) düşünmek
- d) yok etmek

5. **Okuduğunuz metne göre aşağıdakilerden hangisi doğrudur?**

- a) Isıl ısıldama yöntemi sadece pişmiş kile uygulanır.
- b) İlk arkeolojik kazılar Mısır' da yapılmıştır.
- c) Ağaçların yaşı "radyo karbon"yöntemiyle tespit edilir.
- d) İnkalar Orta Amerika' da yaşamıştır.

6. **Okuduğunuz metinden hareketle aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?**

- a) Arkeoloji, geçmişe merak neticesinde ortaya çıkmıştır.
- b) Arkeolojide tarihlendirme yapmak için çeşitli bilimsel yöntemler kullanılmaktadır.
- c) Arkeoloji geçmişte yaşamış medeniyetleri araştırır.
- d) Arkeoloji çalışmaları ilk defa Mısır' da yapılmıştır.

Ek-2

Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey) Ders Kitabından Zarf-Fiilin Öğretimine Yönelik Metin Örnekleri

DERİNLERİN HÂKİMİ

(sayfa 38)

Köpek balığı denince hemen akla keskin dişler, iri cüsse, kan ve korku gelir. Peki, bu canlılar gerçekten bu kadar vahşi mi?

Fosiller üzerinde yapılan incelemelere göre köpek balıkları yaklaşık 400 milyon yıldan beri hayatlarını sürdürüyor. Köpek balıkları milyonlarca yıldır hayatta kalabilmelerini diş ve çene yapılarına borçlu. Dişler alt ve üst çenede 4 ya da 5 sıra hâlinde dizilir ve dişlerin sayısı türlere göre değişir. Bu dişlerin hemen arkasında yedek dişler bulunur. Farklı nedenlerle dişler kırıldığında yedek dişler, kırılanların yerini alır. Bu değişim birkaç günle birkaç hafta arasında gerçekleşir. Köpek balıklarının diğer canlılara üstünlük sağlamalarına yarayan bir başka özelliğiye duyu organlarıdır. Koku alma ve işitme duyuları oldukça gelişmiştir. Sudaki tüm titreşimleri ve kokuları, suyun ısısındaki değişimleri, tuzluluk oranını ve özellikle hareket hâlindeki hayvanların neden olduğu elektrik akımındaki en küçük değişiklikleri bile hissedebilir. Kan kokusunu 3 km uzaktan alan köpek balıkları kokunun geldiği yönü de tayin edebilir. Ancak görme duyuları pek gelişmemiştir. Zaten genelde derin sularda yaşadıkları için görme duyularını da pek kullanmazlar. Avlanmada ilk uyarılan koku alma ve işitme duyularıdır. Harekete geçen hayvanın görme duyusu ava yaklaştıkça devreye girer. Bu canlıların doğal besinleri arasında büyük balıklar, bazı deniz memelileri, büyük mürekkep balıkları ve diğer köpek balıkları yer alır. Köpek balıklarının bazı türleri yaklaşık 500 m derinlikte yaşar. Işığın bile ulaşmadığı derinliklerde yaşamlarını devam ettiren türler, bunu vücutlarının %20'sini oluşturan karaciğerlerine borçludur.

Bugün dünyada 350 köpek balığı türü yaşıyor. Türkiye etrafındaki denizlerde ise 27 köpek balığı türü hayatını sürdürüyor. Bunların içinde 8 tür tehlikeli olabilecek nitelikte. Ege, Marmara denizi ve Akdeniz'de yaşayanların insanlara hiç saldırmadıkları kabul edilir.

Köpek balığı saldırıları en çok Avustralya'da görülür. Ama burada da arı sokmasıyla ölenler bile köpek balığı saldırılarından ölenlerden sayıca çok daha fazladır. Güney Afrika'da son 35 yıl içerisinde en çok saldırıya sürfçüler ve zıpkıncılar maruz kalmış olup bu arada yalnızca bir dalgıç ciddi biçimde yaralanmıştır. Akdeniz sularındaki köpek balığı saldırılarına ait bilimsel raporlar incelenecek olursa 1863-1961 arasındaki yaklaşık 100 yıllık sürede sadece 18 saldırının gerçekleştiği görülür. 1961 yılından sonra Akdeniz'deki bu tip olaylara ait raporlar bilimsel yayınlarda yer almamıştır. Bu konuda en yüksek sayıya 5 saldırıyla İtalya kıyılarında rastlanmıştır. Bunu Yunanistan, Mısır, Malta ve Fransa izlemektedir.

Köpek balıkları aslında av listesinde bulunmayan insana saldırdığında ilk ısırmadan sonra tadını beğenmeyip bırakabilmektedir. Bu arada saldırıya uğrayan kişiye kurtulmak için fırsat doğar. Eğer yaralı, şoka girmemişse ya da durumu ağır değilse saldırıdan kurtulabilir. Köpek balığının kalabalık bir dalgıç ya da yüzücü grubuna saldırdığında içlerinden birini seçerek diğerlerini göz ardı ettiğine dair gözlemler de raporlarda yer almaktadır.

Peki, daha çok katil olarak gördüğümüz bu balıkların faydaları yok mu? Yapılan araştırmalar köpek balıklarının mucizevi faydalarını ortaya koymuştur. Köpek balığı kıkırdığı başta kanser olmak üzere bazı hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Tümörler beslenebilmek için kan damarlarına ihtiyaç duyarlar. Araştırmalara göre köpek balığı kıkırdığı işte bu yeni kılcal damarların oluşumunu baskılayan bir maddeyi içerir ve bu etkiyle tümör gelişemez. Köpek balığı kıkırdığının faydaları bununla da kalmaz: Eklem yaralanmalarının tedavisinde, iltihap kurutucu olarak bağışıklık sisteminin kuvvetlendirilmesinde, bakteriyel, viral ve mantar enfeksiyonlarına karşı dayanıklılık

sağlanmasında ağrı kesici olarak kullanılır. Ayrıca sedef ve akne tedavisinde de iyileştirici etkisi olduğu bilinmektedir.

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Diş ve çene yapıları köpek balıklarına ne yarar sağlar?

2. Köpek balıklarının görme duyularını kullanmama nedenleri nelerdir ?

3. Köpek balığı kıkırdağı hangi hastalıkların tedavisinde kullanılır?

B) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi köpek balıklarını diğer canlılardan üstün kılan özelliklerden biri değildir?

- a) diş ve çene yapıları
- b) gelişmiş sindirim sistemleri
- c) koku alma duyuları
- d) vücutlarının % 20'sini oluşturan karaciğerleri
- e) işitme duyuları

2. Aşağıdakilerden hangisi köpek balıklarının yetenekleri arasında yer almaz?

- a) Sudaki tüm titreşimleri hissedebilirler.
- b) Suyun ısısındaki değişimleri ve tuzluluk oranını algılayabilirler.
- c) Kan kokusunu 3 km uzaktan alabilirler.
- d) Derin sularda yaşamalarına rağmen iyi görebilirler.
- e) Çok düşük sesleri bile duyabilirler.

3. Aşağıdakilerden hangisi köpek balıklığı saldırılarının yaşandığı ülkelerden biri değildir?

- a) Güney Afrika
- b) Türkiye
- c) Mısır
- d) Yunanistan
- e) Malta

4. Aşağıdakilerden hangisi köpek balıklarının doğal besinlerinden biri değildir?

- a) yunuslar
- b) foklar
- c) mürekkep balıkları
- d) insanlar
- e) büyük balılar

5. Aşağıdakilerden hangisi köpek balıklığı kıkırdağının faydalarıyla ilgili doğru bir bilgi değildir?

- a) Tümörlerin neden olduğu yeni kılcal damar oluşumunu hızlandırır.
- b) Eklem yaralanmalarının tedavisinde kullanılır.
- c) Bağışıklık sistemini kuvvetlendirir.
- d) İltihap bulucudur.
- e) Ağrıları azaltmada, sedef ve akne tedavisinde kullanılır.

ESKİCİ

(sayfa 72)

Vapur limandan kalkıp Marmara Denizi'ne doğru açılıyordu. Annesini ve babasını kaybeden talihsiz, küçük Hasan'ı Filistin'deki halasının yanına göndermeye gelenler "Orada rahat eder." diye mırıldanarak evlerine döndüler.

Beş yaşındaki Hasan vapurda peltek ve şirin konuşmalarıyla güvertedeki herkesi eğlendirmişti. Ancak vapur değişik limanlarda durup yolcuları indirdikçe geriye sadece Arapça konuşanlar kaldı. Hasan onları anlamıyordu. Artık hiç konuşmuyordu. Bir süre sonra Hayfa Limanı'na geldiler. Oradan bir trene bindiler. Trendeki herkes ona yabancıydı. Bir

köşeye oturup yolun sonuna kadar sustu. Zeytinlikleri geride bırakıp çıplak yamaçlarda keçilerin arasından geçtiler, bir düzlüğe çıktılar. Etrafta ne ağaç vardı ne ev! Yalnız daha önce hiç görmediği sırtı yüksek, büyük hayvanlar görüyordu. Bunlar deveydi. Hasan'ı istasyonda indirdiler. Boynundan, kollarından ve kulaklarından koca koca kolyeler, bilezikler ve küpeler sallanan kara çarşafı iri yarı bir kadın Hasan'ı sımsıkı kucakladı. Bu kadın onun halasıydı. Ama annesi gibi sarılamıyordu. Hasan bu yabancı memlekette yabancı insanlar arasında iyice sessizleşmişti. Arapçayı yavaş yavaş anlamaya başlamıştı. Ama Hasan inat etti ve hiç konuşmadı.

Bir gün halası sokaktan geçen bir ayakkabı tamircisini eve çağırdı. Sırtında bir çuval, yanındaki sandıkta ise bir sürü malzeme vardı. Önüne birçok eski ve yırtık ayakkabı koydular. Tamirci sandalyesine oturdu. Hasan da merakla onu izlemeye başladı. Adam, ayakkabıları hızlı hızlı alıyor, deri parçaları kesip onların altına yapıştırıyor sonra da ağzına doldurduğu minik çivileri bir bir çıkartıp ayakkabıların tabanına çakıyordu. Hasan hâlâ susuyor ve merakla bakıyordu. Nerede olduğunu unutup adama aniden Türkçe şöyle sordu:

-Bu çiviler ağzına batmaz mı senin?

Eskici şaşkınlıkla Hasan'a baktı ve:

-Sen Türk müsün, dedi.

-Evet, İstanbul'dan geldim.

-Ben de o taraflardan geldim, İzmit'ten.

Eskici Türkçe konuştuğu için Hasan onu daha çok incelemeye başlamıştı. Saçı sakalı dağınıktı. Dişleri seyrek ve yüzü de sapsarıydı.

Sonra Hasan'a neden buraya geldiğini sordu. Hasan da başladı anlatmaya. Uzun uzun anlattı. Evlerini, çevresini, komşularını, arkadaşlarını her şeyi anlattı. Hasan tam altı aydan beri susmuştu. Bu yüzden durmadan, nefes almadan konuşuyordu. Eskici hem çalışıyor hem de Hasan'ı dinliyordu. Eskici, geçmiş günlerini ve artık göremeyeceği yerleri düşünerek biraz

da üzülerek dinliyordu. Eskici yavaş çalışmasına rağmen bütün ayakkabıları bitirmişti. Deri parçasını sardı ve çivilerini ağır ağır topladı. Hasan, içi sızlayarak sordu:

-Gidiyor musun?

-Evet, işim bitti.

Minik Hasan ağlamaya başladı. İçli içli ağlıyordu. Gözyaşları vagon penceresindeki yağmur damlaları gibi birbiri ardınca yere akıyordu.

Eskici sadece "Ağlama..." diyebildi. Çünkü kendisi de ağlıyordu...

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Hasan Arapçayı öğrenmeye başladığı halde neden inatla konuşmamıştır?

2. Hasan, yolculuk sırasında hangi hayvanları görür?

3. Eskicinin fiziki görünümü nasıldır? Anlatınız.

4. Eskici, Hasan'ı dinlerken neden üzölmüştür?

5. Eskici, ayakkabıları neden yavaş yavaş tamir etmiştir?

B) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Hikayeye göre aşağıdakilerden hangisi Hasan'ın özelliklerinden biridir?

- a) Oldukça kilolu ve iri yarı bir çocuktur.
- b) Uzun boylu ve çok zayıftır.
- c) Hafif peltek olduğu için konuşması çok şirindir.
- d) Oldukça dağınık ve üstü başı kir içindedir.

2. Hasan yolculuğun başında çok konuşmasına rağmen daha sonra neden susmuştur?

- a) yorulduğu için
- b) Türk yolcu kalmadığı için
- c) Filistin gemisine bindiği için
- d) Korktuğu için

3. Hasan Filistin'e neden gitmiştir?

- a) annesi ve babası öldüğü için
- b) akrabalarını ziyaret etmek için
- c) ilginç ve farklı yerler görmek için
- d) halasına yardım etmek için

4. Aşağıdakilerden hangisi eskici ile Hasan'ın ortak özelliklerinden biri değildir?

- a) İkisi de gurbettedir.
- b) İkisi de Türkçe konuşmaktadır.
- c) İkisinde de şiddetli bir özlem duygusu vardır.
- d) İkisi de katı yüreklidir.

5. Hasan'ın halasıyla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Hasan'ı istasyonda karşılamıştır.
- b) Büyük takıları vardır.
- c) Hayfa'da yaşamaktadır.
- d) İri yapılı bir kadındır.

YAZMA

A) Aşağıdaki cümlelerde koyu yazılmış ifadeleri kullanarak yeni cümleler yazınız.

1. Ancak vapur değişik limanlarda durup yolcuları indirdikçe geriye sadece Arapça konuşanlar kaldı.

.....

2. Çocuğu göndermeye gelenler ‘ Filistin’ de rahat eder.’ Diye mırıldanarak evlerine döndüler.

3. Nerede olduğunu unutup adama aniden Türkçe şöyle sordu...

4. Eskiçi **hem** çalışıyor **hem de** Hasan’ ı dinliyordu.

5. Minik Hasan ağlamaya başladı.

B) Aşağıdaki metni, yazım yanlışlarını düzelterek yeniden yazınız.

Bir lisan bir insan derler. Günümüzde bu durum dahada önem gazandı. Özellikle uluslar arası firmalar yabancı dil bilmeyenleri kapısından içeri dahi almıyor. Öyle ki bırakın iki nçi bir yabancı dili, üç hatda dört yabancıdil bilen elemanları terçih ediyorlar. Ama yabancıdil öğrenmenin pek te kolay olduğu söylenemes. Öğrenmek istediğiniz dili, o dilin konuşulduğu ülke’de öğrenmek en etkili ve kalıcı yontemdir.

Ek-3

Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey) Ders Kitabından İsim-Fiilin Öğretimine Yönelik Metin Örnekleri

YENİ BİR BAŞLANGIÇ

(sayfa 24)

Öz geçmiş; kim olduğunuzu, bugüne kadar neler yaptığınızı, gelecekle ilgili amaçlarınızı, kariyer hedeflerinizi ve yeteneklerinizi anlattığınız bir sunum türüdür. Fakat unutmamak gerekir ki öz geçmiş sizin hayat hikâyeniz değil, iş hayatınızda size yeni kapılar açabilecek bir anahtardır.

Başvuru yapacağınız iş yerinin size verdiği bir öz geçmiş formu yoksa kendiniz üç farklı öz geçmiş oluşturabilirsiniz:

1) Kronolojik Öz geçmiş:

En çok tercih edilen öz geçmiş türüdür. Bu metni maddeleyerek veya paragraflar hâlinde yazabilirsiniz. Öğrenim durumunuz ve çalıştığınız iş sahaları hakkında bilgi verirken bugünden başlayıp geçmişe doğru gitmeniz gerekir. İfadelerde genellikle "teklik birinci kişi" anlatımı tercih edilir (1985 yılında doğdum, vb.). Fakat iş hayatına çok ara veren insanların veya yeni bir işe başvurmak için çok genç olanların diğer öz geçmiş türlerinden yararlanmaları daha doğru olabilir.

2) İşlevsel Öz geçmiş:

İnsanların kişisel niteliklerini vurguladıkları öz geçmiş türüdür. Daha çok, sık iş değiştirenler veya kendi alanından farklı bir sahada çalışmak isteyenler tarafından tercih edilir. Maddeler ve alt başlıklarla yazılır.

3) Yeni Mezunlar için Öz geçmiş:

Bu konumda olan kişilerden beklenen, başvuru amacının açık ve anlaşılır şekilde ifade edilmesidir. Yapılan stajlar, alınan sertifikalar, diplomalar ve sahip olunan diğer özellikler düzenli bir şekilde belirtilmelidir.

Yetkili kişi öz geçmişinizi okuduğunda, başvuru işinin niteliğine ve amacına uygun olduğunuzu düşünmelidir. Peki bunu nasıl sağlayacaksınız? Öncelikle öz geçmişinizin şekil ve dil özellikleri çok önemlidir. Kâğıdınız düzenli ve temiz olmalıdır. Yazı karakterinin seçimine ve boyutuna dikkat edilmelidir. Mesela küçük karakterler okumayı zorlaştırır. Ana ve alt başlıklarda büyük harfler kalın veya yana yatık seçilebilir. Bu ise başlıklara dikkat edilmesini sağlar. Başlıklar arasında bir veya iki satır atlamak, ilgilinin metni kolayca ve sıkılmadan okumasını sağlar. Unutulmamalıdır ki şekil özelliklerine dikkat edilirse yetkili kişi öz geçmişinizi ayrıntılı bir şekilde okumaya başlayacaktır. Öz geçmişinizin normal şartlarda bir sayfa olması beklenir. Fakat iş tecrübeniz fazlaysa bu uzunluk iki sayfaya kadar çıkabilir. Öz geçmişte kullandığınız dil ve ifade, kompozisyon yazar gibi değil, mesleki ve akademik seviyenize uygun olmalıdır. "Mükemmel bir performans gösterdi, herkesin takdir ettiği bir yönetim anlayışı vardı, her zaman harika işlere imza attı." gibi abartılı anlatımlardan da uzak durmalısınız. Öz geçmişlerde yapılan en büyük hatalardan biri de kendiniz hakkında doğru bilgi vermemektir. Özellikle sahip olunan belgelerin, sertifikaların, sabıka kaydının, işten ayrılma tarihinin, askerlik durumunun, mezun olunan okul bilgilerinin eksik veya yanlış olması, yapılacak araştırmalarda ortaya çıkacak, bu da belki kazanacağınız şeylerin kaybına yol açacaktır. Gerçeği yansıtan ve size özgü olan öz geçmişinizde, işe en uygun olan özelliklerinizi öne çıkarmanız gerekir. Bu bölüm öz geçmişinizde en fazla yer ayırdığınız kısım olmalıdır. Burada " Diğer adaylardan farkınız nedir? Niçin siz seçilmelisiniz?" sorularına yanıt olabilecek bilgilere yer vermek ve işe başladığınız takdirde bu kuruma/ firmaya nasıl bir katkı sağlayacağınızı açıkça belirtmek yararınıza olacaktır.

Yukarıdaki önerilere ek olarak bilgilerinizin sıralanış şekli de öz geçmişin oluşturulmasında oldukça önemlidir. Türü ne olursa olsun öz geçmişinize ilk olarak kişisel bilgilerinizi (ad, soyad, adres, iletişim numaraları, doğum tarihi, medeni durum, askerlik vb.) vererek başlamalısınız. Bunu, şu anda yaptığınız iş, çalıştığınız kurum ve görev süreniz takip eder. Varsa önceki iş yerleriniz, oradaki konumunuz, işe başlama ve işten ayrılış tarihleriniz olmalıdır. Bütün bunlardan sonra sıra eğitim bilgilerinizde (lisans derecesi, üniversiteye giriş ve mezuniyet tarihleri, yüksek lisans ve doktora diplomaları, alınan sertifikalar vb.) Eğitim bilgilerinden sonra yabancı dil bilgisi, kurs ve seminerler, çalışırken aldığınız diğer eğitimlere dair bilgiler, tarih sırasında dikkat edilerek yazılmalıdır. Son bölüm ise isteğe bağlı olarak referanslardan oluşturulmalıdır. Burada referans olarak gösterilen kişilere ait isim ve iletişim bilgileri yer alır.

Öz geçmiş yazmanın asıl amacı, iş görüşmesine çağrılmak ve yeni bir iş sahibi olmaksa da aslında siz öz geçmişinizi yazarken veya güncellerken hem kendi yeteneklerinizi ortaya koymuş hem de kendinizi yeniden keşfetmiş olacaksınız...

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Kişisel nitelikler hangi öz geçmiş türünde daha çok yer verilir? Bu türün diğer özellikleri nelerdir?

2. Öz geçmişinizi oluşturduğunuzda hangi yeteneklerinizi ortaya koymuş olursunuz?

3. Öz geçmişin son bölümünde yer alan referans kısmı kişilerin kariyerinde ne tür yararlar sağlar?

B) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Metne göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a) Herkes kendisi için bir öz geçmiş formu oluşturabilir.
- b) Öz geçmişinize hatıralarınıza yer vermek size yeni kapılar açabilir.
- c) Öz geçmişinizde kullandığınız üslup oldukça önemlidir.
- d) Öz geçmişin bir iki sayfayı geçmemesi önerilir.

2. Öz geçmiş formu hazırlayan birisine aşağıdakilerden hangisi önerilemez?

- a) Referans gösterilecek kişiler son bölüme eklenmelidir.
- b) Kurs, seminer gibi bilgiler yazılacaksa tarih sırası gözetilmelidir.
- c) Yazı karakteri mümkün olduğu kadar küçük seçilmelidir.
- d) İşe ilk olarak mutlaka kişisel bilgilerle başlanmalıdır.

3. Öz geçmiş türleriyle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

- a) İşlevsel öz geçmiş türü en popüler olanıdır.
- b) İş deneyimi olmayan birisi kronolojik olarak öz geçmiş hazırlamalıdır.
- c) İşlevsel öz geçmişi aynı alanda uzmanlaşmış kişiler tercih eder.
- d) Kronolojik öz geçmişteki sıralamalarda günümüzden geçmişe doğru gitmek gerekir.

4. Aşağıdakilerden hangisi öz geçmiş hazırlamanın sonucunda gerçekleşecek bir durum değildir?

- a) İnsanların kendilerini objektif bir gözle değerlendirmesini sağlar.
- b) Geliştirmeniz gereken yönlerinizin farkına varırsınız.
- c) Hangi alanlarda kabiliyetli olduğunuz açığa çıkar.
- d) İyi bir öz geçmişe sahip olmak sizi hemen iş sahibi yapar.

İLETİŞİM KURMAK

(sayfa 32)

Geçmişten günümüze, insanoğlu sözlü ve yazılı iletişim kurmak için türlü yollara başvurmuştur. Dumanla iletişim, hiyeroglif yazıları, posta güvercinleri, mors alfabesi, telgraf, mektup, telsiz, faks, telefon, televizyon ve internet, tarih sayfalarında yer alan

Bilindik ve önemli iletişim araçlarından sadece bazıları, iletişim kurmanın çeşitli yolları olduğu açık. Peki, etkili iletişim kurmada ‘internet kanalıyla iletişim’ ve yüz yüze iletişim’i iki ayrı kefeye koyup değerlendireydimiz, neler söylediniz?

İnternet kullanıcılarının konuyla ilgili görüşleri, bir bakıma çağın görüşlerini ve yaşam tarzını yansıtmaktadır. Çağımızın en etkili iletişim aracı olarak görünen internet, barındırdığı sosyal medya kanallarıyla (skype, e-posta, facebook, twitter, bloglar vb.) iletişime yeni ve farklı bir soluk getirdi. Özel hayatın tüm gerçekliğiyle internette yer bulması ve üçüncü şahıslarla en açık şekilde paylaşılması, etkili ve akılda kalıcı bir iletişim olarak görülmektedir. Çünkü paylaşılan fotoğraf kareleri ve videolar, eş zamanlı ileti gönderimleri bir insanın neler düşündüğüne ve neler hissettiğine tercüman olur. Bu da insanları iletişim için harekete geçirir. Örneğin, bir genç kız facebook sayfasında arkadaşlarıyla arka arkaya hüzünlü şarkılar paylaşır ve içinde bulunduğu duyguları ifade edecek birkaç cümle yazarsa, arkadaşları büyük olasılıkla onu teselli etme arayışına girecektir. Böylelikle, duygu paylaşımı görsel ve işitsel olarak etkili biçimde gerçekleşecektir. Ayrıca, kendilerini sözlü olarak ifade etmede rahatsızlık duyan ya da zorlanan kişiler, sosyal medya sayesinde binlerce kişiyle etkileşim kurabilir. Hatta bu insanları örgütleyip kendi takipçisi yapabilir; görüş, inanış ve yorumlarını cazip gösterip kabul ettirerek onları çevresinde toplayabilir. Bunu topluluk önünde konuşma yapan bir kişinin gerçekleştirebilmesi, daha farklı meziyetler ve biraz zaman gerektirirken, internet yoluyla bu başarıya ulaşmak daha kolay görünmektedir. Ayrıca

internetin zaman ve para açısından ekonomik olduğunu düşünen ve iletişimde interneti tercih eden insanların sayısı da oldukça fazladır.

Zamandan tasarruf etmek pek çoğumuz için mühim bir konudur. Günlük hayatın koşuşturması içinde, görüşmek istediğimiz insanlara ulaşabilmemiz ve zaman ayırabilmemiz, pek çoğumuz için zor görünmektedir. Çünkü doğal olarak kişi, işlerini bir an önce halletme ve diğer işleriyle ilgilenme derdindedir. Konunun diğer bir boyutu da günlük hayatları gibi kafaları da meşgul olan insanların, yüz yüze iletişimden özellikle kaçınmak istemeleridir. Kafası farklı işlerle meşgul kişi, zaman zaman kendini doğru ifade edememe endişesi yaşayabilir. Dahası, meşguliyet halindeyken yanlış anlaşılma ve karşısındakini incitme endişesi duyabilir. Bunlar insan psikolojisinin olağan halleridir. Söz konusu endişeye düşmemek için bazı insanları cep telefonlarındaki kısa mesaj servisi (SMS) ve internetteki yazılı iletişim kaynaklarından faydalanma eğilimi gösterirler. Bu yolla kendilerini daha rahat hissetmekte, hatta yanlış anlamaları bile çok daha kolay telafi edebilmektedir.

Etkili iletişimin yüz yüze gerçekleştiğini savunanlar, kimileri tarafından teknolojik gelişmelerin, bir başka deyişle çağın gerisinde kalmış kişiler olarak adlandırılırlar. Ancak onlar bu eleştirilere kulak tıkayıp ısrarla, makineleşen dünyada bir söz, bir bakış ve bir tebessümle duygulara eğilmek gerektiğini savunmaktadırlar. Tabiri caizse işe biraz daha duygusal yaklaşmaktadırlar. Konuşurken duygularını, beden hareketlerine (jest ve mimiklerine) aktarma eğilimi gösterirler ve bu yolla anlatımlarını daha etkili kılmaya çalışırlar. Beden dili olarak ifade ettiğimiz bu durum karşısında, bazen kişi tek kelime etmese bile kendisiyle başarılı ve etkili bir iletişim sağlanabilir. Pek çok iletişim uzmanı, gerçek iletişimin karşındaki kişiyle göz teması kurarak gerçekleşebileceğini öne sürmektedir. Çünkü bu tür iletişimde kişinin bakışlarındaki samimiyet, kendisini daha iyi ifade etmesini sağlar. İletişimde insani ilişkilere önem veren, sosyal, özgüveni yüksek, sözlü konusma becerisine güvenen ve arkadaş canlısı kişiliğe sahip bireyler, yüz yüze iletişim kurmada daha

başarılıdırlar. Sözlü etkileşim, bu kişilik özelliklerini besler, daha da güçlendirir. Bu anlamda, yüz yüze iletişim kurma konusunda kişinin kendisini geliştirmesinin, iş, okul ve özel yaşamında olumlu etkileri olacağı da düşünülmektedir.

Sonuç olarak sosyalleşme insanın yaradılışında var olan bir özelliktir. Ancak vaktinin çoğunu bilgisayarın karşısında geçiren insanların bu kavramdan gittikçe uzaklaşmasından ve kendini yalnızlığa mahkum etmesinden endişe duyulmaktadır.

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Günlük yaşamda teknolojinin iletişim açısından sağladığı kolaylıklar nelerdir?

2. Yüz yüze iletişim hangi açılardan teknoloji kanallı iletişimden üstün tutulmaktadır?

3. Sosyal yönü zayıf olan kişilerin iletişimde tercihleri ne yöndedir? Neden ?

4. Yüz yüze iletişimin, kişilerin bireysel ve sosyal yaşantılarına katkıları nelerdir?

5. Sosyal medya kanallarıyla iletişim kuran bireyler, psikolojik olarak nasıl bir tehlikeye karşı karşıya kalabilirler?

B) Metne göre yüz yüze iletişim ve internet kanalıyla iletişim karşılaştırıldığında hangi sonuçlar ortaya çıkmaktadır? Aşağıdaki tabloyu doldurdunuz.

Karşılaştırma Konuları	İnternet İletişimi	Yüz Yüze İletişim
------------------------	--------------------	-------------------

Kendini rahat ve doğru ifade edebilme		
Sosyalleşme olgusu		

C) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi sosyal medya platformuyla ilgili doğru bir bilgi değildir?

- a) İnsanlar bireysel yaşantılarını fotoğraflarla paylaşabilirler.
- b) İnsanlar fikirleriyle etraflarındaki diğer insanları kendi destekçileri yapabilirler.
- c) İnsanlar duygu ve düşünce paylaşımını görsel ve işitsel araçlarla sunabilirler.
- d) Sosyal medya platformları iletişim becerisi kuvvetli insanların tercih ettiği bir etkileşim biçimidir.

2. Aşağıdakilerden hangisi internet üzerinden yapılan iletişimin yararlarından biri değildir?

- a) Çok kısa sürede çok sayıda insana ulaşabilirler.
- b) Duygular en samimi ve açık şekilde ifade edilir.
- c) Bazı durumlarda olası yanlış anlamların önüne geçilebilir.
- d) Günlük hayatın meşguliyetleri içinde zamandan kazanılır.

3. Aşağıdakilerden hangisi yüz yüze iletişimin özelliklerinden biri değildir?

- a) İşte, okulda ve özel yaşamdaki başarıya katkı sağlamaz.
- b) İnsani duyguların sıcaklığını korumasına yardımcı olur.
- c) Sosyal ilişkilerin geliştirilmesine olanak sağlar.
- d) Duygu ve düşüncedeki içtenlik, beden diliyle daha iyi ifade bulur.

4. Aşağıdakilerden hangisi etkili iletişimle ilgili doğru bir çıkarım değildir?

- a) İnsan ilişkileri etkili iletişim kurmada önemlidir.

- b) Görsel araçların kullanımı etkili iletişimde önemlidir.
- c) İletişim kurmak için sosyal bir kişiliğe sahip olmak şarttır.
- d) İletişim teknikleri çağdan çağa değişiklik gösterir.

KONUŞMA

A) Aşağıda yer alan konulardan birini seçerek bir tartışma ortamı oluşturunuz.

Konular:

- Hoşgörülü olmanın sınırları
- Meslek hayatında risk almak
- İnternet bağımlılığı
- Reklamların hayata etkisi

Tartışma Sorusu:

Çocukların ruhsal gelişiminde aile mi yoksa sosyal çevre mi daha belirleyicidir?

1. Konuşmacı:

Aile daha etkilidir. Çocuk gelişiminde ailenin daha etkili olduğu düşüncesindeyim.

Bence eğitim ailede başlar ve ailede şekillenir...

2. Konuşmacı:

Çevre daha etkidir. Kanaatimce, aileyi toplumdan ayrı, tamamen bağımsız bir kurummuşçasına düşünmek pek sağlıklı bir düşünce biçimi değildir. Aile toplumun bir parçasıdır ve ait olduğu çevreden etkilenir...

B) Metinden hareketle, sizce "internet " aracılığıyla iletişim mi, yoksa "yüz yüze" iletişim mi daha etkili? Neden? Açıklayınız.

C) Aşağıda bir haber programından alınan diyalog bulunmaktadır. Bu diyalogda görüşlerini bildiren konuşmacının sözlerini "konu, ana düşünce, yan düşünceler ve neden-sonuç"bağlamında sözlü olarak özetleyiniz.

Haberci:

Günümüz insanının toplum içindeki yalnızlığını neye bağlıyorsunuz?

Konuşmacı:

İnsanların, yaşamları sürecinde en çok ihtiyaç duydukları şey belki de samimi ve dostane ilişkilerken, giderek menfaate dönük ilişkiler içinde yer almaları, birey toplum içinde sürüklemektedir. Çıkarların ön planda olduğu bir toplumda, ilişkiler; sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma ve özveri gibi değerlere değil söz konusu çıkarlara dayalı yürümektedir. Buradan konuyu şuna bağlayabilirim ki, beklentilerin ve menfaatlerin hakim olduğu ilişkiler dünyasında insan, çevresindekileri huzur ve başarısının önünde bir tehdit olarak algılayabilir. Böylelikle ilişkilerinden endişe duyarak insanlardan uzaklaşabilir. Yalnızlık, ferdin diğer insanlarla münasebeti sırasında yaşanan problemlerden de kaynaklanmaktadır. Bu ise çoğu zaman anlaşılamamak ve anlayamamaktan ileri gelmektedir. İnsanları anlamaya çalışma veya kendini anlatma çabası, günümüzde yaygın olarak boşa kürek çekmek şeklinde algılanmaktadır. Anlama ve anlatma telaşına girmek istemeyen bireylerin, genellikle tartışma ortamlarından uzak kalmayı tercih ettiklerini görmekteyiz. Yalnızlığın temel sebeplerinden biri de ilişkiler neticesinde yaşanan hayal kırıklıklarıdır. Dürüst olmayan davranışların, aldatmaların, suiistimallerin ve küçük görmelerin bu hayal kırıklıklarında çok büyük bir payı olduğunu düşünüyorum. Hayal kırıklığı yaşayan bazı insanlar tekrar aynı duruma düşmemek için diğer insanlarla yakın ilişkiler içinde olmaktan kaçınıyor ve yalnız kalmayı yeğliyorlar. Belki de yalnızlığı, olası zararlardan koruma yolu olarak görüyorlar. Bilinçli bir tercih veya zorunlu bir varış noktası... Toplum içindeki yalnızlık aslında toplumun kanayan bir yarası.

Ek-4**UYGULAMALAR - Fiilimsiler (1) (sayfa 45-48)****Uygulama 1**

Aşağıdaki paragrafta yer alan sıfat-fiillerin altını çiziniz.

İngilizce bilen eleman arayan şirketler gün geçtikçe çoğalıyor. Gelecek yıllarda sadece bir dil değil birden fazla yabancı dil bilen insanlara ihtiyaç olacak. Yapılan araştırmalar ülkemizde birden fazla yabancı dil bilen insan sayısının çok az olduğunu gösteriyor. Bu yüzden geçmiş yıllara göre insanlar dil öğrenmek için büyük çabalar harcıyor. Kısacası dil öğrenmeye çalışan insan her zaman kazanır. Sloganımız öğrenen kazanıyor.

Uygulama 2

Aşağıdaki boşlukları uygun sıfat-fiil ekleri ile tamamlayınız.

1. Dün al..... pantolonun düğmesi koptu.
2. Garson, müşterinin ne iste..... bir türlü anlamadı.
3. Bizim kantinde çalış..... amca dün gece vefat etmiş.
4. Önümüzdeki hafta yapıl..... yarışmada ülkemizi Ali temsil edecek.
5. Kaza yap..... araç yüzünden İstanbul Yolu trafiğe kapandı.
6. Kayıt için evraklarınızı tüken..... kalemle doldurmanız zorunludur.
7. Kızar..... tavukların kokusu mis gibi geliyordu.
8. Sonbaharda dökül..... yaprakların çok hoş bir görüntüsü oluyor.
9. Kuru..... cildinizi nemlendirmek için düzenli olarak nemlendirici krem kullanın.
10. Taşınırken kırıl..... eşyaları ayrı bir kutuya güzelce yerleştirdim.

Uygulama 3

Aşağıdaki paragrafta yer alan zarf-fiillerin altını çiziniz.

Sınava başlamak üzereydi. Sınava giderken yanına kimliğini almayı unutmuştu. Kimliği olmadan sınava giremeyeceğini biliyordu. Eve tekrar gidip gelmek tam bir saatini

alırdı. Koşa koşa merdivenleri çıkıp eve girdi. Hemen kimliğini alıp okula döndü. Sınavı kazanmasa da artık sınava girebilmişti bu bile ona yeterdi. Soruları görünce daha da rahatladı. Ders çalışırken bu soruların benzerlerini çözmüştü. Başlangıç kötü olsa da sonuç iyi görünüyordu.

Uygulama 4

Aşağıdaki boşlukları uygun zarf-fiil ekleri ile tamamlayınız.

1. Diploma sınavı yaklaşt..... öğrencilerin heyecanı artıyor.
2. Türkiye'ye gelir..... çok heyecanlandım.
3. Türkçe öğren..... on yıldan fazla oldu.
4. İnsan yaşlan..... daha da duygusallaşıyor.
5. Bir ülkeye git..... önce o ülke hakkında bilgi edinmelisiniz.
6. Eve dön..... beni aramayı unutma.
7. karşıya geç..... dikkatli ol.
8. Elinden geleni yap..... sonucu beklemelisin.
9. Yıllar sonra onu karşımda gör..... çok duygulandım.
10. İnsan hata yap..... yap..... doğru yapmayı öğrenir.

Uygulama 5

Aşağıdaki paragrafta yer alan isim-fiillerin altını çiziniz.

Yeni bir işe başlamak zor bir süreçtir.Yeni işe, ortama, arkadaşlara alışma, onları tanıma biraz zaman alır. Giyinişiniz, duruşunuz, bakışınız herkes tarafından incelenir. Sonra konuşma şeklinize göre insanlar sizi değerlendirir. Kimi sizi samimi bulur, kimi soğuk. Herkes sizi bir şekilde değerlendirmeye çalışır. Herkesin puanlama sistemi farklıdır. Birkaç gün geçtikten sonra siz de yeni işinize alışma dönemini atlatırsınız.

Uygulama 6

Aşağıdaki boşlukları uygun isim-fiil ekleri ile tamamlayınız.

1. Erken kalk..... kalp sağığına faydalı olduğı tespit edilmiş.
2. Dal.....dersleri için tecrübeli yüz..... hocaları aranıyor.
3. TÖMER’de yaz..... ve konuş..... derslerinde öğrenciler zorlanıyor.
4. Ucuz bir ev kirala..... için günlerce gezdiler.
5. İnternetteki ara..... motorlarından aradığınız birçok şeyi bulmanız mümkün.
6. Otelimizde bir gecelik konakla..... ücreti kahvaltı dahil 50 liradır.
7. Yangın esnasında binanın çık..... kapısı arızalanmış.
8. Bugün sana zaman ayır..... imkânsız.
9. Bu konuyu yetkili bir kişiyle konuş..... daha iyi olacaktır.
10. Maçın bit..... çok az bir zaman kaldı.

Uygulama 7

Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilimsilerin altını çizip, türünü yazınız.

1. Günlerdir beklediğı kargo nihayet gelmişti. *sıfat-fiil*
2. Sinema çıkışında güzel bir akşam yemeğı yemişler.
3. Yıkılan binaların yerine bir ay içerisinde yenileri yapıldı.
4. Mola veren otobüs on beş dakika sonra hareket edecek.
5. Günler geçtikçe öğrenciler yurt ortamına alıştılar.
6. Her şeyi kafasına takıp büyütüyor.
7. Kitap okurken dikkati dağılmasın diye kulaklık takmış.
8. Tatilde müzik dinleyerek stres atıyor.
9. Yağmur yağmadan önce hava kapandı.
10. Evden çıkalı bir saat olmasına rağmen hâlâ okula ulaşamamış.

Uygulama 8

Aşağıdaki paragrafta geçen fiilimsilerin altını çizip, türlerini yazınız.

Her toplumun kendine has batıl inanışları vardır. Bizim toplumumuzda kara kedi görmenin, merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceği inancı yaygındır. Batıl inançlardan biri de görünmez kazalardan korunmak için nazar boncuğu takmaktır. Dört yapraklı yonca bulan kişinin de şansının döneceğine inanılır. Ayna kırmanın da tam aksine şanssızlık getireceği düşünülür.

inanış *isim-fiil*

.....

.....

.....

Uygulama 9

Aşağıdaki cümleleri sıfat-fiil ekleriyle -anlamı değişmeyecek şekilde- tek cümle yapınız.

Köşede bir adam bekliyor. / Adamı tanıyor musun?

Köşede bekleyen adamı tanıyor musun?

1. Yarın arkadaşım Ankara'ya gelecek. / Onunla tüm şehri gezeceğiz.

.....

2. Bu akşam mantı yapacak. / Onu misafirlerine ikram edecek.

.....

3. Otobüste arkamda bir çocuk oturuyordu. / Durmadan bir şeyler yiyordu.

.....

4. Şirket için yeni projeler hazırladık. / Bu projeler birçok ödül aldı.

.....

5. Bir program izledim. / O program çok etkileyiciydi.

.....

Uygulama 10

Aşağıdaki boşlukları uygun isim-fiillerle doldurunuz.

(bilmek, başvurmak, dönüş, tırmanmak, hazırlanma, tanışmak, dinlenme, eğlenmek, uçuş, pişirme)

1. Yabancı bir dil insanın kendine güvenmesini sağlar.
2. Dağcılar dağa için hazırlıklara başladılar.
3. Farklı kültürlerden insanlarla dünyaya farklı gözlerle bakmayı sağlar.
4. Yeni bir işe için özgeçmişini yazıyor.
5. Terminale biletini almaya gitmiş.
6. Senin..... ne kadar uzun sürüyor.
7. Otobüs tesislerinde mola verince yolcular lokantaya koştu.
8. Pilot emekli olmadan önceki son için çok heyecanlıydı.
9. Son zamanlarda gençler için araba yarışlarını tercih ediyorlar.
10. Yemek öğrenmek için kursa gitmeye karar verdi.

UYGULAMALAR - Fiilimsiler (2) (sayfa 49-52)

Uygulama 1

Cümlelerdeki boşlukları uygun zarf-fiillerle doldurunuz.

(bata çıka, güle güle, görüşmeyeli, koymadan, soyup, tanıdıkça, büyüdükçe, buluşmadan, yürürken, verince)

1. Onunla tam sekiz yıl olmuş.
2. Çocuklar ailelerinden uzaklaşırlar.
3. Yolda tek başına çantasını çaldırmış.
4. Keki fırına önce fırını biraz ısıtmalısınız.
5. Komşularıma selam mutlu oluyorum.
6. Adam bankayı ortalıktan kaybolmuş.
7. Ülkenize gidin, hayırlı yolculuklar!

8. Onu onun ne kadar iyi bir insan olduğunu anlayacaksın.

9. Arabamız yolda çamurlara ilerliyordu.

10. Erkek arkadaşıyla önce saatlerce süslenir.

Uygulama 2

Aşağıdaki boşlukları uygun *zarf-fiil* ekleriyle doldurunuz.

1. İnsanlar konuşa konuşa hayvanlar *koklaşa koklaşa* anlaşır.

2. Leb de..... leblebiyi anlayan bir insandır.

3. Mahallenin yaramazları camı kır..... kaçmışlar.

4. Kadınlar aynı anda hem evi temizle..... hem çocuklarına bakabilirler.

5. Yağmur yağar..... kendine sığınacak bir yer arıyordu.

6. Sor.... sor.... Bağdat bulunur, biz de evi buluruz.

7. Bık..... usan..... gece gündüz ders çalışıyor.

8. Onu karşımda gör..... kalbim duracak gibi oluyor.

9. Yemek ye..... lokantan ayrılmak zorunda kalmışlar.

10. Biz yağmur bekle..... neredeyse 10 cm kar yağdı!

Uygulama 3

Cümleleri örnekteki gibi dönüştürünüz.

Ülkesine gideli onu görmedim.

Ülkesine gideli beri onu görmedim.

Ülkesine gittiğinden beri onu görmedim.

Ülkesine gittiğinden bu yana onu görmedim.

Ülkesine gitti gideli onu görmedim.

1. Hasta olalı kimseyle görüşmedi.

.....

.....

.....

.....

2. Yola çıkalı iki gün oldu.

.....

.....

.....

.....

Uygulama 4

Cmleri örnekteki gibi dönüştürünüz.

İki yıldır evliyim.

Evleneli iki yıl oldu.

İki yıl önce evlendim.

İki yıldan bu yana evliyim.

1. On yıl önce bu apartmana taşındık.

.....

.....

.....

2. Mehmet'le tanışalı dört ay oldu.

.....

.....

.....

3. Okul biteli onu bir daha görmedim.

.....

.....

.....

.....

4. Sigara içmeyeli cildi düzeldi.

.....

.....

.....

.....

3. Yarım saatten bu yana durakta otobüs bekliyorum.

.....

.....

.....

4. Beş yıldır bu şirkette çalışıyoruz.

.....

.....

.....

5. Bu dizi film başlayalı iki ay oldu.

.....

.....

.....

Uygulama 5

Aşağıdaki cümleleri örnekteki gibi dönüştürünüz.

Bana kızdığı için benimle konuşmuyor.

Bana kızdığından benimle konuşmuyor.

Bana kızması sebebiyle benimle konuşmuyor.

Benimle konuşmuyor çünkü bana kızdı.

1. Sabaha kadar ders çalıştığı için uykusuz kaldı.

.....

.....

.....

2. Emniyet kemerini takmadığı için yaralandı.

.....

.....

.....

5. Yakıtımız bittiği için yolda kaldık..

.....

.....

.....

Uygulama 6

Cümleleri örnekteki gibi çeşitlendiriniz, cümleler arasındaki anlam farkına dikkat ediniz.

Işıkları söndürdü ve sonra uyudu.

Işıkları söndürdükten sonra uyudu.

Işıkları söndürünce uyudu.

Işıkları söndürür söndürmez uyudu.

1. Milli Marş okundu ve maç başladı.

.....

.....

.....

3. Otobüsü kaçırdığı için taksiye bindi.

.....

.....

.....

4. Ailesini özlediği için biraz keyifsiz.

.....

.....

.....

5. Yağmur yağdığı için yerler ıslak.

.....

.....

.....

2. Evlendiler ve Antalya'ya yerleştiler.

.....

.....

.....

6. Kursu başlıyalı bir ay oldu.

.....

.....

.....

3. Erkenden kalktı ve yürüyüşe çıktı.

.....

.....

.....

4. Bisikletine bindi ve markete gitti.

.....

.....

.....

Uygulama 7

Cümleleri örnekteki gibi çeşitlendiriniz.

Eve döndükten sonra seni arayacağım.

Eve dönmeden önce seni arayacağım.

1. İşimizi bitirdikten sonra alışverişe çıktık.

.....

2. Yemekleri yaptıktan sonra kurabiye pişirdi.

.....

3. Onu suçladıktan sonra onunla konuşacağım.

.....

4. Saçımı kestirdikten sonra makyaj yapacağım.

.....

5. Yemek yedikten sonra ellerimi yıkayacağım.

.....

UYGULAMALAR - Fiilimsiler (3) (sayfa 52-56)

Uygulama 1

Cümleleri örnekteki gibi dönüştürünüz.

Kızım! Dışarı çıkmışken şu faturayı da öde.

Kızım! Nasıl olsa dışarı çıkıyorsun şu faturayı da öde.

1. Evi süpürmüşken camları da sileyim.

.....

2. Hazır İstanbul'a gelmişken Ali'yi de ziyaret edeyim.

.....

5. Konferans bitti ve herkes salondan çıktı.

.....

.....

.....

5. Konuştular ve sorunu hallettiler.

.....

.....

.....

3. Hazır dışarı çıkmışken tüm işlerimizi halledelim.

.....

4. Hazır tamirci gelmişken tüm prizleri de değiştirsın.

.....

Uygulama 2

Cümleleri örnekteki gibi dönüştürünüz.

Eve girerken garip bir ses duydum.

Eve girdiğim sırada garip bir ses duydum.

1. Yurda dönüyorken arkadaşımla karşılaştım.

.....

2. Arabayı tamir ederken üstümü başımı batırırım.

.....

3. Bebek uyurken sessiz olunuz.

.....

4. Yolda arkadaşımla konuşurken bir kazaya şahit oldum.

.....

5. İşçiler çalışıyorken patron da kahvesini yudumluyordu.

.....

Uygulama 3

Cümleleri [-DXkça, -DXktan sonra, meden (önce)] yapılarını kullanarak tamamlayınız.

1. Gençlik günlerini hatırladık..... gözleri doluyor.
2. Konuyu dikkatlice dinle..... anlayamazsınız.
3. Hava çok soğuk ancak kabanını giy..... sokağa çıkabilirsin.
4. Hava karar..... önce yurda dönmeliyim.
5. Yemeği ye..... sıcak bir şeyler içelim.
6. İlacınızı kahvaltı yap..... içmelisiniz
7. Zaman ilerle..... birbirinizi daha iyi tanıyacaksınız.
8. Soru çöz..... konuları daha iyi pekiştirdim.
9. Arabamı yıka..... spor yapmam gerekiyor.
10. Yola çık..... eşyalarımı toplamam lâzım.

Uygulama 4

Parantez içindeki sözcüklere [-ken] eki getirerek boşlukları doldurunuz.

1. Arkadaşımla *konusurken* telefonum bozuldu.(konuş-)
2. Babam çok horluyor. (uyu-)
3. Zaman hızla zamanın peşinden koşuyordu.(geç-)
4. Elveda gözlerinde yaşlar vardı.(de-)
5. Elma parmağını kesmiş.(soy-)

Uygulama 5

Aşağıdaki cümleleri uygun fiilimsi ekleri ile birleştiriniz. Cümleleri yeniden yazınız.

Sınavdan yüksek bir puan aldı. Bu puanla iyi bir üniversite okuyacak.

Sınavdan aldığı yüksek bir puanla iyi bir üniversite okuyacak.

1. Koşarak karşıya geçiyordu. O sırada bir adamla çarpıştı.

.....

2. Akşam misafirlere kek ikram edeceğiz. Şimdiden keki yapmaya başladım.

.....

3. Dün elektro marketten bir mini bellek aldım. O belleği makinem tanımadı.

.....

4. Onunla ilk kez tatilde karşılaştım. O zaman küçük bir kızdı.

.....

5. Çocuk uyuyor o sırada annesi evi topluyordu.

.....

6. Mehmet bana bir şeyler anlattı, onları mutlaka öğrenmelisin.

.....

7. Kapıyı kilitle sonra anahtarı komşuya bırak.

.....

8. Hava daha da ısınıyor, çalışmak zorlaşıyor.

.....

9. Kimi insanlar dedikodu yapmayı çok sever, öyle insanlardan uzak durmalı.

.....

10. Öğrenciler bol bol soru soruyor, böylece konuyu anlıyorlardı.

Uygulama 6

Aşağıdaki cümlede yer alan sıfat-fiilleri isim haline getiriniz.

Resim yapan çocuklara bakıyordu. Resim yapanlara bakıyordu.

1. Yemeği pişiren kadına teşekkür ettim.

2. Maçı kazanan gençler bu mahallede oturuyor.

3. Yazarın son yazdığı kitap ödül almış.

4. Kazandığı parayla bir okul yaptırmış.

5. Duyduğum şeylere inanamadım

6. Öğrettiğim konuları evde tekrar ediniz.
7. Artan yemekleri sokak hayvanlarına veririz.
8. Çatlayan bardağı çöpe attım.
9. Kuruyan yapraklar ağaçtan tek tek düştü.
10. Sınavdan beklediğim notu alamadım.

Uygulama 7

Aşağıdaki boşlukları uygun fiilimsi ekleri ile tamamlayınız.

1. *Ali konuşurken daima gülümserdi.*
2. Dizinin başla..... saati değiştirilmiş.
3. Güneşin doğ..... izlemeyi çok severim.
4. Onu karşımda görünce duy sevinci anlatamam.
5. Arkadaşının davran..... hiç hoşuma gitmedi.
6. Kuşlar ötüş..... sanki dans ediyorlardı.
7. Spor yap..... çok hoşlanırım.
8. Bir şeyler tamir et..... çok severim.
9. Farklı farklı insanlarla sohbet et..... tercih ederim.
10. Dün gece gör..... kâbus çok korkunçtu.
11. Arkamdan gel..... çocuk bir şeyler söyledi.
12. Elektrik faturasını geciktir..... ödemelisin.
13. Çocuk ağla..... derdini anlatmaya çalışıyordu.
14. Aranızdaki problemi ancak konuş halledebiliriz.
15. Dinlen..... için sessiz bir yer ayırıyorum.

Uygulama 8

Aşağıdaki cümleleri örnekteki gibi çeşitlendiriniz. Cümleler arasında anlam farkı varsa tartışınız.

Bilgisayarı açacakken elektrikler kesildi.

Tam bilgisayarı açacaktım elektrikler kesildi.

Bilgisayar açmama yakın elektrikler kesildi.

Tam bilgisayarı açıyordum ki elektrikler kesildi.

Bilgisayarı açmak üzereydim, elektrikler kesildi.

Daha bilgisayarı açmamıştım, elektrikler kesildi.

1. Sınava hazırlanacak misafir geldi.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Tatile çıkacakken dedem hasta oldu.

.....

.....

.....

.....

.....